

Universita Karlova v Praze

**Exilové periodikum Nedělní hlasatel na
přelomu let 1989/1990**

Diplomová práce

2014

Miloslav Brichta

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

EXILOVÉ PERIODIKUM NEDĚLNÍ HLASATEL NA PŘELOMU LET 1989/1990

EXILE MAGAZINE SUNDAY HERALD AT THE TURN 1989/1990

Miloslav Brichta

PRAHA 2014

Vedoucí práce: PhDr. Michal Kopeček, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

PODĚKOVÁNÍ

Dovoluji si poděkovat PhDr. Michalu Kopečkovi, Ph.D. za všestrannou pomoc a radu při zdolávání překážek, úskalí, shromažďování materiálů souvisejících s psáním této práce. Také bych chtěl poděkovat pracovníkům Ústavu českých dějin, Československého dokumentačního střediska, Libri Prohibiti,

Klíčová slova

Exilové periodikum 1989/1990

Key Words

Exile magazine 1989/1990

ABSTRAKT

Týdeník Nedělní hlasatel patří datem svého vzniku, rokem 1891, k nejstarším krajanským periodikům vůbec. Představuje zajímavou sondu do způsobu myšlení krajanské komunity, v průběhu času, v důsledku historických událostí v Evropě se postupně stává také periodikem exulantským. Reflexe událostí roku 1989 obráží úhel pohledu jeho tvůrců, z velké části dobrovolných přispěvatelů hodnotících vývoj z odstupu a zohledňujících vlastní životní zkušenosti a představy. Texty vynikají přímočarou syrovostí, jazykovým stylem a důrazem na české národní tradice připomínající myšlenkový svět první poloviny dvacátého století. Důvodem je skladba autorů a přispěvatelů, tvoří v zásadě dvě základní skupiny, první, usedlíci žijící ve Spojených státech již po mnoho generací, přejímají lingvistickou skladbu češtiny a myšlenkový svět svých rodičů a prarodičů, druhá, pouťovníci a z menší části posrpnovní exulanti si přinášejí obraz vlasti v podobě, jakou ji pamatují v době svého odchodu. V politickém zaměření článků a zpravodajských komentářů převažuje důsledný antikomunismus s určitými prvky křesťanského konzervatismu. Nechybí ani antisemitismus, určitý rasistický podtext obsahují příspěvky krajanů z Jižní Afriky. Toto zaměření některých

textů, zcela jistě nepředstavujících většinu, přitahovalo pozornost některých českých médií a politiků z okraje politického spektra. Periodikum Republikánské strany, sdružení pro republiku Miroslava Sládka některé z článků přímo citovalo, zejména negativní hodnocení ekonomické reformy a pejorativní posuzování příčin a průběhu tzv. „sametové revoluce„. Nicméně troufám si tvrdit, že takto zaměřené články tvoří pouze malou část celkového profilu.

ABSTRACT

Sunday Herald is the date of its establishment, the year 1891, the oldest expatriate general periodical. It represents an interesting probe into the way of thinking expatriate community over time, due to historical events in Europe is also becoming a journal created by exiles. Reflection on the events of 1989 shows the viewpoint of its creators, for the most part voluntary contributors evaluation evolution from a distance and taking into account their own life experiences and ideas. Texts excel straightforward rawness, linguistic style and emphasis on the Czech national tradition reminiscent of the world thought the first half of the twentieth century. The reason is the mix of authors and contributors, there are basically two groups, the first, settlers living in the United States for many generations are taking linguistic composition of the Czech language and intellectual world of his parents and grandparents, second, post „February„ and a smaller part, post „August„ exiles to bring the picture of home in form, it would be remembered at the time of their escape. In the political orientation of articles and news commentaries outweighs consistent anticommunism with certain elements of Christian conservatism. There are also anti-Semitism, a racist subtext include articles from South African expatriates. The focus of some text, certainly not constitute a majority, has attracted the attention of some Czech politicians and the media from the fringes of the political spectrum. Journal of the Republican Party, Alliance for the Republic of Miroslav Sladek some of the articles quotes directly, particularly negative assessment of the economic reform and pejorative assessment of the causes and course of so-called "Velvet Revolution. " However, I dare say that such articles shape only a small part of the overall profile.

OBSAH

Abstrakt

Abstract

1. Úvodem
2. Příspěvatelé Nedělního hlasatele v širším rámci českého a slovenského exilu
3. Česká krajanská a exilová periodika ve Spojených státech a jejich specifika
4. Nedělní Hlasatel a jeho tvůrci ve sledovaném období.
5. Nedělní hlasatel od v roce 1989 od ledna do 17. Listopadu 1989
6. Listopadové události v reflexi Nedělního hlasatele
7. Nedělní hlasatel v roce 1990
8. Závěr
9. Seznam použité literatury

1. Úvodem

Nedělní hlasatel provázel českou krajanskou komunitu již od roku 1891, do povědomí se dostává zejména u té její části, která žije v okolí Chicaga, nicméně s postupem času se stává populárním krajanským periodikem všech krajanů žijících v USA. Je zcela logické, že v důsledku politického vývoje v Evropě od konce třicátých let se stává též periodikem exulantským, tento trend sílí po roce 1948, v menší míře po roce 1968. Nedělní hlasatel získává prvky doplňující jeho celkový profil, mění se postupem času jen málo, převažuje důsledný antikomunismus, s důrazem na křesťanské a národní tradice, stylistická tvář českého jazyka připomíná texty první poloviny dvacátého století, což ukazuje na krajany žijící v USA již od narození a přejímající jazyk svých otců, případně krajany žijící v exilu již dlouhou dobu. Nelze ovšem zevšeobecňovat, každý článek, příspěvek, s výjimkou pravidelného zpravodajství je svým způsobem originál a obráží úhel pohledu občasného, nebo pravidelného přispěvatele, jeho myšlenkový svět, priority, životní zkušenosti. Tiskovina se tak stává zajímavou sondou do života a způsobu myšlení části komunity. Současně je jedním z pojitků mezi členy komunity navzájem a jedním z mála česky psaných periodik se kterými přicházejí do styku a která doplňuje předkládanou mediální nabídku v místě pobytu. Tato práce se pokusí zodpovědět na otázku, jakým způsobem byl tvořen profil periodika, pokusí se jej analyzovat a objasnit důvody, proč byl profil periodika právě takový, jaký byl. Mimo jiné, co způsobilo nápadnou změnu reflexe událostí v Československu v průběhu sametové revoluce roku 1989 a v roce následujícím, jak bylo možné, že nekriticky nadšené hodnocení vývoje vystřídala výrazná skepse čišící z originálních textů vytvořených přímo pro periodikum a z výběru textů převzatých. Co způsobilo tento zlom? Změnil se výrazně profil Nedělního hlasatele, nebo skepticky laděné texty logicky vycházely z profilu stávajícího, obrážející myšlenkový svět a životní zkušenosti přispěvatelů, měnících své názory jen málo? Jakým způsobem tato skepse přispěla k pozitivnímu vnímání takových politických subjektů, jakým byla například Republikánská strana, sdružení pro republiku Miroslava Sládka? Jaké místo

tedy zaujímal Hlasatel v mozaice informačních zdrojů seznamujících krajanů se situací doma a jakým způsobem působil na případné, vzhledem k celkovému nákladu několika tisíc výtisků, velmi nepočetné čtenáře v Československu? Mohl v očích domácí veřejnosti té doby reprezentovat názory a myšlenkový svět krajanské a emigrantské komunity? Svět exilu a krajanů byl specifický způsobem, který dále objasním. Také v Československu té doby nebyla situace zcela standardní. Transformace českého (československého) mediálního trhu byla v roce 1990 teprve v počátcích, pokračovalo vycházení periodik vydávaných v poslední fázi normalizačního režimu, s částečně pozměněným obsahem a politickou orientací, nejrůznější hnutí, politické strany a straničky, některé s životností do prvních svobodných voleb vydávaly periodika vlastní, vznikala první komerční periodika často s nepříliš jasnou vlastnickou strukturou a bulvárním obsahem, neexistenci zásadního legislativního systému korigujícího vlastnické vztahy a podnikání v oblasti médií začaly využívat velké zahraniční mediální korporace, zejména korporace německé. Běžný konzument zvyklý na nemnoho tiskovin schválených normalizačním režimem byl najednou zavalen množstvím informací nejrůznějšího zaměření, obsahu a původu o jejichž věrohodnosti mohl pouze spekulovat. Texty samizdatového a exilového původu disponovaly určitou přitažlivostí, zejména pro generace, které měly bezprostřední zkušenost pouze s periodiky vycházejícími po roce 1969. Obsah Nedělního Hlasatele mezi ně nepochybně patřil. Jeho texty se ale k domácí veřejnosti dostaly zprostředkovaně prostřednictvím periodika „Republika,, , vydávaným Republikánskou stranou Miroslava Sládka, tedy způsobem ne zcela běžným, navíc čtenáři „Republiky,, představovali vzorek svým určitým způsobem specifický. Mediální kulturou v postkomunistickém prostoru se dotýká práce vzniklá na půdě Sociologického ústavu Akademie Věd České republiky nazvaná „Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie,,¹ , práce se zabývá širším spektrem sociologické problematiky v České republice v delším časovém polistopadovém horizontu, nejenom tedy bezprostředně před vstupem do EU. Marek Skovajsa uvádí podle Jakubovicze mediální systémy přicházející v úvahu, nebo částečně realizované v českém prostředí v období transformace, cituji:

---

¹ „Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie,, , Sociologický ústav Akademie věd České republiky, práce vznikla na základě grantu GA ČR č. 403-03-0339 - „Proměny socioekonomických hodnot v procesu přibližování ČR k EU,,

„Idealistický model mající svůj původ v disidentské opozici proti komunistickému režimu, postkomunistická média fungují nezávisle na státu a slouží především k svobodnému vyjádření občanů, formování kritické veřejnosti a ovlivňování politické sféry – nerealizovaný model post disidentských politických elit na počátku 90. let

Imitační model - postkomunistický mediální systém se vytváří napodobováním institucionálních a dalších prvků mediálních systémů západních společností – v různé míře aplikují téměř všechny postkomunistické země

Materialistický model – média jsou v co největším rozsahu privatizována v očekávání, že se tím dosáhne jejich plné nezávislosti na státu a současně nově ustavený mediální trh zajistí optimální selekci a uspokojení základních požadavků spotřebitelů mediálních produktů – model postsovětských států

Atavistický model – držitelé politické moci se snaží udržet si maximální možný vliv nad mediálním systémem jako celkem i konkrétními médii aby je mohli využívat v politickém boji s oponenty – v extrémní podobě se vyskytuje ve státech jako je Bělorusko nebo středoasijské postsovětské republiky, jeho prvky jsou však přítomny ve všech postkomunistických zemích

Autorův závěr, že mediální politiky v postkomunistických zemích dlouhodobě směřují k různě nadávkovaným směsím imitačního a atavistického modelu lze jistě považovat za platný i pro Českou republiku, třebaže povahu českého postkomunistického mediálního neoliberalismu vystihuje nejlépe model Jakuboviczem označený jako materialistický.,²

Nedělní hlasatel mediální nabídku pouze doplňuje a to ve velmi omezeném rozsahu. Dalo by se říci, že svým celkovým malým nákladem a minimální dostupností pro domácího českého čtenáře (v původní originální podobě), vlastně nemá v celkovém procesu transformace české společnosti téměř žádný význam a vyvstává otázka po smyslu jeho zkoumání. Tuto skepsi je možno odmítnout již tím, že i krajanské periodikum s malým nákladem tvořené svépomocně přispěvateli je přece také součástí naší minulosti. Mimoto, jeho vliv nemusel být tak bezvýznamný, jak by odpovídalo naší dedukci provedené s časovým odstupem. Předně, náklad několika tisíc výtisků byl na krajanské poměry celkem slušný, žádné periodikum vydávané českými krajany tento limit nepřekročilo, mnoho periodik naopak vycházelo

---

² Tamtéž, Marek Skovajsa: „Politika moc a média v procesu transformace,, , str. 26

v daleko menších nákladech. Domácí čtenář se s jeho články mohl navíc seznámit také zprostředkovaně, byť v periodiku politického uskupení tvořícího okraj politického spektra a většinovou společností nebraného tak docela vážně. Dalo by se říci, že tyto přetištěné články byly jednou z mála možností, jak mohl myšlenkový svět exilové a krajanské komunity k domácímu publiku vůbec promlouvat. Občanská společnost byla ve stádiu zrodu a začínala se v mediální nabídce teprve orientovat. V roce 1990 vzala rychle za své občanská jednota listopadové revoluce a část společnosti byla s dalším vývojem nespokojená, skeptické názory části exilu ji mohly být blízké.

Myšlenkový svět exilu, krajanské komunity a problematika vztahu exilu s domovem, jejich vzájemná komunikace, patří mezi témata prakticky dosud nezpracovaná, zkoumání periodika může tuto problematiku, alespoň zčásti, odkrýt. I to je jistě důvod, pro který stojí se Hlasatelem zabývat, možná důležitější, než zkoumání jeho vlivu na českou domácí populaci. Části krajanské komunity žily svým vlastním životem, odděleně od dobové československé reality, česky psaná periodika byla často jejich jediným vzájemným pojítkem, jejich význam byl tedy o mnoho větší, než jakákoli tiskovina vydávaná v domácím prostředí.

Tato práce pravděpodobně neodpoví vyčerpávajícím způsobem na nastolené otázky, ani nemůže. Může být ale malým příspěvkem ke kritické analýze problematiky, drobným příspěvkem do diskuse a tematicky širšího zkoumání.

Příspěvatelé Nedělního hlasatele v širším rámci českého a slovenského exilu

Příspěvatelé čechoamerického tisku, ať jej tedy označujeme za exilový, či krajanský v letech 1939 – 1945 a hlavně v letech 1948 – 1989 živě reagovali na situaci ve vlasti, mezi příspěvateli se začali objevovat uprchlíci z politických důvodů – exulanti, často mající potřebu se zapojit do veřejného života a pokračovat ve své činnosti na kterou byli zvyklí doma. Velice často cítili potřebu psát a vyjadřovat se k situaci. I když sledované periodikum není čistě exilové, problematiku exilu a situaci ve vlasti živě reflektuje a jeho příspěvatelé představují určitou část názorového spektra exulantů. Z tohoto důvodu není od věci nastínit problematiku československého, nebo spíše českého a slovenského exilu a do jejího rámce zasadit způsob interpretace reflexe událostí na stránkách Nedělního hlasatele. Tato práce není o exilu, nástin jeho problematiky bude tedy velice stručný.

Imigranty českého, případně slovenského etnického původu devatenáctého a počátku dvacátého století za politické exulanty v našem slova smyslu označit nelze. I když k jejich vystěhování mohl představovat politický vývoj v tehdejší Rakousku určitý impuls, prioritou vystěhovalců nebyla změna poměrů doma ani mnohdy nepomýšleli na návrat. Převažující důvody vystěhování byly ekonomické, případně lokálně sociální povahy. Nicméně část krajanů živě reaguje na události v Evropě a na snahy o samostatný stát pohlíží již za první světové války se sympatiemi. Během prvních tří válečných let se pomoc Čechoameričanů orientovala především na finanční a materiální pomoc zorganizovanou na základě celonárodní kampaně pod názvem pomocné akce. Potraviny, šatstvo, oděvy, léky a lékařské potřeby směřovaly do vlasti i za českými legionáři ve Francii. Krajané dali dohromady více jak půl milionu tehdejších dolarů, které věnovali Československé národní radě. V roce 1917 vzniká Československá národní rada v Americe, vznikla spojením českých a slovenských krajanských organizací. Ve stejném roce vzniká Národní sdružení českých katolíků, které posléze vstupuje do Československé národní rady v Americe. Československá národní rada v Americe se stala nejvyšším orgánem českého a slovenského hnutí za samostatnost ve Spojených státech amerických. Další vystupňování úsilí ze strany krajanů přinesl vstup USA do války v roce 1917. Tyto snahy nakonec vyústily v podepsání Pittsburské dohody třicátého května 1918, tato dohoda potvrdila podporu snah o samostatný a hlavně společný stát

Čechů a Slováků, který měl být demokratickou republikou. V září 1918 se Woodrow Wilson setkává s T.G. Masarykem a veřejně uznává právo Čechů a Slováků na vlastní nezávislý stát³

I v průběhu druhé světové války se američtí Češi a Slováci znovu sjednotili (existovala skupina krajanů slovenské národnosti, kteří projevovali své sympatie ke Slovenskému štátu, jejich situace však byla ztížená válečným stavem tohoto státu s USA. Po válce se situace změnila a tato skupina značně posílila svůj vliv.). Krajanští Češi a Slováci, kteří se solidarizovali s Československem byli převážně krajané první generace, narození mimo území USA, tedy imigranti pozdějších vystěhovalckých vln a samozřejmě i přímí uprchlíci před nacismem. Aktivně protiněmecky vystupuje České národní sdružení v Americe, které vydává své první provolání již v lednu 1939, tedy ještě v době trvání druhé republiky.⁴ Organizují se živelné protestní akce a

---

³Je známo, že situace Masaryka a jeho spolupracovníků nebyla vůbec jednoduchá. Neutrální Spojené státy (před vstupem do války) měly pochopitelně s Rakousko-Uherskem oficiální diplomatické styky, bylo nutno čelit aktivitám Dr. Išla. Také vztah domova k Masarykově akci, byl díky situaci doma problematický. Ferdinand Peroutka ve své obsáhlé práci „Budování státu“, píše:

„Ke konci r. 1916 navrhl americký prezident Wilson oběma válčícím stranám, jednat o mír a oznámil podmínky. Čtyřdohoda odpověděla, že mezi jejími cíli, o nichž civilizovaný svět ví, že obsahují všechno nutné, je také osvobození Italů, Rumunů, Čechů a Slovinců z cizího panství. Odpověď, k níž se dala donutit organizace, sdružující všechny české poslance na říšské radě, představovala nejnižší bod v úpadku a pravdomluvnosti. Český svaz odpovídá, že národ, který zastupuje, nepřeje si být osvobozen, a že v situaci, ve které je, cítí se tak dobře, že mu ničeho není třeba. 24. ledna 1917 posílá Český svaz projev rakouskému ministerskému předsedovi Clam-Martinicovi a zahraničnímu ministru Czerninovi, ve kterém lituje zasedání parlamentu jen proto, že se tím znemožňuje českým poslancům osvědčit z parlamentní tribuny věrnost českého národa k říši a dynastii, loyální projev Čechů v parlamentě nejlépe by byl schopen v cizině čelit dojmu nespolehlivosti hesel, která v poslední době uveřejňují někteří jednotlivci a která mohou ideu státu rakouského kompromitovat. Dále se žádá ministerský předseda, aby vymohl audienci u císaře, ve které čeští poslanci ujistí, že věrně lnou k panovníkovi a ke státu. Konečně žádá český svaz, aby toto stanovisko nezůstalo tajemstvím a aby ministerský předseda oznámil veřejnosti odmítavé české stanovisko k této dohodě.,,

⁴Provolání bylo otištěno v listu „Svornost“, 30.1. 1939, s. 2, v tomto provolání se praví, citují:

„Batři a sestry! Nastává doba podobná slavným chvílím revoluční akce, kdy jsme všichni stáli ve svorném šiku pod prapory Národního Sdružení. Vlast otců je znovu podrobena. Namísto ve spárech dvojhavého orla trpí nyní, zrazena, opuštěna a oloupena ve stínu svastiky, vydána na pospas vnějšímu a vnitřnímu útlaku (...) Než hodina rozhodnutí se blíží. V moři krve, bídy, utrpení a zoufalství blíží se Evropa všeobecnému požáru války. (...) Naše ubohá, opuštěná vlast, ve snaze zůstat v dobrém poměru s mocným sousedem, musí v tomto boji zůstat stranou. Přinesla již dosti obětí pro ostatní a pro přelud míru. Avšak my, svobodní občané Ameriky, jako v době revoluční akce, kdy vlast ve stínu rakouských bodáků mlčky trpěla, budme připraveni a jednotni! (...) My, kteří jsme povinni věrností jedině k hvězdnatému praporu a poslušností jedině k ústavě a vládě Spojených Států máme plné právo připravovat se k tomuto boji. Jako Američané můžeme se chystat s plnou energií k ráně proti vrahům, kteří rdoují lid Španělska, Československa i svých vlastních zemí a ohrožují zevně i uvnitř vlastní demokracii. Toto právo potvrzené svědomím, nikdo na světě nám nemůže upřít, ani vzít. A proto: Za urážky a hrozby americké demokracii, za zvěrstva a provinění proti civilizaci, za krev umučených obětí! Za ztracené české kraje! Za naše drahé Chodsko! Za oloupený milion českých duší! Za ničení rozkvětu naší mladé demokratické republiky, za utrpení statisíců židů, protestantů, i běženců ze zabraných území, za všechnu tu křivdu a nezměřitelný žal náš i našich bratří ve vlasti, kteří musí mlčky trpět. Resoluční výbor Českého Národního Sdružení vyzývá všechny zastoupené spolky a jednotlivce vůbec, aby bez prodlení zaslali telegram, korespondenční lístky a dopisy prezidentovi, zástupcům v kongresu a senátě a žádali:

1. Podporu presidentova programu pro pomoc nezaměstnaným. Protest proti snižování fondů W.P.A.
2. Zrušení embarga proti Španělsku a úpravu zákona o neutralitě, aby nevylučoval hospodářskou pomoc napadeným demokraciím. Dodáno: a uvalení embarga na Japonsko, Itálii a Německo.

současně vznikají první pokusy o zastřešení protestních a předpokládaných odbojových aktivit, ve dnech 18. a 19. dubna 1939 se v Chicagu uskutečnily sjezdy Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a Slovenského národného združenia. 20. dubna 1939 vzniká Československá národní rada. Rada měla být zastřešujícím orgánem, snažila se sjednotit americké občany českého a slovenského původu s cílem vyvíjet aktivity k znovuoobnovení Československa. Rada nerušila stávající organizace. 1. září 1939 vydává svolání, pod kterým jsou podepsáni představitelé jak Československé národní rady, tak Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a Slovenského národného združenia. Po vzniku exilové vlády v Londýně se Československá národní rada aktivně zasazuje o její uznání a snaží se propagačně ovlivňovat americké veřejné mínění, vydává brožury, cíleně publikuje články v tisku, organizuje dopisové akce členům kongresu. Po oficiálním vstupu USA do války činnost krajanů zesílila, z velké části financovali druhý zahraniční odboj, zasílají i balíky s potravinami a šatstvem, pořádají sbírky. Mnozí krajané se bojů v Evropě v řadách americké armády i osobně účastnili.

Vítězný závěr války a znovuoobnovení Československa představovaly naplnění cílů krajaňských aktivit doprovázený pocitem zadostiučinění. Změněná geopolitická situace v Evropě ale přináší i nové rozpory. Objevuje se nová exilová vlna poválečné, předúnorové emigrace, aktivnější slovenská a v zásadě málo politicky významná česká. Česká předúnorová emigrace sestávala především z osob, které již v průběhu války vystupovali proti exilové vládě, prezidentu E. Benešovi a komunistům. Z různých důvodů se její představitelé nechtěli nebo nemohli do obnovené ČSR vrátit. Většina pro svůj odpor k politické situaci v obnoveném státě, nebo z obavy z perzekuce. Po květnu 1945 se společenství emigrantů rozrostlo o uprchlíky z Československa. Podle propočtů z oficiálních zdrojů se mohlo jednat o číslo okolo pěti tisíc, míněn počet uprchlíků české i slovenské národnosti.⁵ Tito lidé utíkali z oprávněných obav z retribučního soudnictví, hlavně v důsledku jejich činnosti za války, nebo se jednalo o osoby již postižené prezidentskými dekrety. Část podnítila k odchodu také obava z dalšího politického vývoje, nebo představa lepšího života na západě, potažmo v USA. Emigranti české národnosti této vlny však v USA prakticky nijak organizováni nebyli, roztroušené

---

3. Nepovolání fondů Diesovu Neamerickému výboru.

4. Povolání fondů senátnímu Výboru LaFolletovu pro občanská práva.....,

⁵Karel Kaplan: „Poúnorový exil 1948 – 49,, , str. 35

organizace se vyskytovaly v několika státech západní Evropy.⁶ V Německu existovala organizace „Hnutí za nové Československo,“. Aktivisté této skupiny se snažili sjednotit menší skupiny a vytvořit společnou československou organizaci. Narazili na nezájem Slováků, kteří usilovali o samostatný slovenský stát. Činnost hnutí postupně zcela ustala. Jedním z hlavních důvodů bylo odmítnutí okupačních úřadů uznat české emigranty za politické uprchlíky a Hnutí za představitele a mluvčího politické emigrace. Navíc tato organizace neměla prakticky žádnou podporu ve vlasti. Představitelé se nakonec pokusili navázat kontakt s exilem slovenským a Lvem Prchalou, cílem bylo vytvoření mezinárodního ústředí odboje. Tyto představy však byly zcela nereálné. Dalším centrem předúnorového exilu byl Londýn, zde se jednalo kromě nepočtených uprchlíků o představitele exilového směru vystupujícího proti prezidentu Benešovi již za války a také za války již v Londýně působícího. S tímto směrem se ztotožňovalo několik organizací, které se 14. dubna dohodly na vzniku Českého národního výboru. Do jeho čela se postavil generál Lev Prchala. Vytvoření výboru právě čtrnáctého dubna nebylo zcela náhodné, bylo reakcí na příjezd československé vlády do Košic, kde vyhlásila svůj známý program. Na ustavující schůzi schválil Výbor prohlášení programového charakteru, prezentoval se jako nezávislý politický orgán v zahraničí a vymezil své hlavní úkoly a cíle. Bezprostředně po skončení války vydal v květnu výzvu „Národe československý,“, ve kterém mimo jiné prohlašuje: „Společně s nejvýznamnějšími představiteli čs. emigrace v Anglii a v Americe a se souhlasem vlády anglické a americké ujal se generál Prchala úkolu v hodině dvanácté zachránit nové Československo jako stát demokratický a nikoliv jako republiku komunistickou pod diktaturou Moskvy. Osobní koncepce Dr. Beneše, která vznikala za jiných předpokladů se vývojem posledních dnů zhroutila a o osudu Československa rozhodují dnes již jen Anglie a Amerika...“,⁷ Obsah prohlášení dává tušit, že se jednalo více o zbožné přání pisatelů, než reflexi reality. Výbor sice zasílal memoranda a bulletiny důležitým politickým činitelům, především britským, reakce však byla velmi vlažná, případně žádná, tvrzení, že „o osudu Československa rozhodují již jen Anglie a Amerika,“ bylo zcela mimo geopolitickou realitu. Českému národnímu výboru se nepodařilo získat u představitelů západoevropských států autoritu a požadované uznání vůdčí exilové organizace, pro ně zůstával respektovaným představitelem Československa prezident E. Beneš, proti kterému směřovaly nejostřejší útoky. Pouze omezený vliv měl na emigranty a

---

⁶Tamtéž, str. 36

⁷Tamtéž str. 37, 38

krajanské spolky. Vzhledem k celosvětovým poválečným iluzím přitahoval politický program Prchalovy skupiny jen část z nich. Přesto českoslovenští zpravodajci i diplomaté, kteří působili v té době v západoevropských státech, hlavně v Británii a Německu doporučovali Praze, aby na prohlášení zareagovala. Motivem byla mimo jiné i obava, aby nevznikl dojem, že jedná o dokumenty československé provládní emigrace, která ještě několik poválečných měsíců v Londýně pobývala. Nejdříve zareagovalo ministerstvo vnitra, které vydalo veřejné prohlášení, kde varovalo občany před styky byť neúmyslnými s Prchalovými aktivisty. S rozhodným nesouhlasem se v lednu 1946 ozval také tisk, aktivitou Výboru se zabývala vláda. Někteří ministři (V. Majer, P. Drtina) s kampaní nesouhlasili, podle nich ve veřejnosti vyvolávala dojem o nebezpečnosti emigrantské skupiny, u ministrů převážil názor, že „se této operetní společnosti londýnské dělá zbytečná reklama„.⁸Tyto názory odpovídaly realitě, nejdůležitějším důvodem upadajícího vlivu Výboru byla minimální domácí podpora. Představa o příznivém přijetí jeho výzev u české veřejnosti ztroskotala. Stejně dopadly i pokusy o vytvoření sítě příznivců, kteří budou působit jako propagátoři politického programu. Na Slovensku se Prchalův výbor o činnost ani nepokusil. Přes to byly šedesát dvě osoby vyšetřovány StB a nechvalně známým Zemským oddělením bezpečnosti (ZOB II). Postupující úpadek činnosti Prchalova výboru zbrzdil příliv poúnorových emigrantů. Představitelé Prchalova směru se domnívali, že únorovým převratem se vytvořily podmínky pro posílení jeho vlivu, věřili, že zapůsobí poznání, že únor 1948 jim dal za pravdu. Dle nich politikové z poúnorové emigrace neměli právo stanout v čele odboje proti režimu, protože s komunisty spolupracovali a nesou odpovědnost za jejich vítězství. V této době se Výbor, kromě propagace své činnosti v táborech utečenců, snažil rozšířit své odbočky v různých státech Evropy a dokonce Latinské ameriky, činnost těchto odboček však neměla zásadní politický význam, soustředila se na nábor nových členů, případně na vzájemnou korespondenci.

Kromě Prchalovy organizace existovaly ještě další emigrantské organizace menší počtem příznivců i významem. Vyznačovaly se mimo jiné vazbami na Prchalův směr, ideově byly ovlivněny jeho programem, nebo se přímo staly jeho součástí. Mezi aktivní patřila organizace „Svobodní čeští křižáci „, později Českoslovenští křižáci. V květnu 1947 skupina vyhlásila své programové cíle, později působila v Německu a Rakousku. Mezi jejími členy převažovaly

---

⁸Tamtéž str. 37

aktivní funkcionáři Ligy proti bolševismu a Vlajky. Hlavním programovým cílem skupiny byl boj proti režimu v Československu a víra v brzkou válku mezi západem a východem. Jiné organizace se od Prchalova výboru naopak odštěpily, například v červnu 1946 se s Prchalou rozešel Vladimír Borin Ležák, dosavadní tajemník výboru, Ležák původně založil Českou dělnickou unii.

Poválečný a později pouťorový exil, s výjimkou osob a organizací usilujících o obnovu Československa dle svých politických představ, dělil národnostně na český a slovenský. Vzhledem k tomu, že Nedělní hlasatel byl česky psaným periodikem vytvářený pro českou krajanskou a exilovou komunitu, zmíním problematiku slovenského exilu pouze stručně, čímž pochopitelně nechci snižovat jeho význam. Ve srovnání s českou, byla slovenská předúnorová emigrace početnější a o poznání aktivnější. Ještě před koncem války řada vedoucích činitelů slovenského státu emigrovala, většinou z obavy před očekávaným trestem, částečně z pocitu povinnosti pokračovat v boji za samostatný slovenský stát. Když už nebylo pochyb o porážce Německa, začali někteří představitelé Ľudové strany připravovat podmínky pro ilegální práci na Slovensku i v zahraničí. Do švýcarských bank plynuly velké částky od soukromých osob a přímo ze slovenské banky. Slovenský exil měl tak na rozdíl od české nepočtené předúnorové emigrace příznivější startovní podmínky. Také podpora od slovenských krajanů byla větší. Mezi nejaktivnější krajanské spolky patřily právě spolky v USA. Za války se pro slovenský stát nemohly angažovat, protože byl s Amerikou ve válečném stavu. Brzy po válce tato zábrana pominula a v mnoha spolcích se probudila politická aktivita a podpora emigrace. Slovenský exil se mohl opřít i o částečnou podporu Vatikánu.

Počtená předúnorová politická emigrace ze Slovenska s řadou vysokých funkcionářů slovenského státu představovala příznivé podmínky pro vznik exilových organizací. Vzniklo jich několik, z nichž později řada zanikla, jiné trpěly vnitřními rozpory a osobními antipatiemi. Udržely se politické organizace jejichž vliv se odvozoval od podpory krajanských spolků a kontaktů s některými evropskými a americkými politiky té doby. Tímto způsobem nakonec vykrytalizovaly dva směry. Jeden směr reprezentoval Ferdinand Ďurčanský, druhý Karol Sidor. Charakteristické pro ně bylo, že se vzájemné spory mezi nimi nepodařilo překonat a k vytvoření jednotné zastřešující organizace předúnorového slovenského exilu nedošlo. Oba představitelé se podíleli na výstavbě slovenského státu, se kterým se spojuje vzestup jejich

kariéry. Ďurčanský pôsobil v najvyšších vládnych kružích, Karol Sidor se ocitl v čiastočnej izolácii a nemohol aktívne zasahovať do vnútorných záležitostí slovenského štátu, pretože bol poveren diplomatickou funkciou vo Vatikáne. Ničmenež táto funkcia bola pre klerikálny režim veľmi dôležitá. Oba smery mali spoločný cieľ: boj proti Československej republike a komunizmu, rozdeľovala je však predstava o ceste k tomuto cieľu. Ďurčanský prosazoval radikálne riešenie, kalkuloval s brzkým konfliktom medzi západnými spojencami a Sovietskym zväzom, Sidor vychádzal pôvodne z toho, že bezprostredne po vojne neexistujú vhodné podmienky pre radikálne riešenie. Protičeskoslovensky zamierený slovenský exil pokračoval v činnosti i po roku 1948 a tvoril konkurenciu, oponenta i protivníka exilu zamiereného československy.

Obsáhlejšiu zmienku o predúnorovom exile uvádzam zámerné, politická orientácia niektorých protagonistov, predovšetkým stoupcov neobnovených predválečných strán, mala do určitej miery blízko názorom časti prispievateľov, i keď ich texty vznikli v dobe mnohým neskôr. Odkazom Antonína Švehly je napríklad venované takmer celé číslo Hlasateľa v lete 1989. Veľmi častá je i kritika politiky Edwarda Beneša, žiadny text sa jakýmkoľvek spôsobom pozitívne nezmiňuje o možnej spolupráci s komunistami, byť reformnými.

Únor 1948 prináša ďalšiu vlnu, lepšie by bolo ríci vlny, uprchlíkov. Do exilu prichádzajú dominantní osobnosti oficiálnej poválečnej československej politiky, prední predstavitelia strán združených v Národnej fronte, zvolení poslanci. Táto emigračná vlna nachádza spoločný jazyk s predúnorovým exilom obtížne. Koneckoncú, obdobná situácia nastane po auguste 1968, keď do zahraničia odchádzajú niektorí predstavitelia pražského jara a v exile sa tak stretávajú víťazov a porazených z roku 1948. Uprchlícka vlna let 1948 – 1949 je, vzhľadom na profil Nedelňiho hlasateľa, kľúčová, pretože v tejto dobe do zahraničia utieká väčšina pisateľov jeho textov. Uprchlíci, často riskujúci holý život, sa po úteku za hranice stretali s veľmi obtížnymi podmienkami, väčšina z nich bola nútená stráviť určitý čas v prepĺnených nemeckých a rakouských uprchlických táborech a snážiť sa z celkom nevyhovujúcej životnej a hygienickej podmienky. Táto skúsenosť sa nevyhnula ani prispievateľom Hlasateľa, útek absolvovali ako bežní uprchlíci nepoživajúci výsad dôležitých osobností. Silné vlny uprchlíkov zmenili nejen obraz emigrácie, ale aj rozsah, zamierenie a podmienky československého exilu. Nešlo len o značné navýšenie počtu osôb angažujúcich sa v zahraničí, ale vzniklo i mnoho nových emigrantských organizácií, zvlášť v prvom období. Obnovovanie politických strán začalo v prvej polovici roku 1948 už v uprchlických táborech. Vznik nových emigrantských organizácií vedl

k nadměrnému roztříštění exilu, neboť funkcionáři předúnorových vládnoucích stran si z sebou přivezli vzájemné spory, rozpory vznikaly přirozeně mezi jednotlivými stranami Národní fronty a nezmizely spory s exilem předúnorovým, zvláště slovenským, i když byly v tomto období částečně utlumeny. Vedoucí funkcionáři politických stran, ministři, případně i poslanci začali krátce po příchodu do emigrace s veřejnou činností. Vystupovali již v uprchlických táborech v Německu s proklamacemi pro sdělovací prostředky o poměrech v Československu. Po příchodu do Francie a Velké Británie učinili několik společných prohlášení na tiskových konferencích. K prvním významným společným činům lze přiřadit schůzku předních představitelů předúnorových nekomunistických stran. V dubnu 1948 svolal Josef Lettrich funkcionáře, kteří se tehdy nacházeli v Londýně. Účastníci poprvé definovali zásady a cíle své politické činnosti. Hlavní úkol zněl: boj za nezávislý, demokratický stát Čechů a Slováků. Rovněž se shodli na svolání poslanců Ústavodárného národního shromáždění.⁹ 28. května se v Londýně, dva dny před parlamentními volbami v ČSR uskutečnil sjezd poslanců. Při přípravě schůze se vynořil spor a diskutovalo se o postoji ke Košickému vládnímu programu. Původní představa o přihlášení se k tomuto programu byla odmítnuta. Svolavatelé se naopak shodli na hlavním záměru schůze – rozhodně před veřejností, nejen britskou, demonstrovat odpor ke komunistickému puči a po něm nastoleným politickým poměrům. Již exponenti Prchalovy skupiny se po roce 1945 snažili kontaktovat a zaangažovat představitel zakázaných stran, především strany agrární, tito představitelé měli pomoci prosazovat Prchalovy aktivity v domácím prostředí. Postoj k těmto zakázaným stranám se stal předmětem diskuze i na tomto londýnském sjezdu bývalých poslanců ústavodárného shromáždění. Rovněž se diskutovalo o postoji k prezidentu Benešovi a jeho roli v průběhu únorového převratu, předmětem polemik se stala údajná sebevražda ministra Jana Masaryka, tedy témata pro poúnorový exil všeobecně typická. Pro úplnost – sebevražda byla odmítnuta, o úloze prezidenta Beneše prohlásil bývalý poslanec Kočvara, že prezident byl v době krize nemocen, stal se obětí násilí a nebyl rozhodujícím činitelem.¹⁰ Poslanci se též shodli na nemožnosti přímé spolupráce s Prchalovou skupinou.

---

⁹Účastníci dubnového setkání vyjádřili své programové cíle následujícím prohlášením: „Československá demokracie byla v únoru 1948 hrubým způsobem znásilněna. Nový režim v ČSR je plod komunistického puče při němž SSSR porušil svým zásahem zásady československo – sovětské smlouvy. Českoslovenští demokratičtí exulanti stojí nadále za programem demokratické republiky Československé jako nezávislého státu Čechů a Slováků a budou vyvíjeti společné úsilí k obnovení politických a osobních svobod ve vlasti. Ke spolupráci budou vyzváni všichni, kdo zůstávají věrni tomuto programu, bez ohledu na politické neb náboženské přesvědčení.....“

¹⁰Tamtéž, str. 103

Výše uvedené aktivity bývalých poslanců byly prvním krůčkem k ustavení společného vedení politického exilu, vycházeli z teze, že jako poslanci zvolení v řádných volbách představují dobrou základnu pro zrod ústředního orgánu odboje. Avšak k uskutečnění tohoto záměru nenastal ještě vhodný čas. Politický pouňorový exil ještě nebyl konsolidovaný, stranické rozvrstvení se teprve formovalo. Rovněž představa, že poslanci v exilu tvoří jakýsi exilový parlament, vrcholný orgán odboje se brzy ukázala jako nereálná. V zahraničí se obnovovaly další strany, které po roce 1945 doma nepůsobily, tudíž poslance mít nemohly. Kromě politických stran existovaly další organizace a osobnosti exilu, které prosazovaly svoji účast ve vedoucích orgánech. Když se ve druhé polovině roku 1948 v úsilí o vytvoření jednotného orgánu odboje začal prosazovat názor, že jeho členy budou jmenovat politické strany, vybírali své zástupce nejen z řad poslanců, role poslanců jako dominantních představitelů exilu začala ztrácet na významu. Politickou stranou hrající významnou, ba dominantní úlohu v pouňorovém exilu a ovlivňující ideové proudy emigrace byla bezpochyby strana národně socialistická. S touto stranou se pojily významné osobnosti utvářených exilových orgánů. Měla v zahraničí nejvíce funkcionářů, kteří již v uprchlických táborech formovali skupiny příznivců. K získávání dalších sympatizantů přispívaly zkušenosti uprchlíků z domova, kteří si pamatovali vůdčí roli této strany v boji proti komunistům. Jako hlavní středisko národních socialistů v exilu fungoval zpočátku Londýn, jehož význam po příjezdu V. Krajiny, J. Stránského, J. Firta a Oty Hory ještě stoupl. Pozici strany posílilo i přijetí Stránského, Krajiny, Firta a Sergeje Ingra Winstonem Churchilem, jenž svým partnerům přislíbil „přátelskou pomoc,„¹¹ Snaha V Krajiny vytvořit v Londýně centrum exilových odbojových aktivit však nakonec vyzněla naprázdno. Vznik a zvýšená aktivita národně socialistické skupiny ve Francii byla způsobena Ripkovým ukončením pasivity a jeho zapojením do exilové činnosti. Na počátku září 1948 byl ustaven sedmičlenný stranický výbor v čele s F. Kovárnou, v říjnu první plenární schůze národních socialistů v Paříži. V polovině roku 1948 se v zahraničí objevuje P. Zenkl, ihned zahajuje jednání s exilovými politiky ostatních politických stran v Německu, Francii, Svýcarsku a Velké Británii. V programu jeho schůzek dominovala snaha o ustanovení jednotného exilového orgánu. Národní socialisté byli v letech 1948 – 1949 nejsilnější politickou stranou v exilu a toto postavení si udržovala ještě dlouho, měla tři střediska, v Londýně, v Paříži a ve Washingtonu. Přes různé neshody mezi funkcionáři, politické i osobní, které provázejí každý exil nebyla ohrožena její jednota, neboť spory nedosáhly té

---

¹¹Tamtéž, str. 105

intenzity, která by vedla k tříštění strany. Další významnou politickou stranou působící v exilu byla strana sociálně demokratická. Na rozdíl od národně socialistické strany trpěla zpočátku nedostatkem funkcionářů, nicméně s aktivní činností začala prakticky ihned po únorovém puči. Z předúnorových ministrů byl v emigraci Václav Majer a Blažej Vilím. Předseda strany B. Laušmann emigroval až v roce 1949. Strana měla ústředí v Londýně, organizace fungovaly v devíti zemích, udržovala styky s představiteli evropských socialistických stran, z nichž někteří zastávali z nichž někteří zastávali vládní funkce a příležitostně vyjadřovali sociálním demokratům politickou podporu. Nadále však zůstával problém německých sociálních demokratů odsunutých z ČSR. Vedení s nimi nechtělo spolupracovat a odmítalo Jakschovy požadavky k jednání o návratu německých sociálních demokratů do ČSR. Zajímavé je, že byly naopak podniknuty pokusy o sblížení se sociálními demokraty Německa. Exilová sociální demokracie se řadila k aktivním členům mezinárodní organizace socialistických stran COMISCO (Comittee of International Socialistic Conference). Je třeba říci, že socialisticky orientované strany všeobecně měly v té době v Evropě značný vliv, vzhledem k poválečnému příklonu evropského obyvatelstva k levici. Programově se strana profilovala jako socialistická, hlásila se v účasti v mezinárodním socialistickém hnutí, usilovala o osvobození Československa od komunistické nadvlády, nicméně podporovala Košický vládní program a stavěla se za zachování socialistických změn po roce 1945. Potíže sociálním demokratům působila spolupráce s komunisty z let 1945 – 1948, kterou ji představitelé ostatních exilových stran vytýkali. Nepříznivý dopad na vliv strany mezi uprchlíky měl vnitřní spor mezi Majerem a Vilímem, který později skončil roztržkou a Vilímovým odchodem ze strany. Také lidová strana – třetí člen předúnorové Národní fronty usilovala o vybudování exilové struktury, zmítala se však ve vnitřních rozporech, postrádala osobnosti schopné tyto rozpory překlenout. Nepříznivě se projevil neúspěch útěku předsedy strany Jana Šrámk a ministra Hály. Jiným významným představitelům této strany se však útěk zdařil, do zahraničí odchází předúnorový ministr zdravotnictví Adolf Procházka a generální tajemník Adolf Klimek.¹² Útěk se zdařil také publicistovi, šéfredaktorovi týdeníku *Obzory a Vývoj*, (později rediguje známý exilový časopis *Svědectví*)¹³ Pavlu Tigridovi.¹⁴ Větším počtem poslanců v exilu

---

¹²Drahomír Suchánek: „Počátky exilové politiky Československé strany lidové, Adolf Procházka, Adolf Klimek a boj o Šrámkovo nástupnictví, In: Soudobé dějiny 4/2007, str. 651

¹³Tigrid bývá někdy mylně označován za vydavatele tohoto periodika, vydavateli *Svědectví* byli ve skutečnosti Jiří Horák a Radomír Luža.

nedisponovala, z šestačtyřiceti zvolených poslanců za Lidovou stranu uprchlo deset¹⁵ k aktivnějším se zpočátku ředil pouze Ivo Ducháček a funkcionáři, kteří byli před únorem ve straně známí avšak nevykonávali důležité funkce. V červenci 1948 založili v Paříži příznivci lidové strany přípravný výbor, do jehož čela se dostal B. Chudoba. Zanedlouho se ve výboru vyhrotily rozpory, šlo o to, zda se má lidová strana přiklonit v exilu k národním socialistům, nebo ke straně agrární. Tyto frakce, označované za pravé a levé křídlo, pravicová skupina odmítala spolupráci se stranami Národní fronty a udržovala kontakty s agrárníky a jejich spojenci. Druhá skupina, označovaná také jako benešovci postupovala přesně opačně. Rozpory mezi těmito proudy byly velmi ostré a třebaže pravice zvítězila, levý směr reprezentovaný A. Klimkem si i nadále udržoval ve straně vliv a měl své stoupence v jejích orgánech. Důležitým ideovým proudem ovlivňujícím exil jako takový byli příznivci a sympatizanti stran zakázaných po roce 1945, mezi něž je možno zařadit i některé přispěvatele Hlasatele, pokud byli takto názorově vyhraněni již v době útěku. Tito příznivci tvořili pravicově orientovaná uskupení, často kritizující funkcionáře stran Národní fronty za spolupráci s komunisty a zpochybňující jejich kompetenci v protikomunistickém exilovém odporu. Velmi důležitá část tohoto proudu byli příznivci agrární strany. Agrární strana byla obnovena v létě roku 1948, protože byla po roce 1945 zakázána trpěla zpočátku nedostatkem vedoucích funkcionářů. Těch nemnoho, kteří byli k dispozici se navíc dělili do dvou skupin, jedni náleželi do kategorie předválečných funkcionářů agrární strany, kteří nevstoupili do žádné ze stran Národní fronty, druzí včetně poslanců byli naopak funkcionáři těchto stran. Toto členění podněcovalo silné vnitrostranické rozpory oslabující vliv této strany v exilu. Pozitivně naopak působilo její členství v organizaci Zelená internacionála, která sjednocovala exilové představitelé zemědělsky orientovaných stran států sovětského bloku. O internacionále se v exilu šířily zprávy o její podpoře ze strany americké administrativy. První porada příznivců agrární strany se uskutečnila 25. Července 1948. K urychleně svolanému setkání jeho organizátory podnítila obava z toho, že emigraci ovládnou předúnorové strany Národní fronty v té době spolupracující s komunisty a obhajující tuto svou minulost. Setkání provázela shoda (ustavení strany, vstup do Zelené internacionály) i dosti ostré rozpory (usilovat o podporu větších či menších rolníků, postoj ke stranám Národní fronty, hlavně ke straně národně socialistické, odpůrci stran národní fronty získali převahu).

---

¹⁴Tamtéž

¹⁵Tamtéž, str. 653

Ustavující sjezd agrární strany uskutečněný dva měsíce poté, zvolil ústřední výbor a přijal Svatováclavskou deklaraci, dokument programového charakteru, sjezd ostře odsoudil komunismu, Sovětský svaz a strany, které se účastnily činnosti v Národní frontě. Přihlásil se k odkazu Antonína Švehly. Za cíl činnosti agrární strany vyhlásil boje za svobodné Československo v předmnichovských hranicích, za svobodu pro všechny občany včetně rolníků. Sjezdu se účastnil zástupce Prchalova výboru (Pekelský), národních socialistů (Kovářna) a lidové strany (Rozeňhal). V agrární straně převážili kritikové Národní strany i později, někteří zastávali názor o ztrátě svobody a nezávislosti Československa již v roce 1945, nikoli v roce 1948. S agrární stranou spolupracovaly dvě další exilové strany, národně demokratická a živnostensko-obchodnická. Národně demokratická strana byla ustavena v červnu 1948 v Londýně, do jejího čela se sám postavil Rudolf Kopecký. Strana se vyznačovala malým počtem členů a malým počtem příznivců mezi emigranty. Živnostensko-obchodnická strana v exilu ohlásila svůj zrod 27. listopadu 1948 v Paříži. V čele přípravného výboru stanul Eduard Fousek (bývalý poslanec lidové strany). Počet členů byl velice malý, dopad působení mezi emigranty ještě menší. Strana se hlásila k politickému středu, politický program se orientoval na ochranu živností a sociální obrodu založenou na křesťansko-demokratických základech. Tyto tři politické strany, neobnovené, případně zakázané po roce 1945, tedy strana agrární, národně demokratická a živnostensko-obchodnická vytvořily dohromady Občanský blok. I když politický vliv Občanského bloku nebyl v důsledku zanedbatelného vlivu stran národně demokratické a živnostensko-obchodnické nijak veliký, jeho vstup na exilovou scénu jako odpůrce stran Národní fronty nezůstal bez odezvy. Prchalův výbor vznik bloku přivítal. Také představitelé slovenského exilu reagovali převážně na vznik Bloku pozitivně.

Kromě politických stran vznikaly exilové organizace s posláním charitativně sociálním, kulturním. Doba jejich působení se pohybovala od několika měsíců až po několik let, jako například Svobodné československé odbory, k jejichž vzniku vyšel podnět od sociálních demokratů. Z iniciativy Ferdinanda Peroutky se v prosinci 1948 sešla v Londýně porada několika emigrantů, kteří se dohodli na ustavení Demokratického svazu, později přejmenovaného na Masarykův demokratický svaz. Důvodem bylo přesvědčení o vytvoření exilové organizace, která by nebyla politickou stranou. V proklamaci svého poslání a cílů zdůraznil svaz povinnost exilu „soustředit mysl a síly k tomu, co nás spojuje nad všemi

rozdíly stranickými a osobními, sdružit československé uprchlíky v jednotný celek a starat se o ideologickou stránku odboje z hlediska kulturně politického.,¹⁶ Demokratický svaz se ale přízně politických stran nedočkal. Jejich vedení jej podezíralo ze snahy vytvořit nadstranickou střešovou organizaci. Proto se později Svaz soustředil na pořádání přednášek a kulturní programy, jeho aktivity poklesly, v polovině roku 1949 téměř ustaly. V této době již politické strany zcela ovládaly politickou scénu emigrace.

Klíčový význam pro poúnorový politický exil měl vznik „Rady svobodného Československa“, jako výsledek snahy o vytvoření zastřešujícího orgánu. Myšlenka jistě sympatická, nicméně její prosazení bylo velice obtížné. Československá emigrace jako celek trpěla velkým neduhem typickým nejen pro jakýkoli exil ale zvláště pro českou politickou scénu jako takovou, totiž přehnaným stranictvím, řevnivostí, stranickými a osobními spory, velmi malou ochotou ke vzájemné dohodě, případně společnému postupu. Mimoto se diferencovala národnostně - na český a slovenský exil, místně – vznikala nejrůznější střediska a výbory ve Francii, Británii, Německu, USA, případně dalších státech. V roce 1949 počet exilových organizací dosahoval čísla takřka dvou set¹⁷, roztroušeny byly po celém světě. V rozsáhlé síti se mísily organizace charitativní, zájmové, případně profesní, odborové a politické. Důvodů k rozporům bylo více než dost, rámcově byly již vyjmenovány, spory bývaly často velice ostré. Potřeba vytvoření společného orgánu, zastřešující organizace byla více než zřejmá, tento fakt si uvědomovali nejenom politici západních zemí, kteří čs. exil k tomuto kroku nabádali, ale i samotní příslušníci exilu. Od politických a veřejných činitelů poúnorové emigrace nedlouho po příchodu bylo slyšet úvahy poukazující na nutnost vytvoření střešové organizace, u představitelů exilu předúnorového byla taková myšlenka vyloučena. Hlavní směry, Prchalův, Ďurčanského a Sidorův hlásily v programu rozdělení Československa na dva samostatné státy. Společný exilový útvar odporoval zájmům všech tří směrů. Existovaly snahy o sblížení a užší spolupráci Prchalovy a Sidorovy organizace, i představa soužití českého a slovenského státu v rámci střešové federace. Neuspěly pokusy o vytvoření jednotného vedení slovenského předúnorového exilu, prchalova skupina se pokoušela prosadit jako jediný reprezentant českého předúnorového exilu. Také cesta poúnorového exilu k vytvoření jednotné organizace byla značně obtížná a složitá, problém spočíval především ve stranickém principu, který se postupně prosadil a z něhož vyplývaly často diametrálně

---

¹⁶Karel Kaplan: „Poúnorový exil, str. 117

¹⁷Tamtéž str. 125

rozdílné představy o postupu a uspořádání poměrů v Československu po „brzkém„ pádu komunistického režimu. Názorové rozdíly a rivalitu si politikové přinesly z domova a v exiluj je obohatily o spory z doby válečné, někdy dokonce i starší. Některé osobnosti (P. Zenkl) se snažili tyto rozpory překlenout a prosazovali vytvoření jednotné organizace již po příchodu do emigrace, tyto případy však byly spíše výjimečné. Představy o složení, uspořádání a úkolech exilového ústředí měli političtí činitelé rozdílné. Národně socialističtí funkcionáři nejprve předpokládali, že ve vedoucím exilovém orgánu budou zastoupeny významné osobnosti politického a veřejného života z let 1945 - 1948 a počítali s převahou funkcionářů vlastní strany, protože se jich za hranicemi nacházelo nejvíce. Tato představa padla, když svoji stranu začali organizovat sociální demokraté, od této chvíle začínala převažovat představa politického života v emigraci na základě multistranického principu. Stejně nereálnou se ukázala varianta exilového ústředí jaké bylo za války v Londýně, přizpůsobené odlišným geopolitickým podmínkám, tedy orgán, který by se podobal vládě nebo státní radě. Tato představa počítala s brzkým propuknutím válečného konfliktu a krátkodobou existencí komunistického režimu v Československu. Třetí vize jednotné organizace spočívala na dominantním úloze poslanců řádně zvolených v parlamentních volbách v roce 1946, vycházelo se z předpokladu, že jedině oni mají mandát od svých voličů tyto voliče v exilu reprezentovat. Tato představa vyjadřovala snahu o složení vedoucích orgánů pouze ze stran předúnorové Národní fronty, ovšem bez komunistů. Nutně narážela na odpor kritiků Národní fronty. Jednání o jednotném exilovém vedení probíhala ve třech střediscích. Zpočátku v Londýně, kde jejich aktéry byli V. Krajina, V. Majer, B. Vilím, Jan Stránský. Krátce nato se utvořilo druhé středisko v Paříži, zde v té době vrcholily snahy o založení - obnovení agrární strany. Třetí středisko se formovalo v USA. Mezi těmito třemi exilovými centry probíhalo soupeření o získání rozhodující pozice. Ke konci roku 1948 postoupilo utváření vedoucí exilové organizace od úvah a výzev ke konkrétním jednáním. V této době rozpory a rivalita mezi aktéry exilu neustávala, naopak se stále stupňovala, současně vedení komunistického režimu v Československu ustoupilo od názoru o bezvýznamnosti exilu a začalo mít o jeho aktivity zájem, obzvláště poté, co obdrželo výtku z Moskvy a zaznamenalo počáteční nárůst jeho vlivu mezi obyvatelstvem doma. Tento vliv, který Státní bezpečnost zveličovala, podnítil snahy o agenturní pronikání do řad emigrace. Tyto okolnosti přímo i nepřímo ovlivňovaly jednání o vytvoření jednotného exilového vedení, do hry vstoupil ještě další prvek, zájem amerických míst, která vytvoření jednotného vedení prosazovala. První kroky k vytvoření

přípravného výboru pozdější Rady svobodného Československa lze datovat již ve dnech 17. A 18. července 1948, kdy se sešli k poradě P. Zenkl, J. Papánek, F. Hodža a J. Slávik. F. Hodža účel a smysl jednání o společném orgánu zformuloval takto: „.....nikterak nepůjde o vládu ve vyhnanství, ale o organizaci, která bude mít na starosti péči o čs. politické uprchlíky a která se bude snažit o obnovu demokratického řádu a svobodných institucí v ČSR. Rozhodnutí o utvoření rady bylo učiněno na schůzi, která se konala v New Yorku ve dnech 17. A 18. 7. 1948.,¹⁸Možná není třeba dodávat, že s pokusy o vytvoření jednotné exilové organizace prosazující demokratické poměry v jednotném Československu neodpovídaly představám slovenského předúnorového exilu. Útoky směřovaly právě na F. Hodžu, který se zviditelnil výše zmiňovaným provoláním, „*ktorý nemá práva hovoriť za slovenský národ, lebo zriekol sa jeho práva na samostatnosť*.,¹⁹Po tomto prohlášení přípravného výboru jednání pokračovalo v Londýně a Paříži, zde totiž pobývalo nejvíce vedoucích funkcionářů politických stran. Výzva přípravného výboru byla přímým podnětem ke svolání exilových politiků, uskutečněná 20.srpna v Londýně, schůzky se zúčastnili výhradně funkcionáři nekomunistických vládních stran Národní fronty, shodli se na ustavení jednotného exilového orgánu, přijali dokument, který podporoval prohlášení přípravného výboru a současně prosazoval utváření vedoucích orgánů na stranickém základě. Obdobná schůzka se uskutečnila i v Paříži, na rozdíl od londýnského setkání zde zazněl požadavek začlenění všech politických stran, tedy i agrární a současně zastoupení dalších organizací působících v exilu. Následovala porada, která se uskutečnila ve dnech 10. a 11. října 1948 ve Washingtonu, na této poradě se jednalo o stranickém složení Rady a jejich orgánů. Svolavatelé této porady vyvíjeli tlak na evropská střediska, aby se rychle vyslovila pro koncepci společného podle představ washingtonské skupiny a překonala vnitřní rozpory hlavně se stranami stojícími mimo Národní frontu. Odvolávali se na přání State departmentu a amerického ministerstva zahraničí. State department tyto snahy (vedoucí k vytvoření jednotného exilového vedení) pozitivně okomentoval a jeho vyjádření bylo vysíláno na krátkých vlnách do Československa. Zpráva, kterou o ustavení Rady svobodného Československa odvyšlal Hlas Ameriky i sdělení v tisku byly stručné, kromě předsedy Petra Zenkla a místopředsedy Jozefa Lettricha neuváděly další jména. Na toto oznámení opět ostře zareagovali představitelé slovenského předúnorového exilu. Nespokojenost zazněla i z řad pounorového exilu, původní představa o oficiálním

---

¹⁸Tamtéž, str. 128

¹⁹Tamtéž

vyhlášení jednotného exilového orgánu 28. října se rozplynulo. Projevy nesouhlasu se týkali zejména záměru, aby se zastoupení v Radě řídilo podle výsledků parlamentních voleb v roce 1946, s tím nesouhlasili jak představitelé stran stojících mimo Národní frontu, tak sociální demokracie – tato strana vyšla z těchto voleb jako nejslabší. Washingtonské prohlášení považovali za unáhlené, nepřipravené a předčasné dokonce i někteří představitelé národních socialistů. Americká strana těmto hlasům oponovala tím, že nebude podporovat ani liberální ani pravicové tendence exilu. Následovala několikaměsíční komplikovaná jednání mezi představiteli washingtonského střediska a středisky londýnským a pařížským, mezi exponenty stran Národní fronty a stran stojících mimo ni, případně po roce 1945 přímo v Československu zakázaných, s funkcionáři, kteří se cítili složením Rady osobně dotčeni, s představiteli exilových organizací jiného typu, než byly politické strany (Peroutkův Masarykův demokratický svaz). Nástin problematiky exilu v této práci by měl být stručný, místo podrobného popisování těchto složitých jednání se proto omezím na konstatování, že jednání byla uzavřena přibližně koncem února 1949, 24. února bylo totiž ustavení Rady oficiálně zveřejněno. Ustavení Rady bylo provázeno nesouhlasnou kampaní představitelů předúnorového exilu a slovenských krajanských spolků. Na počátku dubna 1949 byly ustaveny oblastní sbory Rady v Londýně a Paříži, doprovázeny nesouhlasem s jejich složením, hlavně v případě pařížského sboru, důvodem byly především osobní antipatie a spory.

Ještě je třeba stručně zmínit, že při Radě byla ustavena zpravodajská sekce, v jejímž čele stanul generál Sergej Ingr. Měla za úkol shromažďovat informace o poměrech a událostech v ČSR. Zpravodajská činnost československých emigrantů byla organizována z okupačních pásem západních velmocí v Německu a Rakousku. Spolupráce se zpravodajskými ústřednami (hlavně americkou CIC) se uskutečňovala ve dvou formách, jednak si zpravodajské služebny vybírali své spolupracovníky přímo z řad exulantů a zaměstnávaly je, současně zpravodajskou činnost organizoval přímo S. Ingr a jeho zpravodajská sekce. Velmoci tuto sekci uznávaly jako samostatnou složku. Byly vytvořeny tři podsekce, Německu, v Paříži a v Londýně, tato vytvořená střediska předávala informace přímo zpravodajským ústřednám zemí, v nichž sídlila. Politické vedení Rady nemělo na jejich činnost vliv. Zpravodajskou činnost vyvíjelo také komunistické vedení v Československu, agenti Státní bezpečnosti, ofenzivního zpravodajství, případně vojenské rozvědky se infiltrovali mezi exulanty, měli své informátory i mezi emigranty přímo spolupracujícími se západními rozvědkami. Všechny směry

politického exilu nejenom v této době, ale i v době pozdější usilovaly o spolupráci s krajanskými organizacemi a ucházely se o jejich podporu. Nejúspěšnější v tomto směr byly slovenské organizace. Nejdříve se mohl těšit přízni spolků Ďurčanského Slovenský akční výbor, později jej z tohoto postavení vytlačila Sidorova Slovenská národní rada. Krajanské spolky poskytovaly těmto skupinám i finanční podporu. Československý exilový směr si již před vznikem Rady a hlavně po něm také usiloval o navázání spolupráce. Probíhal zápas s československými vládními úřady, které si udržovaly v řadě spolků značný vliv. Exilové organizace včetně rady zpočátku zaznamenali pouze částečné úspěchy, spolky zůstávaly pod vlivem Prahy, nebo byly neutrální a jejich postoj k exilové činnosti byl zpočátku vlažný. Určitý posun ve prospěch exilu nastal až časem. Ustavením rady ovšem konflikty a vnitřní rozpory jak Rady samotné, tak exilu nekončily, Rada se dále zmítala vnitřními rozpory. Již na počátku roku 1951 z Rady odešlo 12 představitelů v čele s Petrem Zenklem, tato skupina založila Národní výbor svobodného Československa. V roce 1967 se Rada rozpadla do dvou opozičních táborů. Jeden z nich pokračoval v činnosti pod původním názvem, druhý začal pracovat jako Výbor svobodného Československa. Oba orgány však postupně ztrácely význam a vliv, také zájem západní politické reprezentace byl již v této době více než vlažný. Vliv pouňorového politického exilu na vrcholnou západní politickou reprezentaci postupně upadal. Důvodem byla dočasná stabilizace a konzervace geopolitické situace po ukončení korejské války, kdy začínalo být jasné, že přímá válečná konfrontace a rychlé zhroucení režimů v satelitních zemích se ztrácí v nedohlednu. Studená válka pochopitelně pokračovala, orientovala se však na dlouhodobější strategii při respektování statu quo. Názorové tříbení uvnitř exilu založené na rozporech z doby před válkou, za války, případně po roce 1945 zůstávalo doménou generace před a pouňorových emigrantů, pozdější vlny čs. emigrace, zejména po roce 1968 již těmto rozporům nepřikládaly zásadní význam, pokud vůbec nějaký. To ovšem neznamená, že by zcela vymizely, důkazem může být vliv slovenských krajanských organizací a stále žijících pamětníků slovenského státu z doby války na politický vývoj na Slovensku v době rozpadu federace roku 1993. (obdobně tomu bylo v případě konfliktu na Balkáně, zejména v případě Chorvatska).

21. srpen 1968 a období následující přináší novou vlnu uprchlíků, specifickou tím, že se v jejich řadách nacházeli nejenom některé přední osobnosti pražského jara ale i představitelé generace, která prožila v novém režimu prakticky celý svůj produktivní život a kteří přinesli

do emigrace své vlastní problémy a představy. Objevují se nové fenomény dané postupem představitelů normalizačního režimu v prostředí české (méně již slovenské)²⁰ kultury, část jejich představitelů odchází do zahraničí, část ztrácí v domácím prostředí postupně možnost veřejně publikovat, uchylují se do ústraní, v některých případech čelí přímé perzekuci. K obdobnému, tvrdšímu, tlaku aparátu režimu došlo již o dvacet let dříve, nové bylo však to, že jeho soukolí na sobě pocítili původní zastánci vývoje po roce 1948, do roku 1969 velmi publikačně a umělecky aktivní.²¹ V exilovém a domácím prostředí se tak dostávají do stejné situace se svými oponenty. Tato emigrační vlna svým zaměřením a názory pochopitelně ovlivní tvář exilu a kromě obohacení přináší i nové rozpory.²² Typickým periodikem posrpnové, do značné míry levicově orientované emigrace lze označit časopis „Listy“, vydávané v Římě Jiřím Pelikánem, i když se toto periodikum neuzavíralo před nositeli jiných ideologických názorů.²³ Tento časopis politických činitelů a publicistů spjatých s pražským

---

²⁰ Spisovatelka Hana Ponická, považovaná za přední představitelku slovenského disentu, mohla dlouhou dobu vystupovat na půdě oficiálního svazu spisovatelů, něco takového bylo v českém prostředí nemyslitelné.

²¹ XX. sjezd KSSS a kritika tzv. „kultu osobnosti“, byly vnějšími faktory, které přispěly k emancipaci části komunistické inteligence, především vědeckých a teoretických pracovníků, v mnohem menší míře pracovníků mocenského aparátu stavící sek poučovací realitě stále více kriticky, cílem snažení neměla být demontáž „socialismu“, nýbrž jeho „reforma“, velmi často se operovalo s termínem „model zohledňující československá specifika“. Relativně liberální prostředí ústavů a stranických komisí, kde tito lidé působili, umožnilo publikovat statě a články zamýšlející se nad reformou ekonomiky, sociologickou problematikou atd. Není zde prostor charakterizovat tento proces v celé jeho šíři a složitosti, pro naše téma je podstatné, že liberalizace stále více ovlivňovala publicistiku a vytvářela prostor pro relativně nezávislou uměleckou činnost. Docházelo k paradoxním situacím, kdy osobní přítel Antonína Novotného, spisovatel Jan Procházka, publikuje řadu kritických článků, úvah a zamýšlení, na jaře 1968 vystupuje velice aktivně i veřejně, další modelový příklad je Pavel Kohout. Za kriticky zaměřené publikování a veřejné vystupování jsou představitelé kultury po roce 1969 perzekuováni. (Procházka umírá v roce 1971). Někteří volí emigraci, kde se jim však často nedaří se uplatnit, nejsou schopni nalézt společenskou poptávku pro svou tvorbu v cizím prostředí.

²² Počet členů KSČ volících po roce 1969 emigraci byl značný, autoři reprezentativní Kroniky českých zemí uvádí číslo 10 000 komunistů, In: „Kronika českých zemí“, str. 805

²³ Svědectví o politické orientaci Listů podává Michal Reiman, který patřil do exilové skupiny kolem tohoto periodika: „Jako skupina jsme měli blízko k Socialistické internacionále, byli jsme její přidruženou součástí a vzájemné vztahy s představiteli této internacionály měly v době, kdy jsem do emigrace přišel, tj. počátkem 1976, systematickou povahu. Nepřerušili jsme ani styky s představiteli eurokomunismu a dalších skupin a seskupení nalevo od socialistů. Bylo to ostatně samozřejmostí, nad níž se nikdo příliš nepozastavoval. Většina nás aktivně působila za pražského jara a patřila k reformnímu křídlu KSČ, o níž se tehdy soudilo, že programově a politicky není příliš vzdálena eurokomunismu. Ve skutečnosti vztahy s prokomunistickými stranami byly složité, rozcházelí jsme se v postojích vůči oficiálnímu komunismu SSSR a zemí sovětského bloku. Nesdíleli jsme však názor, a nebyli jsme zdaleka sami, že sovětský blok stojí před zánikem. Nebyla to otázka lásky, nebo nelásky k SSSR. Sovětský systém existoval dlouhá desetiletí a sovětská společnost již ztratila největší část svých přímých vazeb na předrevoluční minulost. Předrevoluční Rusko přitom nebylo nikterak vábným společenským útvarem, o jeho obnovu nebylo co stát. Ač sovětský systém se vyznačoval enormními vadami a prožíval již delší čas latentní krizi, navenek zůstával stabilní. Jeho ustálená a složitá struktura institucí a vtaů se nedala tak snadno zviklat. Navíc byl nukleární velmocí s rozsáhlým arzenálem zbraní a dal se sotva porazit útokem zvenčí. Měl dost prostředků – ukázaly to události pražského jara 1968 i polské krize 1970 a 1980-, aby čelil náporu reformního hnutí.“, Michal Reiman: „Rusko jako téma a realita doma a v exilu, vpomínky na léta 1968 – 1990, str. 123.

jarem začal vycházet v roce 1970, ještě s názvem Literární listy.²⁴ Periodicky začal vycházet v roce 1971 a byl určen především čtenářům v Československu. Jak bylo řečeno, byl časopisem levicové opozice, přinášel politologické studie komentáře a analýzy. Na počátku 70. let se redakce přihlásila k Socialistickému hnutí československých občanů.²⁵ Také celkové zaměření exilových aktivit se mění, vedle exilu založeného na osobnostech politických stran, jehož vliv postupně upadá, získávají na významu jiné formy exilové činnosti, rozvíjí se vydavatelská činnost (vydavatelství 68 Publishers Josefa Škvoreckého), nová emigrační vlna ovlivní a ožíví exilovou a spolkovou činnost v Americe a v Evropě, dokonce dochází k dovozu exilové literatury do Československa a k provázanosti s aktivitami samizdatu. Exilová a vydavatelská a kulturní činnost nemá svůj počátek až po roce 1968, i když v této době zažívá rozmach, vydavatelství vznikala již dříve, prakticky souběžně s aktivitami politického exilu. Již v září 1948 se ve Svobodném zítřku, periodiku vycházejícím v Paříži, objevuje ustavující provolání „Svazu českých spisovatelů v zahraničí“, tímto provoláním však aktivity Svazu končí.²⁶ V červenci 1956, prakticky souběžně s II. sjezdem spisovatelů v Československu²⁷, se schází v Paříži také spisovatelé v exilu, akce se uskutečnila pod názvem „Sjezd kulturní rady“.²⁸ Smyslem sjezdu bylo osobní setkání exilových spisovatelů, kteří do té doby komunikovali pouze prostřednictvím korespondence a především, pokusem o vyvolání zájmu

²⁴ Lucie Formanová, Jiří Gruntorád, Michal Pribáň: „Exilová periodika“, str. 84

²⁵ Tamtéž

²⁶ Michal Pribáň: „1956 – jiný sjezd spisovatelů“, In: Soudobé dějiny 4/2007, str. 707

²⁷ II. sjezd spisovatelů roku 1956 (spisovatelů působících v Československu a oficiálně publikujících) se obecně považuje za počátek otevřenějšího rozchodu části kriticky orientovaných spisovatelů se stalinskou praxí. Úloha a situace spisovatelů po roce 1948 (a 1945) byla vůbec složitá a hluboce rozporná. Součástí české komunistické historiografické mytologie byla teze, že naprostá většina spisovatelů a umělců obecně byla levicově zaměřená a podporovala KSČ již za první republiky („vše, co v kultuře něco znamenalo, šlo s námi“). Teze se nezakládala na pravdě, i když levicově profilovaní umělci tvořili silný proud, mnichovské trauma a popularita Sovětského svazu v českém prostředí po válce jeho vliv ještě podstatně zvýraznily. Na prvním poválečném sjezdu spisovatelů (1946) promluvil František Halas takto: „Je prvním velkým úkolem literatury a její tvůrců ukázat mravní velikost socialismu a probojovat po jeho boku žádanou spravedlnost.“ (pro úplnost je třeba dodat, že Halas nebyl nekritickým zastáncem „socialistického realismu“, a jistě vůbec ne stalinské praxe, stal se nakonec terčem útoků Ladislava Štolla). V obdobném duchu promluvil Jan Drda: „Musíme jít za dělníky zemědělcem na jeho pracoviště, do jeho přirozeného prostředí, musíme jít do pracovních brigád, ať žňových, ať hornických, a posilovat pracujícího člověka při jeho práci a odpočinku.“ „.....takzvaně nadčasová díla jsou vpravdě jalová, papírově krasodušská a nikomu nepotřebná.“. Jedním z mála, který s těmito názory polemizoval byl Edward Beneš, čestný předseda sjezdu, spisovatel, dle jeho názoru je: „Vrcholným strážcem především neporušitelnosti lidských práv. Nemá nikdy mlčet k tomu, aby demokracie porušovala zákon, který si sama dala....“, Sjezd v roce 1956 se nese již v jiném duchu, desetiletý odstup způsobil vystřízlivění, zpytování svědomí i sebereflexi. „Kéž bychom v této chvíli byli opravdu svědomím svého národa“, prohlásil Jaroslav Seifert. Sjezd v roce 1967 byl předzvěstí a počátečním impulsem pražského jara.

²⁸ Česká kulturní rada v zahraničí byla organizací zastřešující kulturní a literární aktivity v exilu. Předsedou byl zvolen Jiří Straka, čestnou předsedkyní Amelie Posse-Brázdová, Michal Pribáň: „1956 – jiný sjezd spisovatelů“, In: Soudobé dějiny 4/2007, str. 709

o českou kulturu ze strany představitelů kultury hostitelských zemí. Účastníky byli spisovatelé Jan Čep, Jan M.Kolár, Fantišek Listopad, Jaroslav Strnad, Jan Tumlíř, Robert Vlach, z publicistů, mimo jiné, Jaroslav Jíra, František Bergha, publicisté z okruhu Křesťanské akademie v Římě Páter Josef Beňáček a Pavel Želivan, literární kritikové Jiří Peška a Jiří Pistorius.²⁹ Ferdinand Peroutka se sjezdu z časových důvodů nezúčastnil, sjezdu se neúčastnili také například Egon Hostovský nebo Rudolf Firkušný.³⁰ Snaha přitáhnout zájem měla určitý úspěch, sjezdu se účastnili představitelé francouzských kulturních organizací, aktivisté polského, rumunského a litevského exilu, písemně sjezd pozdravili umělci a politikové například Velké Británie, Německa, Švédska, Irska.³¹ Tento sjezd byl jediným sjezdem spisovatelů v exilu, který se mezi roky 1948 – 1989 uskutečnil. Literární exil padesátých let měl již i své periodikum, byl jím měsíčník „Sklizeň“, vydavatele Antonína Vlacha (prozaik Robert Vlach – pouhá shoda jmen – byl jedním z jeho aktivních přispěvatelů), skupina kolem tohoto měsíčníků uvedla v život edici „Sklizeň svobodné tvorby“, v níž vyšlo téměř třicet titulů.

Otevřené hranice v letech 1968-69 a nová silná emigrační vlna (po pounorové emigrační vlně a následném uzavření hranic mohli utíkat pouze jednotlivci) přinesla kulturnímu exilu nové impulsy. Časopis „Svědectví“, , čtvrtletník pro politiku a kulturu, periodikum, o němž bude ještě řeč, nebyl časopisem čistě kulturním, nebo literárním, nicméně na jeho stránkách publikovali své příspěvky Jan Čep, později Ivan Binar, Václav Černý, Petr Den, Karel Hviždala, vedle exilových přispěvatelů se uplatnili i představitelé domácího samizdatu, mimo jiné Václav Havel, Ivan Martin Jirous, Bohumil Hrabal a další. První vydání se podařilo uskutečnit v roce 1956, redigoval jej Pavel Tigrid, vydavateli byli zpočátku Jiří Horák a Radomír Luža.³² Pavel Tigrid byl představitelem tzv. gradualistické koncepce, dosavadní exilové představy se orientovaly na přímý střet s komunistickým režimem, tato koncepce počítala s určitým vnitřním vývojem uvnitř komunistických režimů, nebo přímo uvnitř komunistických stran. Koncepce byla zpočátku přijata zdrženlivě. Časopis byl určen čtenářům v Československu, což znamenalo, že ač vycházel v zahraničí, vnitřními problémy exilu se zabýval pouze okrajově. Vycházel až do roku 1992, v poslední fázi v Praze.³³ Mezi exilovými periodiky patřil k těm více

---

²⁹Tamtéž str. 712

³⁰Tamtéž

³¹Tamtéž str. 713

³² Lucie Formanová, Jiří Gruntorád, Michal Pribáň: „Exilová periodika,, str. 73.

³³Tamtéž

známým, o jehož existenci se, v negativním smyslu, občas zmínila i režimní propaganda, čímž se zasloužila o jeho další nechtěnou popularizaci. Obdobným symbolem posrpnových exulantských aktivit bylo známé torontské vydavatelství manželů Škvoreckých '68 Publishers, zpětně zpopularizované v českých médiích na počátku devadesátých let. Nakladatelství bylo založeno roku 1971 Josefem Škvoreckým a Zdenou Salivarovou-Škvoreckou, soustředilo se na vydávání prací českých autorů tehdy v Československu tzv. „zakázaných,, (nenapadá mne vhodnější termín), včetně prací samotného Škvoreckého (Prima sezóna, Konec nylonového věku, Tankový prapor), z dalších prací je možno uvést , například, Kunderovu „Nesnesitelnou lehkost bytí,,. Do roku 1977 bylo vydavatelství majetkem manželů, od tohoto data bylo přeměněno na neziskovou organizaci, manželé Škvorečtí rozdělili své aktivity mezi tuto organizaci a svoji firmu „Prague Typesetting,,. Nakladatelství vydalo celkem 227 titulů, což byl úctyhodný výkon, ve většině případů se jednalo o exilové a samizdatové autory, jejichž texty se podařilo propašovat do zahraničí. Ukončilo svoji činnost roku 1993. Manželé Škvorečtí nakonec usídlili v Kanadě, část posrpnových uprchlíků našla útočiště v USA, nicméně mnoho z nich se usadilo v evropských zemích, Francii, Německu, sídle Rozhlasové stanice svobodná Evropa, Velké Británii, Belgii, Nizozemí, Švýcarsku, Švédsku.³⁴ Aktivnější část se zapojila do spolkové a kulturně-exilové činnosti ve stávajících spolcích, případně zakládá spolky nové. V Paříži působí určitou dobu Pavel Tigrid, ve Švédsku vzniká ve všech velkých městech odbočka Sokola, odbočky vznikají postupně, po celé období let 1948 – 1989, působí zde již zmiňovaný prozaik Robert Vlach.³⁵ Ve Švýcarsku vzniká exilové sdružení nazvané „Palach,,³⁶ Podle švýcarských zákonů nemohly spolky vyvíjet politickou činnost,³⁷

---

³⁴ Zajímavé bylo právní a sociální postavení imigrantů ve Švédsku, kde, s drobnými omezeními, požívali stejná práva využívat švédský sociální systém jako rodilí Švédové. Nejednalo se pouze o politické uprchlíky s právem azylu, ale i ekonomickou imigraci (v případě získání povolení). Švédsko nepatřilo mezi cílové země s masovou imigrací z Československa, nicméně imigranti se velmi dobře adaptovali. Fenomén přistěhovalectví se stal předmětem výzkumu vedeného ekonomem Janem Ekbergem z univerzity ve Vajxjo. Všichni přistěhovalci, kteří byli v roce 1970 usazeni ve Švédsku, se stali součástí výzkumného projektu, jenž ukázal, že přistěhovalci z východoevropských států dosahují rychlejšího pokroku v kariéře, než Švédové. Jan Ekberg sledoval 200 000 přistěhovalců během doby patnácti let a porovnával jejich kariéry a platy se stejnou skupinou Švédů. Byl vůbec prvním badatelem, který shromáždil údaje o všech přistěhovalcích z roku 1970. Každý přistěhovalec dostal švédské dvojče, osobu stejného věku a pohlaví, podobného zaměstnání a usazenou ve stejném kraji. Celkem porovnával údaje týkajících se 400 000 osob. Za deset let, mezi lety 1970 a 1980 se více Čechoslováků než Švédů stalo vyššími úředníky, nebo získalo vedoucí pozici v zaměstnání. Počet úředníků mezi českými muži vzrostl o 200, odpovídající nárůst u švédských protějšků byl 100. Počet dělníků klesl ve stejných proporcích, českých dělníků bylo o 200 méně, švédských o 100. Češi po deseti letech pobytu měli i vyšší příjmy než Švédové, zde nárůst nebyl tak velký, protože část Čechů pracovala na částečný úvazek. In: Jiří Štěpán: „Československý exil ve Švédsku v letech 1945 – 1989,, , str. 34, 35, 37, 39.

³⁵ Tamtéž, str. 51 – 73, 97, 101

³⁶ Miloš Trapl, Arnošt Skoupý, Miloš Kouřil: „Československý exil a krajanské hnutí ve Švýcarsku v letech 1945-1989,, str. 152

nicméně českým a slovenským spolkům byla činnost, v mnoha ohledech politická, de facto tolerována.³⁸ Za zmínku jistě stojí, že v Ženevě Petr hrubý, Ladislav Čerych, Zdeněk Suda a Karol Belák-Berger vydávají pozoruhodnou revui s názvem „Skutečnost,,. „*Hlásíme se k demokratismu a humanismu intervenčnímu, navazujeme na kritický realism Masarykův,,* , uvádí se ve statutu Skutečnosti.³⁹ Kritický realismus Masaryka, jak jej tito studenti Ženevské university chápali, znamenal ne poznání pouhé reality, nýbrž snahu o její změnu. Soudili, že puč v roce 1948 prokázal pochybnost koncepce „nedůstojných,, krompromisů s komunisty a že poslední desetiletí odhalilo nebezpečnou slabost západních demokratických států v souboji s totalitními režimy. Do časopisu později přispívali i Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid, Ladislav Matějka, Jiří Pistorius a další, v té době již více známé, osobnosti. Mnohé přispěvatele zaujala jeho vysoká úroveň a snaha revue vystupovat nadstranicky a působit proti řevnivosti, roztržštěnosti a celkovému úpadku politického exilu. Ferdinanda Peroutku inspirovala k pozdějšímu redigování Svědectví (i když s odlišnou ideovou koncepcí).⁴⁰

Exil v Evropě měl oproti aktivitám v Americe ještě jednu výhodu, geografická blízkost usnadňovala kontakt s domácí opozicí a disentem, umožňovala distribuovat pro čtenáře v Československu exilové tiskoviny (Svědectví, Listy), pokud se podařilo propašovat samizdatový text, měl kratší cestu k vydavateli, vydané tituly zase zpět k domácímu čtenáři. Dvě celá čísla Svědectví byla dokonce zredigována v Praze, 59. roku 1979 a 62. roku 1980, redaktory byli Ludvík Vaculík, Petr Pithart, Václav Havel Jiří Němec, Ivan Martin Jirous a Egon Bondy (Zbyněk Fišer).⁴¹ Prohlášení Charty 77 a následné opoziční aktivity Chartou zastřešené

---

³⁷Tamtéž, str. 70

³⁸Ve Švýcarsku dominovaly krajanské spolky nad čistě exilovými, exilové aktivity se často realizovali v rámci stávajících krajanských spolků. Podle odhadu československého velvyslanectví imigrovalo po Únoru do Švýcarska přibližně 1200 osob. Velkou aféru způsobil zájezd československého hokejového družstva od 25. prosince 1948 do 7. ledna 1949. Mužstvo hrálo v Basileji a v Neuchatelu, pak pobývalo v Davosu, kde došlo ke kontaktu s exulanty, a po dalším zápasu emigrovali dva hokejisté. Údajně měli podobné úmysly i další hráči. V této chvíli zasáhlo velvyslanectví, jeho pracovníci hlídali hokejisty a zabraňovali v kontaktu s exulanty. K izolaci hokejistů používali dokonce i švýcarské policie a objednali pro odlet zvláštní letadlo. Případ plnil přední strany novin ve Švýcarsku i zahraničí, psalo se o věznění hokejistů. Hokejisté byli v Praze nakonec opravdu uvězněni. Tamtéž, str. 61.

³⁹Petr hrubý: „Český realismus v exilu, o časopise skutečnost 1948 – 1953,, In: Soudobé dějiny 4/2007, str. 744

⁴⁰Skutečnost, v důsledku vnitřní krize redakce a z organizačních důvodů, přestala vycházet roku 1953, První číslo Svědectví spatřilo světlo světa v roce 1956, tamtéž

⁴¹Pavel Tigrid: „Úvodem,, In: Svědectví 1989/1990, str. 5

byly dalším důvodem a impulsem k prohloubení kontaktů exilu s domovem. Časopisy Svědectví a Listy⁴² živě reflektují události a jsou zpětně distribuovány v Československu. Nezastupitelnou roli hraje Rádio svobodná Evropa, případně Hlas Ameriky. Vzhledem k tomu, že počet výtisků exilových periodik distribuovaných v Československu byl omezený a jejich další rozšiřování se neobešlo bez rizika, byl poslech těchto stanic vlastně jedinou možností, jak se „běžná,, populace mohla o těchto aktivitách dozvědět. Informačních zdrojů nebylo mnoho, kromě státní televize, rozhlasu, tisku (také tato média opoziční aktivity negativním způsobem reflektovala a přispívala k jejich popularizaci), bylo možné poslouchat zahraniční rozhlas v cizích jazycích a v příhraničních oblastech sledovat zahraniční televizi. Tato média nicméně aktivity československého exilu a opozice reflektovala minimálně, poslech BBC nebo Deutsche Welle⁴³ v originálu mohl pouze rozšířit obzor a přinést některé postřehy týkající se východního bloku jako takového, komentáře se týkaly převážně SSSR.

Otevření hranic na přelomu let 1989/1990 přineslo exulantům možnost návštěvy nebo návratu, pokud tak učinili, často konfrontovali své představy a zkušenosti s domácí realitou. Někteří byli politickým a společenským vývojem rozčarováni, vzhledem k tomu, co tito lidé prožili a vzhledem k tomu, že dlouhodobě pobývali ve zcela odlišném společenském prostředí tomu mnohdy nemohlo být jinak.

Česká krajanská a exilová periodika ve Spojených státech a jejich specifika

První výtisk Nedělního hlasatele spatřil světlo světa již v roce 1891, provází tedy krajanskou komunitu značně dlouho, nicméně nebyl periodikem nejstarším a rozhodně ne jediným, ba ani nejvýznamnějším. Počátek výraznějšího výskytu českého imigrantského tisku ve Spojených státech lze vystopovat na počátku šedesátých let devatenáctého století, zhruba deset let poté, co dochází v českých zemích k počátkům masovému vystěhovalectví do

---

⁴² Díky informačním kanálům v Československu mohla exilová periodika, v tomto případě Listy reflektovat i jednotlivé případy perzekuce zprostředkované VONS (Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných). Například Listy č. 4 a č. 6 přináší roku 1985 informace o perzekuci Jiřího Ganse. Václav Hokův: „Jazzový špión,, In: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989, sborník grantového projektu, str. 87

⁴³ Tyto stanice denně, nebo periodicky, vždy po krátkou dobu, vysílaly relaci v češtině (slovenštině), obsah byl uzpůsoben předpokládaným potřebám československého posluchače, byl vždy jiný, než vysílání v originále

Ameriky (jedná se zejména o vystěhovaleckou vlnu po roce 1848).⁴⁴ Tyto tiskoviny vydávané duchovní elitou mezi imigranty měly ambice plnit a, do značné míry také plnily rozmanité funkce. Svépomocně vytvářená periodika a občasníky přistěhovalce informovala, vedla, poučovala, vzdělávala a v jinoetnickém prostředí celkově orientovala. Zároveň signalizovala a posilovala jejich národní identitu. Neméně důležité bylo i to, že periodický tisk zprostředkoval veřejnou komunikaci, přesahující bezprostřední okolí přistěhovalců a umožňoval aktivně se jí zúčastnit. Hlavní funkcí imigrantských periodik však zpočátku bylo přistěhovalce etnicky identifikovat a integrovat. Co český tisk pro přistěhovalce znamenal dokazuje enormní množství periodik vydávaných za značně obtížných finančních a technických podmínek.⁴⁵ K největšímu nárůstu počtu vydávaných titulů dochází na začátku dvacátého století, za vrchol lze považovat rok 1910, dále pak počátek dvacátých let. V roce 1920, kdy dosáhl český novinový tisk absolutního vrcholu, bylo editováno čtyřicet tři dýdeníků, třicet jeden měsíčník, devět deníků, šest čtrnáctideníků.⁴⁶ Krátce poté však nastává postupný útlum způsobený změnami v americké legislativě reagujícími na poválečnou hospodářskou krizi, zejména na zavedení imigračních kvót. Klesající počet imigrantů byl ovlivněn také vznikem Československé republiky. Přibližně v této době klesá důraz na etnickou identifikaci, proces asimilace původních imigrantů je v zásadě ukončen. Mění se funkce imigračních tiskovin, do jejichž jazyka začíná pronikat angličtina. Současně se mění profesní skladba imigrantů. Zatímco v roce 1910 představovali farmáři ještě 33 procent z celkového počtu českých přistěhovalců v roce 1940 jich žilo na farmách již jenom 18 procent, většina žila ve městech. Neobývali však kompaktní městské komunity jako tomu bylo v 19. století. Češi již ke svému životu nepotřebovali sousedství krajanů z bývalé vlasti. Rozpad městských komunit urychlila světová hospodářská krize na přelomu dvacátých a třicátých let, na počátku padesátých let přestaly čechoamerické komunity jakožto specifický fenomén prakticky existovat.⁴⁷

Obsah a podobu čechoamerických periodik začal také formovat po roce 1939, 1948 a 1968 nový fenomén – politický exil. Funkce některých periodik se opět mění v závislosti na aktivitách exulantů, vznikají periodika nová, jak již to bývá, některá periodika zanikají. Mezi

---

⁴⁴ Alena Jaklová: „Čechoamerická periodika 19. a 20. století“, str. 11 - 26

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Tamtéž, str. 308

nejvýznamnější nově vzniklé měsíčníky můžeme zařadit například měsíčník Československé národní rady americké „The News Flashes from Czechoslovakia,, , měsíčník byl tištěný v angličtině, vycházející v Chicagu, jeho redaktorem byl J. Martínek, spolupracovníkem J. Kuchyňka. Měsíčník byl již vysloveně výsledkem aktivit politického protinacistického exilu a té části krajanské komunity, která se aktivně zasazovala o znovuoobnovení ČSR v předmnichovských hranicích, podporovala aktivity presidenta Beneše. Byl zasílán do anglicky mluvících zemí, přímo v USA byl předáván médiím, knihovnám, důležitým korporacím a osobnostem. Československá národní rada americká vydávala také čtrnáctideník ve španělštině plnící obdobnou funkci, v češtině vydávala denně, nebo obden cyklostylovaný list, nazvaný prostě „Tisková služba ČSNR,, , nejednalo se však o klasický deník novinového typu, list byl distribuován převážně pro vnitřní potřebu. Redaktorem byl opět J. Martínek, je zajímavé, že poslední list byl vydán ještě v roce 1957.⁴⁸ Také České národní sdružení v Americe vydávalo svůj bulletin nazvaný „Svobodné Československo – Free Czechoslovakia. Měsíčník vycházel v letech 1939 – 1977 v Berwynu, pod redakcí J. Vojana, V. Minibergera a V. Čejky, přesahuje tedy rámec počáteční, protinacistické vlny českého exilu. Dalším měsíčníkem odbojových krajanských centrál byl „Zpravodaj krajanského výboru ČNS,, , vycházel v Chicagu a specializoval se na organizování československé zahraniční akce na americkém středozápadě. V jeho redakci působili V. Beneš, O. Chýle, J. Procházka, V. Vrbský, O. Ginburg, J.G. Mičan, B. Marek, M.H. Beránková a E. Vacherlon. V Chicagu byl vydáván také měsíčník Národního svazu českých katolíků nazvaný „Hlídka,,. Vycházel již od roku 1920, vydávání bylo ukončeno v roce 1947. Také tento list se aktivně zapojil do propagace československé zahraniční akce a podpory amerického válečného úsilí. Po druhé světové válce nastává krátké období, kdy české krajanské aktivity soustřeďují na charitativní akce a pomoc lidem v znovuoobnoveném Československu. Toto období je také charakteristické ideovým vzdalováním českých a slovenských krajanských aktivit, kdy část slovenských krajanských sdružení nepodporuje Československý stát a orientuje se na propagaci znovuoobnovení samostatnosti Slovenska. České krajanské aktivity a politická orientace textů vydávaných periodik se v naprosté většině nestavily do opozice proti režimu v obnovené ČSR a prezidentu Benešovi, Prchalův Český národní výbor neměl mezi krajany ve Spojených státech prakticky žádný vliv.⁴⁹ Únorový převrat způsobil mezi krajany zmatek a

---

⁴⁸ Tamtéž, str. 318

⁴⁹ Karel Kaplan: „Poúnorový exil 1948 – 1949,, , str. 35 – 54.

uvedl je do stavu frustrace. Ti, kteří po dobu šesti let investovali své naděje a prostředky do obnovy toho, co označovaly jako „Masarykova demokracie“, , převrat odsuzovali a považovali jej za zradu. Část krajanů naproti tomu sympatizovala se Stalinem, v němž spatřovala osvoboditele Československa a nemohla uvěřit, že politický převrat je počátek totalitního režimu, z omylu některé z těchto krajanů vyvedl teprve příjezd prvních uprchlíků. Československá národní rada Americká a později Rada svobodného Československa burcovaly veřejné mínění, pořádaly protestní akce a obracely se na politické a veřejné činitele, včetně prezidenta a kongresu Spojených států. Situaci reflektuje pochopitelně krajanský a nově se etablující exilový tisk. V této době, tedy ve druhé polovině dvacátého století vycházel v USA dvojí typ česky psaných periodik, periodika krajanská a periodika exilová.⁵⁰ Dělicí čára mezi oběma druhy však podle mého názoru není jasná, také krajanská periodika reflektovala problematiku poúnorového, později posrpnového exilu, jejich obsah byl exulanty také formován. Typickým příkladem může posloužit právě Nedělní hlasatel. Podle M. Pribáně (1995) za exilová periodika jsou obvykle považována taková, která byla vydávána či redigována českými exulanty v nekomunistickém světě v letech 1948 - 1989.⁵¹ Existuje ovšem i několik periodik založených v tomto období mající prokazatelně krajanský charakter a původ. V této době začalo vycházet několik krajanských a exilových listů, jiné tituly své vydávání ukončily. Mnohé z nich měly velmi dlouhou tradici. Například v roce 1946 zanikl nejstarší čechoamerický list vůbec „Slávie“, , založený 1861, v dubnu 1950 přestal vycházet „Hlas“, , založen 1872. Roku 1953 zanikají i Americké Dělnické listy, socialisticky orientovaný týdeník, založený 1908, jenž redigovali Tomáš Novotný s Josefem Martínkem. Jiné tituly vycházely po krátkou dobu, například měsíčník Agrární politika, vycházel pouze dva roky (1954 – 1955). Z nově založených exilových titulů a existujících ještě v období 1989/1990 bych rád jmenoval „Americké listy“, , později založený exilový týdeník „Hlas národa“, , vycházející od roku 1976 dodnes a exilový týdeník „Evropské listy“, , tento týdeník byl založený v roce 1973 však vycházel krátce, pouze do roku 1976. Nebylo by dobré opomenout „Čin“, , tento měsíčník redigoval Miroslav J. Brouček, později Rudolf Kopecký. Časopis přinášel zprávy a komentáře o vývoji v Československu, věnoval se i novodobé historii. Přestal vycházet roku 1966⁵². Mezi převážně exilové tisky můžeme zařadit ještě

---

⁵⁰ Alena Jaklová: „Čechoamerická periodika 19. A 20. Století“, , str. 331 - 332

⁵¹ Tamtéž

⁵² Lucie Formanová, Jiří Gruntorád, Michal Pribáň: „Exilová periodika, str. 261

například „Hlas Československa (politický měsíčník Rady svobodného Československa), „Hlas Naděje,, , Hlas národa,, a další. Exulanti měnili periodika také obsahově , vytratil se zprávy o farmářích a farmách, protože většina krajanů žila již ve městech, zmizely i zprávy o českých osadách, protože tyto osady přestaly existovat. Také dopisy čtenářů z vlasti se mezi texty téměř přestaly objevovat, důvod byl prostý, čtenáři v Československu v letech 1948 – 1989 museli překonat značné technické i jiné obtíže aby se k tiskovinám vůbec dostali. Protože proces asimilace původních imigrantů byl již prakticky půlstoletí ukončen, obsah periodik se v této době zaměřuje na každodenní život krajanů, kritiku režimu v Československu, zpravodajství ze Spojených států a ze světa. Etnickou identitu již pouze signalizuje.

Ze specifík čechoamerického tisku nelze vyloučit také lingvistickou a jazykovou formu textů, omezím se na texty psané česky. Z pochopitelných důvodů byl jazykový styl silně ovlivňován pronikáním angličtiny, vyznačoval se častým používáním amerikanismů, tento trend postupně sílil v průběhu dvacátého století, kdy pěstování jazyka charakteristické pro první generace imigrantů, přestalo být prioritou. Jako příklad takového pronikání angličtiny, tedy jazyka krajanů používaného v každodenním životě, může posloužit dopis čtenářky původně otištěný v periodiku „Našinec,, v roce 1972:⁵³ „*Slíbila jsem, že vám napíšu jaké ty pink squash sou, ale co mne se týče, třebas celou zahrádku mám zatáhlou, ale ani jeden squash se neurodil. Jak uroste jak prst, tak uschne, ale céři jsem dala nějaká semena, nevím zdali je moc brzy trhala, nebo stejně sou šidlavé jako banána mushmelons a sou hodně sladké jako ty crook necks. Nějaké, aj bílé, pagáčky, ty rodila, tak napíšu recept, nebo někdo by si chtěl je jináč připravit. Ovšem také tak se eggplants připravujů, ale kdo má eggplants? Já sem jeden rok koupila sázenky v Dallas, ale jen jeden na chrástu, kdo nevíte jak to roste , jak ty mexické zemáky, zrovna aj tak to kvete.,* Obdobně jazykově zajímavé texty je možné nalézt i přímo v obsahu Nedělního hlasatele. Funkční omezenost češtiny a nerovná koexistence s angličtinou v každodenním životě, vedla ke stále omezenější schopnosti vyjadřování ve spisovné češtině a to i u vzdělanější části imigrantů. Angličtina také ovlivňovala i lexikální a gramatickou stavbu , slovosled ve větě. Velice často zcela chybí pádové koncovky, občas je obtížné odlišit podmět a předmět: „*Marla Prcin z Jacksonville nedávno navštívila Mildred Naizer, Anna Zet a Ben a Mary Zet v Bluenbonet Ošetřujícím Středu v Granger.,*” A nebo:

---

⁵³ Tamtéž str. 340

„Okresu Bexar Českého Dědictví Spolek bude host při jejich výroční Českého dědictví dne v neděli.“ Kromě slovosledu obvyklého pro angličtinu zaujme i nesprávné použití výrazu „host“, , anglické slovo host znamená česky hostitel. Zcela obvyklá je absence českého tvarosloví u anglických místopisných názvů, například „v Dallas“, , „přijela do New York“, , a podobně. Ovšem je třeba říci, že podíl amerikanismů a degradace spisovné češtiny omezenou schopností v tomto jazyce komunikovat kolísá podle typu tiskoviny, typu textu, závisí přímo na osobě přispěvatele. A. Jaklová ve své práci „Čečoamerická periodika 19. A 20. Století“, uvádí, že v textech exilového a postexilového tisku jsou vlivy angličtiny takřka nezjistitelné, pokud se přece jenom vyskytnou jde o velmi malé odchylky od soudobého českého úzu.⁵⁴ Vychází z teorie dvojí češtiny, češtiny exilového tisku a češtiny krajanského tisku, krajanský tisk tvoří protipól exilového a vyznačuje se vysokou kumulací amerikanismů a značnou deformací spisovné češtiny. Dle Jaklové je příznačné, že v prvním typu tiskovin (exilovém) se často objevují i texty přetištěné ze soudobých českých periodik, buď doslovně, nebo s minimálními redakčními úpravami.⁵⁵ S tím mohu souhlasit, Nedělní hlasatel koncem osmdesátých let obsahuje mimo jiné i přetištěné komentáře Svobodné Evropy, vyznačující se obstojnou češtinou čerstvých, často posrpnových exulantů, vyjadřujících se jazykem obvyklým v tehdejší Československu. Naproti tomu si nemyslím, že lze jednoznačně vymezit hranici mezi oběma typy tiskovin, mimo jiné i proto, že Nedělní hlasatel není periodikem exilovým ale původně krajanským. V jeho obsahu lze nalézt jak texty s velice deformovanou češtinou s vysokým podílem amerikanismů, většinou se jedná o převzaté a přeložené texty z amerických periodik (Human Events), případně dopisy čtenářů, komentáře a postřehy přispěvatelů – krajanů, tak texty, jejichž jazyk se téměř neliší od češtiny používané v té době v Československu, převzaté i původní. Původní texty exulantů poúnorové vlny se vyznačují spisovnou češtinou obvyklou v době jejich odchodu z vlasti, mohou se po stylistické stránce lišit od žurnalistické češtiny Československa osmdesátých a devadesátých let.

---

⁵⁴ Tamtéž str. 407

⁵⁵ Tamtéž

Nedělní hlasatel a jeho tvůrci ve sledovaném období

Počátky Nedělního hlasatele je možno vystopovat již roku 1892 v Chicagu,⁵⁶ kdy vychází jako nedělní příloha Denního hlasatele, vydávaného v letech 1891 – 1994. Vychází čtrnáctidenně, později týdně. Ve svých počátcích je, pochopitelně, periodikem krajanským. Vydávání pokračuje i po roce 1994, kdy zaniká deník Denní hlasatel, ve sledovaném období jej redigují otec a syn Kučerovi, Josef Kučera starší a Josef Kučera mladší. I po zániku Denního hlasatele v roce 1994 vydává Nedělní hlasatel firma „Denní hlasatel Printing and Publishing.„ Profil převážně určují příspěvky pravidelných přispěvatelů, občasných přispěvovatelů a výběr přetiskovaných článků z jiných periodik, převážně z Human Events a Chicago Tribune. Mezi velice časté přispěvatele patří Josef Kalvoda, Bohumil Kobliha, Libor Brom, Jaroslav Moudrý, Karel Moudrý, humorně laděné komentáře píše téměř do každého vydání Jára Kohout. Další aktivní přispěvatele patří i Květa Sunová, Kajetán Halasa, Milan Zelený a další. I když se Hlasatel prezentuje jako periodikum otevřené názorům svých přispěvatelů bez omezení, postupně se profiloval jako týdeník vyhovující konzervativním a pravicově orientovaným, případně radikálně antikomunisticky a pravicově orientovaným příslušníkům exilové a krajanské komunity (extrémně pravicově laděné texty ovšem nepřevažují, vyskytují se víceméně výjimečně, především v druhé polovině devadesátých let a let pozdějších, kdy se profil Hlasatele částečně mění). Tím se zásadně odlišuje od mnohem známějšího periodika posrpnové exilové vlny „Listy,, , časopisu „Svědectví,, , ale i části amerických krajanských periodik (Hospodář). K vývoji v Československu a střední Evropě po roce 1948 (a 1945) se staví jednoznačně odmítavě, pokud bychom hledali dobové úvahy, například o smyslu revizionismu, nebo vyjádření reformistů Pražského jara, hledali bychom pravděpodobně marně. U převzatých textů, kterými Hlasatel reflektuje situaci ve světě a ve Spojených státech převažují, až na nepodstatné výjimky články konzervativně orientovaných amerických periodik (Human Events), jsou vybírány texty vyzdvihující aktivity prezidenta Reagana, prosazující americkou angažovanost ve střední Americe (podpora kontras). Mnoho textů naproti tomu kritizuje Izrael a americkou podporu tomuto státu, což není v americkém konzervativním diskursu obvyklé. Také zamyšlení a články, kde se přispěvatelé vyjadřují

---

⁵⁶ Lucie Formanová, Jiří Gruntorád, Michal Pribáň: „Exilová periodika,,, str. 280

k historii Československa udržují konzervativní linii, je vyzdvihován, například, Antonín Švehla, Rudolf Beran, příspěvky hodnotící činnost Edwarda Beneše i T.G.Masaryka jsou spíše kritické. Lze tedy říci, s určitou dávkou zjednodušení, že Nedělní hlasatel profilací svých originálních a převzatých textů a skladbou nejaktivnějších přispěvatelů reprezentuje ostře antikomunistickou demokratickou až radikálně pravicovou část exilu. Myšlenkové a intelektuální podhoubí vychází, opět s určitou dávkou zjednodušení, s přihlédnutím k profilaci nejvíce aktivních přispěvatelů, z tradic českého (československého) předválečného pravicového republikanismu a agrarismu, katolického konzervatismu, u textů zabývajících se americkou zahraniční a vnitřní politikou je inspirací výhradně americký republikanismus, často velice konzervativního ražení. Vycházíme-li z politologického vymezení podle Mareše⁵⁷, tedy levicový extremismus, levicový radikalismus, demokratický střed (zahrnující „standardní“, levicové (sociální demokracie) a pravicové (křesťanská demokracie) strany, pravicový radikalismus a pravicový extremismus, pohybují se texty přispěvatelů na pomezí demokratického středu a pravicového radikalismu. Ve sledovaném období let 1989/1990 nelze hovořit o textech inspirovaných pravicovým extremismem (propagace totalitarismu, neonacismus, šovinismus, rasismus, vyhraněný antisemitismus). Vstřícný přístup k aktivitám M. Sládka před volbami v roce 1990 vycházel z vyhraněného antikomunismu pravicově orientovaných exulantů, ze stejného důvodu mohla mezi nimi rezonovat konspirační teorie M. Dolejšího.

Vzhledem k tomu, že každé číslo Hlasatele obsahuje příspěvky značného množství autorů, často publikujících pouze jeden text, nebo publikujících občas, téměř každé číslo má tedy zcela odlišnou autorskou skladbu, profilace Hlasatele podle přispěvatelů není zcela jednoznačná. I nejaktivnější z nich mají odmlky. I s touto výhradou lze vybrat několik osobností, které profil Hlasatele formují.

Josef Kalvoda, v textech někdy označovaný jako „náš historik“, se narodil 15. ledna 1923 v Malči u Chotěboře v rodině malorolníka Jana Kalvody. Rodiče byli věřící lidé římskokatolického vyznání, hospodářství, dle svědectví pamětníků patřilo k dobře vedeným. Otec si původně nepřál ani dokončení gymnázia, po absolvování kvarty mu byla z otcova rozhodnutí do závěrečného vysvědčení včleněna klauzule „Na odchodnou. Přestože matka

---

⁵⁷ Miroslav Mareš: Politologické vymezení politického extremismu a radikalismu a některých souvisejících pojmů, str. 33, In Miroslav Mareš: Pravicový extremismus a radikalismus v ČR, autor vycházel z vymezení podle R. Stoesse (Rechttextremismus im vereinten Deutschland)

byla pro to, aby studium dokončil, otec nechtěl o dalším vzdělání ani slyšet, neboť potřeboval syna doma (kvůli práci na statku). Nakonec částečně ustoupil a Josef mohl absolvovat odbornou hospodářskou školu v Nasavrkách.⁵⁸ Formální vzdělání v oboru historie získal až mnohem později, v exilu. Od mládí se živě zajímal o dějiny, politiku, teologii a filozofii. Pozdější profil příspěvků může do určité míry ovlivňovat struktura oblíbených autorů, již v této době to byli Tomáš Akvinský, Vladimír Solovjov, M. Dostojevskij, Otakar Březina, nebo Jan Čep. Za války působil v ilegální skupině náboženského zaměření (pod vedením knězem Pavlem Křivským), podílel se i na činnosti pobočky organizace Obrana národa. V této době se učí i rusky a je schopný číst ruské texty v originále, čte i „Otázky leninismu,, od Josifa Stalina, k textu přistupuje s despektem („je dobré znát jazyk nepřátel,,). Po válce se stává členem Československé strany lidové, velice aktivně se podílí na činnosti mládežnického odboru. Postavil se proti snaze o pronikání vlivu komunistů do Svazu československé mládeže považovaného tehdy oficiálně za nadstranickou celostátní organizaci mládeže. Také v důsledku jeho aktivit zastavuje činnost několik odboček této organizace v kraji Havlíčkův Brod. Byl odpůrcem snah ministra zemědělství Ďuriše kolektivizovat venkov. Již koncem roku 1947 byl vyšetřován státní tajnou bezpečností, údajně z politických důvodů.⁵⁹ 15. března 1948 je znovu zatčen a je obviněn z rozvracení jednotné organizace mládeže, podněcování zemědělců ke stávkě, hanobení lidově demokratického zřízení, komunistické strany, státní bezpečnosti a dokonce z podněcování k ozbrojenému odporu. Díky práci obhajoby bylo původní obvinění zkráceno a byl propuštěn z vazby. Kalvoda se již soudního jednání, plánovaného na listopad roku 1948 neúčastnil, 8.11. prchá na západ. V Ludwigsburgu se setkává s významnými lidoveckými politiky, později v Norsku dokonce zakládá odbočky Orla, Cyrilometodějské ligy a Československé strany lidové. Právě zde zahajuje také svoji práci publicistickou, začal přispívat do českých exilových časopisů vydávaných v Norsku, Německu a Spojených státech. V roce 1951 se stává šéfredaktorem časopisu Čechoslovák vydávaném v Norsku se silně antikomunistickým obsahem. V roce 1951 získává povolení k vystěhování do Spojených států. V roce 1953 opouští lidovou stranu a zakládá České křesťanskodemokratické hnutí v exilu, vydává časopis Křesťanská demokracie. Ostře kritizuje „Radu svobodného Československa,,. Spojuje tedy aktivní politickou činnost s činností publicistickou, obě složky jeho aktivit se vzájemně

---

⁵⁸ Jan Cholínský: Poutník Josef Kalvoda str. 15

⁵⁹ Tamtéž, str. 83

doplňují. Cílem politického programu tohoto hnutí bylo kromě porážky komunistického režimu v Československu, zavedení liberální demokracie a vypsání svobodných voleb například i umožnění návratu sudetských Němců, přiznání práva na autonomii Slovensku a legitimitu při rozhodování o případné samostatnosti. V memorandech západním politikům hnutí požadovalo tvrdší postup vůči komunistickým režimům a varovalo před agresivním komunismem. Kritizovalo i vstřícný přístup k Titovu režimu v Jugoslávii a využít tohoto režimu k vnitřnímu rozkladu komunistického bloku. Roku 1953 začal třicetiletý dělník Josef Kalvoda večerně studovat na Hunter College of the city university of New York bakalářský program v oboru historie a politologie, později pokračoval na Columbia University, nakonec získal titul Ph.D. Od roku 1957 vyučuje dějiny střední a východní Evropy, politologii a mezinárodní vztahy. Od roku 1960 byl členem americké Republikánské strany, aktivně působil v několika volebních kampaních, mimo jiné i ve vítězných kampaních Ronalda Reagana v letech 1980, 1984. Ve Spojených státech pokračuje v publicistické činnosti zahájené již Norsku, přispívá do exilových periodik Nedělní hlasatel, Naše hlasy, vydávaných v Torontu, zasílá příspěvky do mnichovské Národní politiky. Je velmi publikačně aktivní. Mezi zásadnější práce patří: „Titoism and Master of Imposture,, , vydaná v roce 1958 u Vintage Press v New Yorku, editace sbírky dokumentů pod názvem „Czechoslovak foreign policy, Documents and Materials 1918 – 1948, dále „Genesis of Czechoslovakia,, - poměrně obsáhlá, téměř sedmisetstránková práce, popisující a analyzující český první zahraniční odboj a okolnosti vzniku Československa. Kniha se vyznačuje všemi znaky produktu profesionálního historika, dokonce i české vydání je doplněno kompletním seznamem použitých pramenů a literatury (poměrně obsáhlým, tak asi má správně vypadat), je psána věcným, čtivým stylem, některé pasáže připomínají zpracování této problematiky Ferdinandem Peroutkou (Budování státu). O činnosti T.G.Masaryka a jeho vlivu na vývoj událostí se vyjadřuje občas kriticky a s odstupem, to ale ke kritické historiografii patří. Značný prostor věnoval, podobně jako Ferdinand Peroutka, problematice bolševismu a komunismu ve vztahu ke vzniku republiky, v tomto případě s větším důrazem na události během působení českých legií v Rusku. V českém prostředí vyšla i práce „Role Československa v sovětské strategii (v nakladatelství Dílo roku 1999), poprvé vyšla v roce 1978 zásluhou University press of America. Způsobem zpracování se příliš neliší od „Geneze Československa,, , logicky, jedná se přeci o práci stejného autora. Důraz v tomto případě klade na zahraniční politiku, již první kapitola má název „Zahraníční politika nového státu,,. Problematiku zobrazuje v širším časovém

kontextu, od roku 1918 až do roku 1968. Také tato kniha je velmi čtivá. K osobnosti prezidenta Beneše přistupuje kriticky, přiznává ale i pozitiva jeho role v kontextu událostí. V roce 1990.

Bohumil Koblíha se narodil roku 1931 v Praze Vršovicích, vystudoval Vyšší průmyslovou školu a promoval na Českém vysokém učení technickém jako strojní inženýr. Do exilu odešel až po 21. srpnu 1968, v roce 1969 se stává spoluzakladatelem Naardenského hnutí, publikuje nejenom politické články a eseje ale i odborná technická pojednání svého oboru. Získává anglickou inženýrskou kvalifikaci, doktorát, pracuje jako technický expert v Indii a Saúdské Arábii, přednáší na univerzitě v Lusace. Píše i beletrii pod pseudonymem Milan Křesadlo, mezi známá díla patří titul „Šest dní, kdy národ věděl,, , kde vzpomíná na své dětství ve Vršovicích a na Pražské povstání, kde působil jako spojka a pozorovatel. Profil Nedělního hlasatele doplňuje texty a zamyšleními převážně s křesťanskou tematikou. Ostře se staví proti konsensu s bývalými komunisty nejenom v exilu, tento postoj je častější mezi exulanty poúnorové vlny. Je zajímavé, že do Indie byl vyslán Plzeňskou Škodovkou již v roce 1961⁶⁰, což svědčí o tom, že se do uvedeného období neprojevil jako odpůrce režimu. Studoval v Praze s pozdějším ministrem hospodářství Miroslavem Grégrem.⁶¹ Před odchodem do exilu se v letech 1960 – 1961, během pracovního pobytu v Indii, se náhodně setkává s amnestovaným politickým vězněm Miroslavem Dolejším, pozdějším autorem kontroverzního textu, s kterým navázal přátelství a ten mu začal půjčovat ze své knihovny závažné knihy politické a náboženské literatury, včetně koránu a Bhagavad Gíty. Úvahy o náboženství shrnuje ve své knize „Konec věku příběhů,, Bohumil Koblíha je příkladem technického odborníka velmi vyhraněných názorů. Mimo svůj technický obor se při psaní textů nechá ovlivňovat svými emocemi a dojmy, které získal studiem knih, zejména náboženských, lze jej označit jako spisujícího nadšence, laika, vyjadřující své bezprostřední postřehy. Náboženské problematice se však věnoval s velkým zaujetím, o čemž svědčí jak systematická četba klíčových náboženských knih, tak úvahy v obsáhlém díle „Konec věku příběhů,,.

Další spisující nadšenec Libor Brom, působící některými svými texty, zejména z pozdějšího období kontroverzně, se narodil 17. prosince 1923, pochází z Ostravska, vystudoval Vysokou

---

⁶⁰ In Svobodnenoviny, www.darius.cz, „Rozhovor s Bohumilem Koblíhou, duben 2012

⁶¹ Tamtéž

školu obchodní. Po únoru 1948 emigroval, podařilo se mu získat výjezdní povolení do Spojených států, kde pokračoval ve studiu na San Francisco State University a University of Colorado. Po ukončení studií působil v oblasti práva a zahraničního obchodu, přednášel na University of Denver. Z bohaté publicistické a spisovatelské činnosti by bylo možno jmenovat „Ve vichřicích hněvu,, (1975), „K obnově mravního pořádku,, (1980), „Na cestu světla,, (1982), „Útokem,, (1983), „Mezi proudy,, (1985) a „Vlast po 50 letech okupace nacizmem a komunizmem,, (1992). Určité světlo na myšlenkový svět Libora Broma mohou vnést články „Intelektuální ovzduší,,⁶², „Marxist fundamentals,,⁶³, „The Velvet Revolution,,⁶⁴, „Socialismus,,⁶⁵, „Nový boj proti kapitalismu,,⁶⁶.

Profesor Milan Zelený, jehož články se v Nedělním hlasateli začaly objevovat v období bezprostředně následujícím po listopadových událostech (V létě 1989 v tomto periodiku publikuje pouze zřídka), je fundovaný profesní ekonom, jeho články se týkají výlučně ekonomiky. Narodil se roku 1942, patří tedy generačně k mladším přispěvatelům Nedělního hlasatele z let 1989 – 1990. Působí dlouhodobě na Fordhamově universitě v New Yorku, přednášel i na Universitě Tomáše Baťa ve Zlíně, Xian University v Xianu, Fujian University v Tai Pei, Indian Institute of Technology a IBMEC v Rio de Janeiro. Je dlouhodobě šéfredaktorem časopisu Human System Management. K nejznámějším pracem patří „Cesty k úspěchu,, „Neučte se z vlastních chyb,, „Hledání vlastní cesty,, „Všechno bude jinak,,. Z novějších článků zasluhují pozornost „Demokracie není na prodej. Peníze do politiky nepatří,,⁶⁷, „2012: Jak dál?,,⁶⁸, Geneze krize,,⁶⁹, Co je v nepořádku s americkou ekonomikou? Nic,,⁷⁰, Strategická geopolitika: Rozpadne se EU a ovládne Rusko střední Evropu?,,⁷¹, a další. Profesor Zelený patří v současné době (2014) k nejčastěji citovaným ekonomům českého původu. Je jednoznačným obdivovatelem systému Baťa, kniha „Cesty k úspěchu,, má podtitul „Trvalé hodnoty soustavy Baťa,,. Na jaře 1990 se vrátil z amerického exilu do Československa, zde však pobývá necelý rok, v zimě téhož roku se vrací zpět do USA. Na

---

⁶² Libor Brom official homepage, www.marianland.com/bromlibor.html, duben 2012

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Blog.aktualne.cz, blogy/milan/zeleny.php, duben 2012

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Tamtéž

dobové představy českých ekonomů týkajících se způsobu zavádění tržního hospodářství se díval se značným despektem, nelíbila se mu uměle zavedená liberalizace cen, plánované způsoby malé a velké privatizace. Dle jeho představ měly být podniky převedeny do vlastnictví zaměstnanců, zaměstnanci se tak měli stát podnikateli ve vlastním podniku⁷². Československá ekonomika měla být postavena na znalostech a využívat vysokou vzdělanost obyvatelstva. Kopírování makroekonomických zásahů podle vzoru západoevropských ekonomik, zadlužování u Světové banky, polskou cestu šokové terapie a prosazování dominantní role spekulativního kapitálu považoval za krajně nevhodné.⁷³ Způsob privatizace prostřednictvím zaměstnaneckých akcií propagoval a stále propaguje i během působení v USA, veřejné obchodování s akciemi naopak odmítá a považuje je z hlediska řízení firem za překonané. Velice kriticky se staví k praktikám obvyklým na burzách cenných papírů obecně, především na burze ve Wall Street. Pozitivní vliv spolupodílnictví zaměstnanců na chod firmy obhajuje i ve své novější práci „Hledání vlastní cesty“, kterou napsal pod dojmem počínající recese roku 2008, v níž opět pozitivně hodnotí systém řízení firmy Baťa a doporučuje jej pro firemní řízení. Všeobecně lze říci, že odborné ekonomické názory Milana Zeleného jsou dlouhodobě konzistentní, úvahy a návrhy řešení poslední doby se příliš neliší od úvah a návrhů roku 1990, reagují pouze na nové podněty. Otázkou zůstává ztotožnění Milana Zeleného s textem M. Dolejšího, částečná naivita mimo ekonomický obor, nebo velmi silná deziluze? Tato otázka bude součástí analýzy.

Jaroslav Kohout, píšící pod jménem Jára Kohout píše částečně humorná zamyšlení a sloupky, vyskytující se téměř v každém čísle Hlasatele, profil textů svým charakteristickým způsobem doplňuje. Patří ke starší generaci, narodil se roku 1904 v Praze do rodiny dobře situovaného vedoucího úředníka pražské kaolínky⁷⁴. Zajímal se o divadlo a herectví, první zkušenosti s divadlem absolvoval již v osmi letech. Vyučil se zubním technikem, tuto činnost krátkou dobu i provozoval, setkává se však s Ferencem Futuristou, jenž jej přivádí na divadelní dráhu. Hrál v kabaretu U Znaménáčků, poté vystupoval v Aréně na Smíchově, ve Varieté v Karlíně, v Rokoku, v Červeném esu, ve Švandově divadle, spolu s Voskovcem a Werichem v divadle U Nováků, toto divadlo spolu s Voskovcem a Werichem i provozoval. V době protektorátu byl

---

⁷² Milan Zelený: Podílové účastenství zaměstnanců, In „ČSFR očima exilového ekonoma,, , str. 10 - 13

⁷³ Milan Zelený: Znalosti a vědění jako kapitál, In „ČSFR očima exilového ekonoma,, , str. 18 - 22

⁷⁴ www.csfd.cz/tvurce/1601-jara-kohout/, duben 2012

zatčen a vyslýchán v pankrácké věznici, obviněn byl z údajné provokace. Po propuštění byl nucen hrát v pronacistických rozhlasových skečích. Podařilo se mu tuto činnost po válce obhájit, neboť se stal vedoucím Tylova divadla v Nuslích. Z filmové tvorby z tohoto období je možno uvést němý film „Venoušek a Stázička,, (1922), „Vdávala se jedna panna,, , „Ve dvou se to lépe táhne,, , Neviňátka,, , atd. V kariéře filmového herce pokračoval i v éře zvukového filmu, kde ztvárnil svým osobitým způsobem hlavně komické role ve filmech např. „Z bláta do louže,, , „Tři kroky od těla,, , Poslední muž, „Lojzička,, „Barbora řádí,, , atd. Hrál i ve filmech „Život je pes,, , „Miláček pluku,, , a „Lucerna,, , v době války ve filmech „Hotel Modrá hvězda,, Počestné panny pardubické,,. Po útěku⁷⁵ se ocitl v uprchlickém táboře Ludwigsburgu, obdobně jako v listopadu Josef Kalvoda, osobní setkání však nelze dokázat. Živil se tím, že objížděl uprchlické tábory a bavil utečence. Později dostal nabídku od francouzského rádia, v Paříži vystupoval v kabaretu El Monico, v Paříži dostal také nabídku od Pavla Tigrida k účinkování v právě vznikajícím Rádiu svobodná Evropa. Jezdil se zábavným programem po celých USA a po světě, hrál i se začínající Barbarou Streissandovou v Čapkově dramatu „Ze života hmyzu,, na Broadwayi, získal i drobnější role u společností v Hollywoodu. Po listopadu 1989 se Kohout vrátil do Československa a dokonce se objevil i v českém filmu (Ještě větší blbec než jsme doufali, Divoké pivo), krátce hostoval v Semaforu.

I velice stručné představení těchto několika vybraných neaktivnějších přispěvatelů odhaluje osobnosti profesně i životními osudy velmi různorodé. Ani doba a způsob odchodu za hranice netvoří společný, určující prvek. Jednu věc ale mají společnou. S výjimkou Milana Zeleného, Josefa Kalvody písícih texty a analýzy na základě určité odborné erudice a humoristy Jaroslava Kohouta, tvoří převážná část pravidelných přispěvatelů spisující nadšence, čemuž často odpovídá zaměření textů a typ informačních zdrojů, z nichž pisatelé čerpají. Tím je možné vysvětlit zdánlivě nelogický vývoj profilu periodika. Je to rovněž důsledek toho, že Hlasatel působil jako určitá komunikační platforma krajanské a exilové komunity, krajané a exulanti mající potřebu se vyjádřit, často na základě osobních dojmů, či životní zkušenosti, svými příspěvky a zamyšleními vytvářeli dominantní část profilu.

---

⁷⁵ K útěku za hranice v roce 1948 se váže bizarní historka: Divadelní agent a přítel František Spurný mu vyjednal 3. Října 1948 pohostinské divadelní představení pro celníky v Aši. Kohout hrál představení „Na tom našem dvoře,, v kostýmu kohouta. V půli představení utekl, stále v kostýmu kohouta, do lesa směrem k hranici. Byl tak oblečen pro případ, že by jej chytili, chtěl předstírat, že se zbláznil. Neměl by to jednoduché, neboť před představením hranici překročila jeho manželka a děti. Naštěstí jej nikdo nezahlédl a útěk se podařil.

Nedělní hlasatel v roce 1989 od ledna do 17. listopadu 1989

Nedělní hlasatel přináší v tomto období zprávy o aktuálním dění v Československu formou vybraných článků komentářů, uvedených často na úvodní straně a pokračujících v následující zpravodajské dvojstraně. Autor obvykle nebývá uveden, jmenovitě, v titulku bývá často uveden pouze zdroj: „R. F. E., čímž je míněno „Radio Free Europe,“. Vlastní text je v podstatě přetištěním sdělení vysílaného formou mluveného slova touto stanicí, kombinuje zpravodajské informace se stručnými komentáři. V období před sametovou revolucí je počet článků reflektujících události v Československu omezen s ohledem na relativní nehybnost vnitropolitického vývoje, s určitou výjimkou je období tzv. „Palachova týdne,“ v lednu 1989. Celkový počet příspěvků reflektujících aktuální situaci v Československu do od ledna do listopadu je pouze 47. Tyto texty jsou otištěny s určitým časovým zpožděním, což je dáno tím, že Nedělní hlasatel vychází týdně. Zvolený způsob reflexe vnitropolitických událostí v Československu do listopadu 1989 má svůj původ zřejmě v rozhodnutí vydavatelů a editorů listu a je ve sledovaném období prakticky neměnný. Analýza těchto textů se kryje s analýzou textů vysílaných Svobodnou Evropou. Texty se vyznačují několika prvky, předně nelze ve zpravodajství vůbec vystopovat žádný rozpor nebo tření mezi jednotlivými proudy disentu a vznikající opozice. Vládní systém v Československu je prezentován jednoznačně negativně, s přihlédnutím k určité diferenciaci. Tato reflexe vycházela z filozofie mediálního působení Rádia svobodná Evropa ve sledovaném období. Originální texty pravidelných přispěvatelů, reflektující, nebo se vyjadřující k dění v Československu do listopadu 1989 se vyskytují v opravdu minimální míře. Jedním z těchto nemnoha textů je emotivní provolání ekonoma Milana Zeleného, jenž reaguje na případ perzekuce, jenž se jej zřejmě emotivně dotkl, na fingované psychiatrické vyšetření Augustina Navrátila, zasazujícího se o svobodu náboženského projevu. Tento typ emotivně laděné stylistiky je možné u Zeleného vystopovat ve druhé polovině roku 1990, v souvislosti s vydáním textu M. Dolejšího a celkovým osobním nesouhlasem s polistopadovým vývojem, tyto texty tvoří alternativu k odborným textům tohoto exilového ekonoma a dokreslují jeho psychologický profil:

„ Augustinu Navrátilovi a jeho ženě i dětem se nejen omluvíte, ale před nimi a před celým světem svá komunisticko-atheistická dogmata plně a bezpodmínečně odvoláte. Budeme burcovat celý civilizovaný svět pokud se svoboda, mír, tolerance a pluralita nestane plnou a nezvratitelnou skutečností i v Republice československé! Strach, strach je nehodný křesťana, psal Navrátil, Ano, je konec strachu, je konec pochlebování, je konec ponížených dopisů. Nebojíme se, protože dnes již víme a chápeme, že vy se bojíte. Bojíte se pravdy, bojíte se změny, bojíte se lidí, bojíte se krásy, bojíte se mladých, bojíte se starých, bojíte se motýlů, bojíte se papíru, bojíte se, bojíte se, bojíte se.. Augustin Navrátil se nebojí. Nebojí se, protože on je MY. My národy československé, my všichni, kteří se nevzdáváme, kteří se nezaprodáme a kteří se probouzíme z hlubokého spánku čtyřiceti let.,”⁷⁶

Tento text je pro reflexi dění v Československu před listopadovými událostmi netypický. Naprosto dominantní jsou přetištěné komentáře Svobodné Evropy. Takovým přetištěným komentářem, časově spadajícím ještě před reflexi událostí spojených s dvacetiletým výročím upálení Jana Palacha, je zpráva o dopisu Václava Havla prezidentu Mitterandovi,⁷⁷ spojená s jeho citací.⁷⁸ Text byl čistě převzat, bez jakéhokoli vlastního komentáře, ani se k němu nevyjadřuje žádný přispěvatel případným vlastním samostatným zamyšlením. Tento způsob reflexe se, s malými odchylkami, vyskytuje až do listopadu. Provolání Milana Zeleného, i citace dopisu Václava Havla byly otištěny na první straně Hlasatele, otištění těchto textů tedy přikládali editoři listu určitý význam. Nutno ovšem dodat, že těch nemnoho stručných přetištěných komentářů reflektujících aktuální domácí dění je téměř vždy umístěno na první

---

⁷⁶ Nedělní hlasatel 1. ledna 1989, str. 1

⁷⁷ Nedělní hlasatel 8. ledna 1989, str. 1,5

⁷⁸ Návštěvy zahraničních představitelů všeobecně měly pro režim zásadní legitimizační význam, především ze států významu Francie nebo Německa. Současně byly velice citlivou záležitostí a to pro obě strany. Evropské západní země měly dlouhodobý zájem na korektních vztazích při respektování státu quo také, často bez ohledu na to, jednalo-li se o sociálně demokratické nebo socialistické vlády a nebo vlády vytvořené stranami napravo od středu (například německými křesťanskými demokraty). Důvodem byla, mimo jiné, nebo spíše především, snaha o úspěch v konkurenci při získávání dlouhodobých vývozních kontraktů do těchto zemí, tyto kontrakty byly pro firmy těchto zemí velice výhodné, neboť zajišťovaly dlouhodobý odběr a bezpečné zajištění plateb. Současně docházelo, hlavně z ohledů na domácí veřejné mínění, k polooficiálním kontaktům s některými představiteli disentu, často uskutečněné v prostorách diplomatického zastoupení té které země a měly formu např. pozvánek na večeři. Tato praxe byla představiteli čs. disentu opatrně kritizována. Václav Havel v citovaném dopise „Upozorňuje,“ Franciose Mitteranda na neradostnou situaci v Československu a dává mu stručný návod, jak při jednání s čs. představiteli postupovat.

straně.⁷⁹ Tak tomu je i v případě reflexe událostí spojených s dvacetiletým výročí upálení Jana Palacha, krajané, kterým se dostal do rukou Hlasatel z 22. ledna 1989 se mohli s těmito domácími událostmi seznámit prostřednictvím takového velice stručného, převzatého textu:

„Československá policie napadla v pondělí dav čítající kolem 500 osob, který se sešel opět na Václavském náměstí v upomínku na smrt studenta Jana Palacha, který se před dvaceti lety upálil na protest proti sovětské vojenské invazi Československa. Když řada aktivistů položila věnec na místo, kde se Palach upálil a zažehla svíce na paměť jeho oběti, přijela mimořádná pořádková policie v autobusech a na nákladních autech a začala demonstranty rozhánět obušky, slzným plynem a vodními děly. Desítky lidí byly policií odvečeny, jak se vyjádřil pracovník pro lidská práva Petr Uhl. Ústřední československá státní tisková kancelář později oznámila, že do vazby bylo vzato 14 osob, mezi byli mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra, dále dramatik Václav Havel a aktivista David Němec. Československá tisková kancelář ve zprávě nazvala tyto pokojné demonstranty provokatéry, kteří porušili veřejný pořádek.....“⁸⁰

Text samotný, odhlédneme-li od významu reflektovaných událostí, není svojí formou nijak mimořádný, prostě přetištěný komentář svobodné Evropy, tak jak jej mohli zaznamenat v mluvené formě i posluchači v Československu. Za pozornost stojí pouze některé drobné jazykové anomálie a faktické nepřesnosti, Jan Palach se neupálil na protest proti invazi, nýbrž chtěl dramatickým způsobem vyburcovat spoluobčany z počínající rezignace a oklešťování svobody slova, což ovšem nemuselo být mezi běžnými publicisty píšícími pro Rádio svobodná Evropa obecně známo, termín „pracovník pro lidská práva,“ byl poněkud těžkopádný, prozrazující autora používajícího dlouhodobě angličtinu nebo němčinu v běžném styku.

---

⁷⁹ Komentářům upozorňujícím na represe nejenom proti významnějším představitelům disentu byl věnován ve vysílání svobodné Evropy značný prostor, což bylo zcela na místě, bezpečnostní složky se zcela logicky snažily oddělit mediálně známé představitele postupně se etablujících opozičních skupin požívajících podporu ze zahraničí od zbytku společnosti, kterou se snažila přiměřenými dávkami represe od podobných aktivit odradit. Tato snaha byla nechtěně prezentována dokonce i veřejně slovy Miloše Jakeše pronesená u příležitosti, mezi veřejnost později rozšířeného, projevu v Červeném hrádku a byla určitým barometrem narůstajících nálad ve společnosti, kdy již standardní formy dohledu a nabízení kariérních výhod za alespoň formálně projevovanou loajalitu přestávaly mít zamýšlený účinek. Důsledkem byla postupná eroze hranice mezi nepočtenými příslušníky disentu a aktivnější částí občanské veřejnosti, a logicky, vzrůstající nervozita mocenského a bezpečnostního aparátu, jež musel čelit situaci jakou od roku 1969 nepoznal. Tyto posuny ale nebyly z pohledu ze zahraničí příliš patrné, navenek zůstával režim v Československu oproti situaci v Polsku a Maďarsku neměnný, dokonce i v NDR se daly věci do pohybu dříve než v Praze. Nic nebránilo tomu, aby krajanští a exiloví čtenáři Hlasatele považovali v lednu, ale i později, brzkou změnu poměrů v Československu za málo pravděpodobnou.

⁸⁰ Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 1, 2

Tento editory zvolený způsob reflexe se v Hlasateli vyskytoval do listopadu, částečně ještě v jeho průběhu a dle mého názoru není nutné tyto přetištěné komentáře vyčerpávajícím způsobem citovat, kromě toho se pravděpodobně vyskytují v originální zvukové, případně psané podobě též i v archívu RFE (Rádiu svobodná Evropa). Z obsáhlejších komentářů je možné jmenovat *Bez brutality se bolševismus neobejde*⁸¹ jenž komentuje dozvuky perzekuce související s případem Pavla Wonky ve Východočeském kraji, všímá si relativní umírněnosti režimu v době návštěvy Françoise Mitteranda a tvrdším postupem v případech, kde nehrozí bezprostřední publicita, „*Méně obsáhlosti, více obsažnosti*“, reagující na programové prohlášení vlády Ladislava Adamce⁸², *Rehabilitace 28. Října, jaká je a jaká by měla být*,⁸³ text komentuje změnu přístupu režimu k výročí 28. října a všímá si i některých změn ve způsobu informování čs. sdělovacích prostředků o čs. historii.

Za pozornost nicméně stojí dva texty Milana Zeleného, nejen proto, že se jedná o originální texty přispěvatele reflektující aktuální události v Československu ještě před listopadem, ale i proto, že zde najdeme určitý skeptický postoj k některým opozičním proudům vázaným na Chartu 77, a i k Chartě samotné. Je to tedy důkaz myšlenkové a názorové konzistence Milana Zeleného a současně doklad toho, že negativní hodnocení výsledků sametové revoluce a politického, hospodářského, společenského vývoje v roce 1990 nejsou výsledkem pouze následné deziluze ex post, ale mají dlouhodobější a hlubší myšlenkový základ. Prvním z textů je zamyšlení nazvané „*Strategická tragikomedie, komunisté mají svoji obrodu*“, Milan Zelený komentuje vznik Klubu za socialistickou přestavbu, známý též pod názvem Obroda,⁸⁴ negativně přistupuje k účasti některých signatářů Charty 77, skeptický text předznamenává pozdější konflikt mezi signatáři Charty 77 a politickými vězni z padesátých let a celkově vybočuje z předlistopadového diskursu. Aktuální názor Milana Zeleného nejlépe vystihuje krátká citace:

---

⁸¹ Nedělní hlasatel 8. ledna str. 9

⁸² Tamtéž str. 15

⁸³ Tamtéž, str. 13

⁸⁴ Klub za socialistickou přestavbu obroda byl sdružením - občanskou iniciativou kritické části členů KSČ a části bývalých reformních komunistů z období pražského jara. Zasadil se o reformu systému na socialistické základě (razil pojem tzv. „destalinizace“). Vznik a aktivity tohoto sdružení byly relativně pozitivně komentovány v tehdejší vysílání svobodné Evropy.

„Obroda, či také klub za socialistickou přestavbu, je novou institucí sjednocující bývalé i současné členy KSČ, kteří se dnes považují za dostatečně silné, aby se vydělili z Charty 77, kterou přes deset let zneužívali a udržovali v kolaborantské linii politické pasivity. Nyní její mladší, ale stále naivní signatáře odhodili jako vymačkaný citron. Hrstka jich sice i nadále ,bojuje, , nyní se souhlasem komunistického režimu za ,lidská práva, , součást to gorbačevské mezinárodní strategie, ale dospělí politici komunismu si již hrají na svém písečku. Klub za socialistickou přestavbu vede jakýsi prof. Mencl, jeho duší je však Čestmír Císař a podobní aktivisté KSČ. Odbočky jsou urychleně aktivizovány v Brně, Liberci, Plzni, Kladně, Jihlavě a Bratislavě. Jde tedy o obrodu KSČ, o spojení bývalých i současných komunistů té jejich věčné a spolehlivě neúspěšné přestavby. Obroda má i plnou a veřejnou podporu vlivných frakcí v ÚV KSČ. Již 18. Května 1989 jednali mluvčí Obrody s ,představiteli současného stranického vedení, o společném postupu v tzv. destalinizaci společnosti. Tento široký komunistický nástup k přestavbě není příliš překvapující. I naivní role Charty 77 v celé hře je již delší dobu známa v demokratických kruzích(!). Většina komunistů urychleně přešla do tohoto stavbařského klubu, jakési to Noemovy archy topících se v exilu i doma.,,⁸⁵

Z toho, co Milan Zelený píše, je možno usuzovat, že určitý skepticismus k úloze a způsobu fungování Charty 77 (kolaborantská linie politické pasivity), celkový skepticismus ke společenské realitě v Československu a kritický odstup od reformistů pražského jara mu byl zřejmě vlastní v delším časovém horizontu. Přitom generačně patří jednoznačně k posrpnové emigraci, s příslušníky poúnorové emigrace se mohl setkat až v exilu. Jeho názory tedy nevycházejí z osobní zkušenosti, ani osobně neprožíval názorové střety předsrpnových exilových vln. Vysvětlením může být celkový konzervativně orientovaný profil jeho osobnosti spojený s odborným obdivem k předválečné soustavě řízení společnosti Baťa, jež neustále porovnával s poměry obvyklými v „socialistickém„ hospodářství a způsoby spekulativní privatizace, jež následovaly.

Shodou okolností ve stejném čísle Hlasatele je otištěn další Zeleného text nazvaný „Jednadvacátý„ (číslo vyšlo v době výročí srpnové okupace), Zelený se vyjadřuje nejen k výročí okupace jako takové, kde problematiku spíše jen naznačuje, nýbrž rozehrává svůj společenský kriticismus pro něho tak typický:„.....Jde tedy o dalekosáhlou a dnes již zřejmě permanentní experimentaci s lidskými bytostmi za socialismu. Jak se mnozí z nás

---

⁸⁵ Nedělní hlasatel 26.srpna, str. 2

pobuřují nad pokusy krysami či s opicemi /ve Švédsku dokonce i nad košer popravenými kuřaty/, nad společensko-ekonomickými pokusy s lidmi se nepozastavuje téměř nikdo. Někdy se tomu dokonce i tleská. Jeden den to předáme do soukromého vlastnictví, druhý den to zase převedeme do společenského, zakážeme pít, povolíme pít, nepustíme lidi ven, vyženeme lidi ven, zkusíme tohle, pak zase zkusíme ono. Třeba i bezmasý pátek, nebo snad dokonce i týden? Jsme inženýři lidských duší i životů a západ nám tleská. Nejde zde přece o kuřata a o krysy, ale pouze a jen o lidi, o pouhé lidské bytosti, objekty to k experimentování velmi vhodné. Že trpíme, že umíráme, že ztrácíme rodiny či životy? Nu což, zítra bude zase nový experiment.....,,⁸⁶Podobnosti s pozdějšími texty Zeleného jsou více než zřejmé, obdobně laděné řádky napsal za pobytu v Československu v roce 1990, i v pozdějších statích v letech nedávných, reflektujících Evropu a svět v době recese po roce 2008. Otázkou zůstává jeho počáteční náhled sametovou revoluci, na stránkách Hlasatele se k této události nevyjadřuje. Měla jeho celková nedůvěra původ již v listopadu? Kritický náhled na činnost Charty 77 by tomu nasvědčoval. Jeho způsobu uvažování by ovšem odpovídaly úvahy o dopadu změny režimu na bezprostřední a vzdálenější budoucnost, především úvahy o předpokládané ekonomické transformaci a o způsobu zavádění tržního hospodářství, důležitou roli již tenkrát jistě přikládal podobám vyrovnávání se s minulostí a snaze o nápravu některých křivd. Je velice pravděpodobné, že názory Milana Zeleného v listopadu 1989 se velice podobaly názorům z roku 1990 a let pozdějších, i když v té době jistě nepovažoval sametovou revoluci za spiknutí.

Profil Nedělního hlasatele v uvedeném období netvořily pouze texty reflektující aktuální dění v Československu před listopadem, naopak počet těchto textů byl relativně malý, i když jim vydavatelé, vzhledem k umístění na prvních stranách přikládali značný význam. Nedělní hlasatel a Denní hlasatel, jehož byl Nedělní hlasatel přílohou, byly ale především tiskovinami exilově - krajanskými, komunikační platformou mezi členy krajanské a exilové komunity navzájem, informačními zdroji reflektujícími nejen dění ve zdánlivě „nehybném,, Československu, ale i v hostitelské zemi a ostatním světě, kde doplňovaly místní mediální nabídku. Jak již bylo řečeno vyhovoval konzervativně zaměřené části exilu a krajanů, čemuž odpovídal profil převzatých a originálních textů. Nedělní hlasatel byl prostorem pro

---

⁸⁶ Tamtéž str. 1,2

polemiku, kritiku vnitřních poměrů v exilu, výměnu názorů. Velice časté byly příspěvky reflektující čs. historii a roli jejích klíčových aktérů, příspěvky přímých účastníků a pamětníků, příspěvky exulantů líčících svůj útěk z domova, v naprosté většině se jednalo o příslušníky poúnorové exilové vlny. Obsahoval dokonce i příspěvky aktuálně poslané z Československa (pisatel se většinou podělil o zážitky z každodenního života). To vše činilo profil Nedělního hlasatele značně různorodým, mnohem více zaměřeným na exilovou a krajanskou komunitu, než například Tigridovo Svědectví. Spisující nadšenci mezi přispěvateli Hlasatele způsobili, že některé texty zdánlivě, často ale i reálně nedosahovali odborné úrovně a erudovanosti. Mezi tento typ textů je možno zařadit příspěvky Libora Broma, aniž by kdokoli chtěl upírat zápal a nadšení, se kterým se tento přispěvatel pouštěl a stále pouští do spisování svých sloupků a zamyšlení. Jeden z jeho textů, nazvaný „*Nový rok a úkol exilu*,⁸⁷ je možno nalézt již v Hlasateli z prvního ledna 1989. Libor Brom varuje západní představitele před aktivitami Michaila Gorbačova a prezentovanou snahou po uvolnění mezinárodního napětí, které prezentuje jako úskok, který má západní představitele oklamat a ukolébat. Úkol exilu, dle jeho názoru, spočívá v tom, že má tento úskok demaskovat a důsledně se zasadit za osvobození střední Evropy: „*Střední Evropa se dává do pohybu a stejně musí udělat i náš exil. Všude je cítit mocný nápor sovětské propagandy, glasnosti a perestrojky a stejně mocným náparem národní pravdy, sjednocení a odboje musí odpovědět Češi a Slováci v exilu. ....*“⁸⁸ Snahy o liberalizaci, tolerantní přístup k východoevropskému regionu a odzbrojovací návrhy mají, dle názoru Libora Broma, sovětský režim upevnit, nikoli liberalizovat. Současně mají vyprovokovat omezení amerických výdajů na obranu a tím učinit nekomunistický svět bezbranným. Sovětské kroky ke snižování arzenálu jsou spíše symbolické: „*.....Soudruh Gorbačov slavnostně slíbil, že ze sovětské vojenské moci vyloučil(!) 10 000 tanků, 8500 dělostřeleckých systémů a 800 vojenských letadel. My, Češi a Slováci víme, že tento komunistický slib neznamená vůbec nic. Bolševísic!) mají k dispozici v tak zvaném Varšavském paktu 58 000 tanků, zatímco NATO má jen 30 000, 54 000 dělostřeleckých systémů, zatímco NATO jen 24 000 a 8 750 letadel, zatímco má 7 500. Navíc komunisté vyrábějí každým rokem 5 000 nových tanků, 4 000 nových dělostřeleckých systémů a 2500 nových vojenských letadel. Vpravdě, za Gorbačova sovětská vojenská výroba se náramně zvýšila. Když Gorbačov na shromáždění Spojených národů sám od sebe slíbil, že promění dva*

---

⁸⁷ Nedělní hlasatel 1. Ledna 1989, str. 9

⁸⁸ Tamtéž

či tři vojenské závody na civilní, je to přímo směšné. Sovětský svaz má na 150 vojenských velkotováren a na 3500 přidružených závodů. Poněvadž Gorbačovovo snížení vojenské mašinerie je rozprostřeno na dva roky, ale naopak komunistická armáda bude v roce 1992 ještě hojněji vyzbrojena. Její převaha nad brannými silami západních demokracií bude ještě větší. My, Češi a Slováci musíme tedy převádět sovětské sliby na pravou míru. Musíme nepřetržitě bombardovat světovu veřejnost zprávami o nezměněné, či dokonce zvýšené existenci sovětských tanků, raket a kanonů v naší zemi. Musíme být v neustálém styku se západními vládami a hovořit jasně jednotným slovem. Jen tak budeme před světem něco platit.....,,⁸⁹

Je ovšem nutno dodat, že obdobná ostře antikomunistická vyjádření nebyla v dobovém, americkém konzervativním diskursu zcela výjimečná, tímto způsobem uvažovala celá řada republikánských senátorů a kongresmanů, případně vojenských činitelů, některá tato vyjádření byla otištěna i v Hlasateli (převzatá z amerických periodik). Z těchto zdrojů pravděpodobně čerpal ve svých úvahách Libor Brom. Je do určité míry pozoruhodné, jakým způsobem si dokázal dohledat čísla týkající se sovětské výzbroje, šlo zřejmě o čísla zveřejněná v souvislosti s bilaterálními rozhovory o omezení zbrojení. Převzaté texty reflektující americkou vnitřní a zahraniční politiku, přetištěné v Nedělním hlasateli jsou téměř výhradně konzervativního ladění, silně kritické k liberalismu, levicovému liberalismu, zbytnělé byrokracii, zvyšování sociálních výdajů spojeném se zvyšováním daní, ekonomická opatření presidenta Reagana, známá též pod názvem „Reaganomics,, hodnotí pozitivně. Texty bývají většinou převzaty z Human Events, nebo The Chicago tribune. Naopak texty periodik, jako je například The Washington post, se v Hlasateli, pochopitelně, nevyskytují. Profil výběru těchto textů se za celé období let 1989 – 1990 výrazně nemění. Typickou ukázkou takového textu je možno označit sloupek nazvaný „Laskavé loučení s Gipperem,⁹⁰ , , míněno s odcházejícím prezidentem Ronaldem Reaganem, tento sloupek byl původně otištěn v Human Events. Autor textu pozitivně hodnotí osm let Reaganovy vlády, vyzdvihuje oblíbenost týdeníku Human Events u Ronalda Reagana a kvituje prezidentovo úsilí o vyzbrojení a zvýšení připravenosti americké armády, včetně rozmístění střel středního dosahu Evropě. Další příklady mohou být:, text amerického generálmajora ve výslužbě

---

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Nedělní hlasatel 5. února 1989, str. 1, originál In Human Events leden 1989

Henryho Mohra nazvaný „*Je třeba rázných kroků*“,⁹¹ , autor se zasazuje o politickou a vojenskou angažovanost USA v boji proti komunismu, především ve střední Americe a „*Upadající obranný komplex*“,⁹² Williama R. Hawkinse, text se z velké části skládá z citace jiného autora, profesora postgraduálních studií amerického námořnictva Edwarda A. Olsena, pisatel (pisatelé) se zamýšlí nad ohrožením vojensko-průmyslového komplexu vyplývajícím z přesouváním části výroby do zámoří a závislosti na dovozu surovin a výrobků těžkého strojírenství. Obdobně laděných textů bychom v Hlasateli ve sledovaném období mohli najít celou řadu.

Bohumil Kobliha, se mimo svůj technický obor, s velkým zaujetím, dlouhodobě zabývá otázkami víry, dominantní část jeho zamyšlení a úvah v Nedělním hlasateli roku 1989 odpovídá tomuto osobnímu zaměření. Na vánoce roku 1988 se ocitl v Saúdské Arábii, dle jeho vyjádření proto, že „*vůle Pána jej tam zavála*“, , ve skutečnosti se zřejmě jednalo o pracovní cestu technického experta. Pod vlivem dojmů z této cesty napsal zamyšlení nazvané „*Aby byl pokoj všem*“,⁹³ , zamyšlení vánoční, ve kterém rozebírá vztah křesťanství k islámu:

„.....Nedávno jsem slavil svátky v křesťanské Zambii v jezuitském kostele svatého Ignáce. Vše bylo důvěrně známé. Obřady, stejně tlukoucí srdce, přání. Jen koledy v jiných rytmech a tóninách a doprovázené bubny, ale vroucnost a touha po pokoji lidem stejná. Letos mne zavála vůle Pána do islámské Arábie. Na kalendáři je měsíc Jumada I, našeho dvacátého čtvrtého, dvacátého pátého, dvacátého šestého je zde 15., 16., 17. A datumy nejsou označeny jako svátky.

Snažím se porozumět zemi, zvykům i náboženství, čtu Korán a jsem udiven, když ve třetí sůře čtu: „Behold! God giveth thee tidings of a Word from Him, his name will be Christ Jesus, the son of Mary, held in honour in this world and Hereafter and of the company of those Neares to God.., V koránu samém je celkem asi třináct přímých odvolání na Ježíše a přece dosud zeje mezi islámem a křesťanstvím propast. Přesto že jsou cestou! Mohammed naprosto zřejmě nebyl seslán jiným bohem, než Mojžíš a Ježíš. Chtěl reformu obdobnou našemu Janu Husovi, chtěl opravdovější službu Bohu!

---

⁹¹ Nedělní hlasatel 26. února 1989, str. 26, originál In Human Events leden 1989

⁹² Nedělní hlasatel 29. ledna 1989, str. 1, 5, originál In Human Events leden 1989

⁹³ Nedělní hlasatel 1. ledna 1989, str. 8

*Myslím, že velká náboženství si vzájemně zbytečně ubližují. Dokud Bůh byl jen v myslích jeho synů, vyvolených a proroků a srdcích věřících, bylo vše dokonalé. Nedorozumění nastala pokusy teologických zformulování, pokusy výkladů a pokusy organizačními. Z napsaného slova se stala doktrína i když nejpochtivěji myšlená! Často železná košile a někdy i nástroj moci zcela světské. Jak z toho? Jak povýšit lidství? Jak srdcím uvolnit cestu k Bohu? Jak duchovní instinkt posílit, aby z nich nebyl zmatek ale jeden proud, který by směřoval výše než jsme. Svátek Kristova narození se mi zdá jako jakási nová hvězda betlémská, která vede a kráčí k Cestě. Kéž se objeví na všech kalendářích světa! Místo křupavého sněhu mi zní příboj vln Arabského zálivu. Litera zabíjí. Musíme jít dále a výše nad napsané. Musíme jít mozkiem k srdci a tím se nechat vést. Všude .. a na zemi bude pokoj lidem dobré vůle.,,*⁹⁴

Kobliha ve svých textech analyzuje své poznatky ze systematického soukromého studia textů různých náboženství, především studia Bible, Bhágavat Gíty, studiem Koránu se zabýval již v Zambii, je zvláštní, že je udiven obsahem třetí sůry.⁹⁵ Ve svých úvahách kombinuje svoji vlastní verzi spirituality s logickou dedukcí a dochází k závěru, že šířitelé různých náboženství museli být sesláni stejným bohem („*Muhammad naprosto zřejmě nebyl seslán jiným Bohem, než Mojžíš a Ježíš,*“), nicméně považuje za moudré, aby svátek Kristova narození byl slaven na celém světě („*Kéž se objeví na všech kalendářích světa,*“). Bez zajímavosti není ani pojetí Muhammada jako reformátora, jenž „*Chtěl reformu obdobnou našemu Janu Husovi,*“.

Není náhodou, že Bohumil Kobliha přispívá právě do Nedělního hlasatele, křesťanská témata se v profilu Nedělního hlasatele objevuje poměrně často a je jí věnován značný prostor. Převažují texty laděné konzervativně-katolicky, pokud je možno tento termín použít, není totiž výjimkou, že oslavy Panny Marie a nadšení nad svatořečením Anežky české se prolíná s oslavou odkazu Jana Husa. Hlasatel se ve sledovaném období koncentruje na dvě klíčová témata a sice výročí stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí a svatořečení Anežky České. Právě okolnosti stržení Mariánského sloupu, jež hodnotí

---

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Řazení sůr Koránu závisí na místě vydání a způsobu zpracování. Zpravidla nejsou řazeny číselně po sobě, nýbrž podle toho, jedná-li se o mekánské, nebo jiné období, tedy nejdříve jsou uváděny sůry staršího období, následují sůry období pozdějšího. Číslování sůr se stalo obvyklým až 19. A 20. Století, dříve byla určující úvodní slova té které sůry. Stanovení chronologického pořadí sůr se nepodařilo jednoznačně určit. Hrbek porovnává chronologická řazení podle Richarda Bella, Nelldeka-Schwallyho a Blachéra, nakonec vytváří svůj vlastní způsob chronologického řazení.

jednoznačně negativně, reflektuje ne jako pouhé ničení kulturního dědictví rozvášněným davem, nýbrž jako čin národní a duchovní pohany: „O letošním podzimu jsme si s hrdostí připomínali 70 výročí obnovení samostatného státu Čechů a Slováků, vzniku Československé republiky. Bohužel jsme si ale také připomněli smutné 70 výročí stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí dne 3. Listopadu 1918, které zůstane navždy černou skvrnou dnů našeho národního osvobození. Skupina lidí vracejících se z manifestace na Bílé hoře strhla přes odpor členů Národní rady a řady věřících tuto památku, kterou mylně považovali za symbol porážky stavovských vojsk. V roce 1955 byla z darů našich krajanů žijících v cizině a z iniciativy benediktinského opata Ondráka profesorem Alexandrem Monteleone vytvořena nová socha Panny Marie, evokující původní sochu na strženém sloupu. Tato socha byla postavena v benediktinském opatství v Lisle, USA, které tehdy řídil opat Ondrák jako znamení našeho pokání a upřímného smíru, jako symbol naděje, že nám Matka Boží odpustila a že nadále rozestírá svůj plášť nad naším národem, který nikdy nepřestal být národem mariánským. V Lisle čeká tato socha na chvíli, kdy bude moci být převezena do Prahy a zde postavena na místě původního sloupu na Staroměstském náměstí. Čeká na návrat.,⁹⁶ Do tohoto diskursu vstupuje i Josef Kalvoda svojí recenzí knihy „Maria“, Josefa Zvěřiny, vydané u příležitosti právě tohoto výročí.⁹⁷ Kromě vyzdvižení osobnosti Josefa Zvěřiny v textu formuluje i svůj úhel pohledu historika na českou mariánskou tradici: „Mezi Čechy a Slováky úcta k Panně marii se datuje už od příchodu křesťanství do Říše velkomoravské. Její viditelnou manifestací 1200 kostelů a kaplí v Československu. Ani hlasatelům hesla „pryč od Říma, ani komunistům se nepodařilo tuto úctu vymýtit. Velký počet lidí shromažďujících se na mariánských poutních místech a rostoucí zájem o náboženství mezi příslušníky mladé generace je známkou přicházející nové duchovní éry v historii Čechů a Slováků. Rok 1988 byl v českých zemích počátkem desetiletí duchovní obnovy v rámci Mariánského roku. Pod duchovní autoritou kardinála Františka Tomáška a na jeho výzvu, více než půl milionem podpisů čeští a slovenští katolíci se dožadovali náboženské svobody a spravedlnosti vůči křesťanům. Tento vývoj událostí v Československu nepochybně vyvolá reakci na straně nepřátel církve a povede k novým diskusím o mariologických dogmatech.

---

⁹⁶ Ona čeká, Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 11

⁹⁷ Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 10

Oba texty se staví k této události celkem jednoznačně. Josef Kalvoda při psaní své práce „Geneze Československa,, nemohl problematický vztah části české veřejnosti ke katolické církvi po rozpadu Rakousko-uherské monarchie pominout.⁹⁸ Kritický postoj k některým aktivitám Masaryka a Beneše mohl pramenit, mimo jiné, i z celkové skepse k Masarykově teorii „filozofické linie českých dějin,,⁹⁹ což u profesního historika nepřekvapuje. Otázkou zůstává, zda byl jednoznačným zastáncem politického katolicismu, osobně si myslím, že ne.¹⁰⁰ Ve svých obsáhlejších odborných pracích se tímto tématem zabývá pouze okrajově, ve své kritičnosti k Masarykovi¹⁰¹ a Benešovi vychází z geopolitické situace ve střední Evropě a

---

⁹⁸ Vztah katolické církve k habsburskému domu byl velmi vstřícný, klérus byl považován za jednu z opor Rakousko-uherské monarchie. Nicméně, i když katolická církev jako instituce tvořila jednu z nejkonzervativnějších složek společnosti, nelze to říci o příslušnících kléru jako jednotlivcích, především na nižším stupni. Ferdinand Peroutka ve své práci „Budování státu,“ píše: „Dávno před válkou vyskytovaly se mezi českým katolickým kněžstvem reformní tendence. Poněvadž však rakouský stát stál věrně po boku katolické církve, pokládaje její učení za nejspolehlivější výučbu oné psychologie, již je obyvatelstvu monarchie třeba, nemohly mít úspěchů. Přesila proti reformním kněžím byla příliš velká. Jediná vyhlídka, která jim kynula, byla zkáza. Mnoho kněží, přívrženců katolické moderny, kteří se srazili s vrchností, poznalo marnost svého počínání a po určité době se podrobilo. Mezi nimi byl také dr. Jan Šrámek, pozdější vůdce strany lidové.,“ In „Budování státu, str. 885.

⁹⁹ S Masarykovou koncepcí filozofické linie českých dějin polemizuje na stránkách „Svědectví,“ i Václav Černý, když ji označuje, logicky zcela správně, za umělý, účelový konstrukt: „.....Masarykova filozofie národních dějin, a tedy i definice duchovní podstaty češství pozůstávala v členitém souboru souvislých závěrů, Husem a husitstvím počínaje, přes české bratry a Komenského, až po naše národní obrození ke konci osmnáctého století (Dobrovský) a v prvních dekádách století devatenáctého do Palackého a Havlíčka existovalo v dějinách české kultury i veřejného národního snažení jedno a v podstatě stále totéž a totožné pásmo mravního úsilí, myšlenková práce a politických snah, jedna a táž tradice, která představují, smysl české historie, ...Této historické koncepci namítli odborní historici právem, že v ní apriorní teorie předcházela věcnou znalost a objektivní studium dějinných faktů a že zde fakty musely být upraveny, předpojatě interpretovány, ba znásilněny, aby se zdály svědčit pro teorii. Skutečnému historickému badateli běží výhradně o poznání hlavních faktorů dějinného vývoje a o výklad souvislostí, které tyto faktory vytvořily. Vědecký zpytatel minulosti nesmí pomýšlet předem, aby z teprve poznávané minulosti jakkoli usměrnil i budoucnost a přítomnost.....,“ Václav Černý: Dvě studie masarykovské, In Svědectví 1989/90, str. 7 – 11.

¹⁰⁰ Miloš Trapl označuje politický katolicismus za filozoficko-náboženský směr, jejíž determinant politický označuje snahu katolické církve pronikat a aktivně zasahovat do veřejného života. Politický katolicismus je, dle jeho názoru, taková činnost katolické církve, která překračuje své náboženské působení a usiluje o posílení pozic v politickém, sociálním a kulturním životě společnosti.

¹⁰¹ Kalvoda ve své práci „Geneze Československa,, často zmiňuje napojení Masaryka na Británii a na britskou tajnou službu, která byla jedním ze zdrojů peněz pro odboj. V kapitole „Deklarace nezávislosti,, píše: „Masarykova rétorika jako obvykle vedla k přečtení jeho vlastní práce. Tvrdil, že „organizovali jsme za hranicemi všechny naše kolonie emigrantské,, kdežto ve skutečnosti české a slovenské kolonie v zahraničí byly první, které organizovali československý zahraniční odboj. Důrazně také uvedl, že jsme nevzali od spojenců ani krejcaru – zdůrazňuji to, protože naši odpůrci mluví o ruských, anglických a jiných penězích. A stejně tak konstatují, že jsme za celou tu dobu v zahraničí neužili ani jediné nepravdy proti našim nepřátelům, ani jedné z těch tak zvaných diplomatických chytrostí, tak čestný politický boj, tak čestná revoluce, smím říci, sotva kdy byla provedena. Dokumenty prozrazují něco jiného. Jestliže Lansing měl pravdu, když řekl, že Velká Británie si již získala nezáviděníhodnou pověst za to, že uplatňuje jedno pravidlo pro sebe a jiné pro druhé národy, takže je jí víceméně oprávněně vytýkáno sobectví, nespravedlnost a nedostatek zásadovosti, pak Masaryk byl více britský, než sami Britové. Lansing varoval, že by Spojené státy měly být velice opatrné, aby nezískaly stejnou pověst. Masaryk učinil nejen velký krok k tomuto nezáviděníhodnému cíli, on ho dokonce o kus překročil. „ Josef Kalvoda „Deklarace nezávislosti,, In „Geneze Československa,, str. 399

vnitřních poměrů v Československu, osobní postoj, nebo sympatie k určitému myšlenkovému proudu, nereflktuje. Lze oddělit Kalvodu-historika od Kalvody člověka vyhraněných názorů. Ve své odborné reflexi historických událostí zachovává pravidla kritického přístupu. Neznamená to ale, že by neměl potřebu své osobní názory projevit, jako je tomu v tomto textu, kde se vyjadřuje jako člověk hluboce věřící, dávající průchod svému vnitřnímu přesvědčení a sympatiím k aktuálnímu postoji věřících v Československu. Svatořečení Anežky české věnuje Hlasatel celé jedno číslo, přes neustálé problémy s financováním, tentokrát v barevné tiskové úpravě. Událost reflektuje jednoznačně pozitivně a se zadostiučiněním. Reflexe je spíše obrazová, slavnostní, neobsahuje obsáhlejší, nebo tematicky zásadní text. Svatého Václava, Anežku Českou, doplňuje vyobrazení Jana Husa. Katolicky orientovanému konzervativismu zaměřenému na kult Panny Marie by odpovídalo připomenutí sv. Jana Nepomuckého, ten však zcela chybí.

Texty zabývající se českou historií XX. století zaujmou svým zaměřením a výběrem témat. Objevují se zamyšlení nad osobami JUDr. Emila Háchy,¹⁰² Rudolfa Berana, tedy témata počínající se v domácí české historiografii výrazněji etablovat až v závěru devadesátých let a považované v tehdejší Československu za určité tabu. Polemika je velice živá. Značný prostor je opakovaně věnován popularizaci Antonína Švehly. Popularizace Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše je v Nedělním Hlasateli zastoupena relativně skromně, Edward Beneš se opakovaně stává objektem kritiky článků zabývajících se únorem 1948. Část úvah a publicistických komentářů se orientuje pochopitelně na vznik I. republiky a 28. říjen a reflexi tohoto výročí tehdejší režimem.¹⁰³ Zamyšlení tohoto druhu se týkají i stavu publikované

---

¹⁰² Autorem příspěvku je občasný dopisovatel Josef Herman, nazval jej „Obětovaný,“: „*Za jednu z nejtragičtějších postav českých dějin byl nesporně třetí prezident čsl. republiky dr. Emil Hácha, do té doby prezident nejvyššího soudu, zvolený 30. listopadu 1938 do úřadu nejvyššího. K volbě došlo po abdikaci a odjezdu dr. Beneše do exilu. Jistě byly důvody a zájmy utlumit jak nejvíc možno pozornost k člověku, který po lidské stránce vynikal nad mnohé, úředník prezidentské kanceláře se netajil obdivem k dr. Háchovi, řka, že nejvíce si vážil právě jeho, že byl nejlidštější. V kriminále (1953) vyprávěl Jarda Houdek, někdejší komisař z Krakovské a po několika dnech následujících po pražském povstání velitel věznice na Pankráci, vyprávěl velmi maloučko o Háchově smutném konci. Doslova tajného pohřbu kdesi poblíž Prahy byla přítomna pouze prezidentova dcera, lékař, Houdek jako velitel věznice, ve které vítězný lid vetchého starce držel a dal mu zemřít. Potom už jen několik zřízenců pohřební služby. Dodnes nikdo neví nic bližšího, jen že tento čelný představitel státu v nejpohnutějším úseku národních dějin byl pohřben jak barbarská minulost ukládala do země na výstrahu všemožné vyvrhele společnosti. Padesát let po Háchově zvolení je zřejmě ještě krátkým časem na osvětlení jeho pozice z hlediska historického. Snad ale nebude dlouho trvat a národ se dopídí pravdy o vrcholném představiteli s jeho jménem se poslední dvě generace snad ani nesetkaly. Záměrně!*“, Z textu je možné vystopovat nejenom osobní úhel pohledu autora, ale i část jeho osudu (zřejmě byl spoluvězněm bývalého ředitele pankrácké věznice Houdka), Josef Herman „Obětovaný,“, In Nedělní hlasatel 5. 2. 1989, str. 9

¹⁰³ 28. Říjen byl od roku 1988 uznám režimem v ČSSR jako státní svátek, tzv. „památný den,

historiografie k tomuto tématu v Československu.¹⁰⁴ Obsáhlý článek nazvaný „1918, pohled z druhé strany,, , podepsaný občasným přispěvatelem Milošem Šeborem, který článek signoval Miloš Šebor de Wsseboržicz, zobrazuje události října 1918 očima představitelů Rakousko-Uherského režimu a zajímavým způsobem boří tradiční mýtus českého pohledu na 28 říjen.¹⁰⁵ Tento přispěvatel publikoval studii vydanou v roce 1983 Křesťanskou akademií v Římě, nazvanou „Alois Podhajský, voják, život a rámeček doby,, , výňatky byly otištěny i na stránkách Hlasatele (mimo sledované období), věnoval se studiu materiálů vídeňského válečného archívu, tematika je mu tedy blízká. V článku 1918, pohled z druhé strany podává obraz rakouského generálního štábu v době zániku monarchie, snah císaře Karla přimět české poslance říšské rady k zákroku na frontě aby čelili rozkladu vojsk, jednání podplukovníka generálního štábu Kalhouse, Čecha jenž aspiroval na důležitou funkci v armádě nového státu, s Rašínem a Antonínem Švehlou, které vyústilo v podepsání protokolu v němž prohlásili, že se česká strana nepokusí o násilný převrat. Pravidelnost těchto textů na pomezí publicistiky a historiografie zabývajících se novodobou českou historií, často dobové mýty bořícím způsobem, tedy ukazuje nakolik byla tato témata pro generační profil přispěvatelů důležitá a živá a , rozhodně nepovažovaná za tzv. „mrtvou historii,,.

Listopadové události v reflexi Nedělního hlasatele

Není tajemstvím, že listopadové události a náhlý kolaps stabilizovaného politického systému v Československu byl pro zúčastněné a pozorovatele určitým překvapením. Tento vývoj byl pochopitelně napjatě sledován i příslušníky krajanské a exilové komunity. Konzervativně a pravicově zaměřené příslušníky těchto komunit, přistupujících k poválečnému a poúnorovému vývoji s elementární skepsí, nemohlo jeho vyústění uspokojit. Určité počáteční nadšení, pramenící z překvapení nad nečekaně rychlým zvratem nicméně nelze vyloučit, ostatně jej potvrzují i texty přispěvatelů Hlasatele. Tvář tohoto periodika se od předchozího období neliší, naopak chybí obvyklé antikomunistické zabarvení aktuální reflexe událostí, texty působí umírněným, věcným dojmem. Občanské fórum je reflektováno pozitivně, bez vnitřních rozporů. Alexandr Dubček je reflektován stejně pozitivně, jako Václav Havel a

¹⁰⁴ „Rehabilitace 28. října, jaká je a jaká by měla být, zdroj: RFE, In Nedělní hlasatel 29. Ledna 1989, str. 12

¹⁰⁵ In Nedělní hlasatel 12. Února 1989, str. 10

představitelé disentu, velice obdivně jsou reflektováni studenti a mladá generace obecně, nečiní se rozdíl mezi oběťmi represí po roce 1948 a 1968. Hlasatel pokračuje v přebírání reportáží svobodné Evropy, z nichž část otiskuje. Jak situace postupně akceleruje, aktuální reflexe kvantitativně roste. Počátkem října vrcholí drama občanů NDR, hledajících azyl na zastupitelství NSR v Praze, událost, která poněkud narušuje zdánlivou nehybnost poměrů v Československu, probíhající za veliké pozornosti Pražanů i zahraničních turistů. Nedělní hlasatel svůj sestavený, převzatý příspěvek slovem drama i nazývá a sice „*Drama v Lobkowitzově paláci*„¹⁰⁶

„.....Podle poslední zprávy vyjel vlak v 21.46 z Prahy směrem na Drážďany. Východoněmečtí uprchlíci, kteří se do té doby zdržovali na západoněmeckém velvyslanectví v Praze, museli jet přes Východní Německo, kde budou tak řečeno propuštěni ze svazku občanství NDR a vypovězeni ze země. Každý, kdo zná poměry ví, kolik strachu si museli tito lidé ještě prodělat. Pustí je komunisté opravdu ven? První ze šesti vlaků východoněmecké říšské dráhy přijel vlastně jenom s malým zpožděním, ale přijel. Nádraží v Hofu se již okolo páté ranní zaplnilo. Peron je plný novinářů, ale i příbuzných a přátel uprchlíků a také občanů z Hofu. Červený kříž umísťuje na velkých stolech konvice s horkým čajem. Občané z Hofu nesou velký transparent s nápisem: „Vítáme vás na svobodě!“, a skupina východoněmeckých uprchlíků, kteří se dostali do Spolkové republiky z Maďarska, rozvinuje transparent s nápisem: „My přicházíme z Maďarska, vy z Prahy! Zona bude brzy prázdnou rakví!“, A pak je první z šesti vlaků tady! Nepopsatelné scény: Lidé si leží v náručí, v oknech vlaku lidé pláčí, zdvihají dva prsty na znamení V, vykřikují přemožení štěstím. Kdo tohle zažil a viděl, chápe, co to pro tyhle lidi znamená, že unikli tyranii a dostali se na svobodu. Uprchlíci se nenechají nikterak pobízet a vyprávějí o svých zážitcích. Jak to bylo, když žili v tísnivých poměrech v budově a v zahradě západoněmeckého velvyslanectví, které je umístěno v Lobkovicově paláci na Malé Straně. Co všechno se tam odehrálo..... Někteří z bezradnosti nastoupili cestu zpátky do Východního Německa. Jiní se nechtěli vzdát ať to stojí co to stojí. O jedno lůžko se dělili čtyři lidé. Někteří spali venku ve stanech v mokré zimě. Jen dětem se dávalo přednost. Děcka spala v budově a v postelích. Hygienická zařízení nedostačovala. Okolo budovy se srocovali lidé. Pražáci se chodili dívat na budovu velvyslanectví jako na zoologickou zahradu. Do poslední chvíle přelézali noví a noví uprchlíci ploty velvyslanectví.....“, Text je nepůvodní,

¹⁰⁶ Drama v Lobkowitzově paláci, In Nedělní hlasatel 15. října, strana 1, 4 (RFE)

nicméně vystihuje psychologickou atmosféru plnou očekávání vyvolanou vývojem v sousedních státech, působící na „Pražáky,, , kteří se „chodili dívat na budovu velvyslanectví jako na zoologickou zahradu,, a zcela určitě i na Vydavatele Hlasatele a jeho čtenáře z řad exilové a krajanské komunity. Obsahuje i některé emocionální prvky pro reflexi svobodné Evropy netypické (celý text je poměrně obsáhlý, vyskytují se na více místech). Dalším převzatým komentářem svobodné Evropy, stojícím za zmínku, je sloupek nazvaný „Netečné Československo ke kalupu v komunistickém světě,, Otištěný v Hlasateli 5. listopadu,¹⁰⁷ věčně se zabývající zasedáním federální a národních vlád. Zamyšlení reflektuje komuniké tří vlád na setkání v Kolodějích, všímá si určitého posunu rétoriky představitelů režimu, hlavně ve sdělení premiéra Ladislava Adamce, který vyjádřil určité pochybnosti ohledně fungování hospodářského systému a naznačil možnost řešení potíží (v textu je vyjádření komentováno pejorativně, způsobem pro svobodnou Evropu v té době typickým, vyjádření bylo označeno jako „nic neříkající,,). Značný prostor je věnován projevu Václava Havla u příležitosti udělení Mírové ceny německého knižního trhu. Projev je přetištěn celý.¹⁰⁸ Vydání Hlasatele z neděle devatenáctého listopadu, tedy dva dny po známém zákroku na Národní třídě, tuto událost ještě prakticky nereflektuje, aktuální vývoj zmiňuje pouze stručnou zprávou nazvanou „Zrušení výjezdních doložek v Československu,,¹⁰⁹. Převzatý text „Spěje Československo k demokracii,, již průběh listopadových událostí, částečně ex post, čtenářům Hlasatele předkládá. Tlumočí, ve zhuštěné „zpravodajské,, formě, obecně známá fakta, jimiž se vyznačovaly dva týdny po zásahu na Národní třídě, tedy do období bezprostředně následující po generální stávce a předcházející vytvoření tzv. „Adamcovy vlády,,.¹¹⁰ Vyjadřuje

---

¹⁰⁷ Netečné Československo ke kalupu v komunistickém světě In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 1, 4

d
¹⁰⁸ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 12

¹⁰⁶ Tzv. Výjezdní doložky umožňovaly státním orgánům kontrolovat a regulovat a regulovat cestování občanů, týkalo se to zejména výjezdu do států mimo socialistický blok, Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 1, 2

¹¹⁰ „Jen několik hodin po zdařilé generální stávce představitelé opoziční střeškové organizace Občanské fórum zastavili konání dalších masových protestů a demonstrací. Upozornili ale, že odmítne-li vláda jejich požadavky o zřízení demokracie, budou vyvolány nové stávky. Stávka pracujících v Praze byla stejně úspěšná jako stávky po celé republice. Československá televize v tomto směru dokumentovala tvrzení Občanského fóra. Mnozí stávkující měli na klopách odznak s obrazem Alexandra Dubčeka. Očekává se ale, že předním kandidátem na úřad ministerského předsedy je Valtr Komárek, ekonom, vedoucí Státního plánovacího ústavu. V druhém kole jednání opozice s ministerským předsedou Ladislavem Adamcem bylo v úterý dohodnuto, že bude vytvořena do konce tohoto týdne koaliční vláda, která má být složena s odborníků a profesionálů, včetně nečlenů strany, jako jsou třeba představitelé Občanského fóra. Ve vládě budou rovněž i komunisté. Adamec slíbil, že sestavu nové vlády představí v neděli prezidentovi Gustávu Husákovi. Občanské fórum však žádá Husákovu rezignaci a to ke dni 10. prosince, kdy se slaví Mezinárodní den lidských práv. Adamec také slíbil, že požádá parlament o odstranění té pasáže, která připisuje komunistické straně vedoucí roli ve státě. Tento ústavní dodatek je legálním

ještě určité rozpaky nad možným dalším vývojem, charakterizované již názvem „Spěje Československo k demokracii?“, Občanské fórum je prezentováno jako jednotný celek, bez vnitřní diferenciací a rozporů, vládou je myšlena stále vláda komunistické strany. Antikomunistický, nebo dokonce ostře antikomunistický diskurs je potlačen, pohled do minulosti není pro tuto chvíli podstatný, důležité je očekávání bezprostřední budoucnosti.¹¹¹ O týden později přichází Hlasatel již s originálním textem občanského přispěvatele Františka Štálíka „Mladí to vyhrálo,“¹¹²:

---

podkladem pro diktaturu komunistické strany. Parlament také ve středu 29. listopadu na svém zasedání toto ustavení zrušil. Další ústavní dodatky mají legalizovat nové politické strany v sjednocené Národní frontě. Ústava také říká, že marxismus-leninismus je řídicí složkou ve vzdělání československých občanů. I tato klausule byla z ústavy odstraněna. Adamec při jednání s Občanským fórem sdělil, že poslal prezidentovi Husákovi seznam politických vězňů s doporučením, aby jim byla udělena milost. Představitelé Občanského fóra zároveň Adamce požádali, aby byl přijmut zákon, který by zajistil odstranění těch členů parlamentu, kteří porušili přísahu, zřejmě poukaz na ty, kdož byli zapleteni do Sověty provedené invaze v roce 1968. Vláda pak byla vyzvána, aby invazi odsoudila a zaslala dopis všem pěti státům, které se na invazi podílely, se žádostí o dsouzení invaze. Postavení mluvčího Občanského fóra se vzdal Václav Malý, protože jako katolický kněz, kterému vláda zakázala vykonávat duchovní povolání se chce vyhnout konfliktu mezi kněžstvím a politickým aktivismem. Malý ještě jako mluvčí prohlásil, že Občanské fórum vyvolá další demonstrace a stávky a bude žádat odstoupení Adamce, když nebudou splněny požadavky Občanského fóra do konce tohoto roku. Občanské fórum u příležitosti schůzky s Adamcem předložilo další požadavky: konání svobodných voleb, svoboda tisku a projevu, zrušení vládní kontroly nad církvemi a zrušení závodních milic, ozbrojených složek vykonávajících vůli komunistické strany v továrnách. Na schůzích univerzitních studentů bylo odhlasováno pokračovat ve stávkách aspoň do neděle 3. prosince. Vedoucí studentstva chtějí vidět, zda vláda odstraní ze svých řad ministra vnitra Františka Kincla a ministryni školství Janu Synkovou a zda odpovědní činitelé berou vážně požadavek o zavedení vyšetřování ztlučení demonstrijících studentů. Ministerský předseda Ladislav Adamec na československé televizi ve středu 29 listopadu uvedl, že bude žádat Sovětský svaz o stažení svých vojsk z území republiky. Pražský rozhlas také již vysílal opět písničky neustále v republice oblíbeného zpěváka Karla Kryla, který je již 20 let v exilu a pracuje pro rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa., In Nedělní hlasatel 3. prosince str. 1,2

¹¹¹ Text celkem konvenoval s psychologickou atmosférou národní jednoty v situaci, kdy nebylo zdaleka vše rozhodnuto, ve fázi jednání vlády Ladislava Adamce s Občanským fórem. Ještě 27. listopadu, po úspěšné generální stávce vydal ministr vnitra F. Kincl výzvu příslušníkům SNB, PS, vojákům vojsk MV a občanským pracovníkům resortu MV (ministerstva vnitra) v tomto znění: „...V posledních dnech vyjadřují stranické i pracovní kolektivy, orgány a organizace Národní fronty znepokojení nad vážnou situací, která se vytvořila v Praze a dalších místech naší vlasti. Je výsledkem cílevědomé, dlouhodobější snahy antisocialistických sil podporovaných a inspirovaných ze zahraničí, o zneužití procesu přestavby a demokratizace, zahájeného a vedeného Komunistickou stranou Československa k prosazení jejich destruktivních záměrů. Tyto síly využívají přirozeného zájmu pracujících a zejména mladé generace o důsledné řešení nazrálých společenských problémů a snaží se nasměrovat jejich aktivitu proti politice KSČ a orgánů socialistického státu. Důkazem toho, že nepřátelským silám nejde o konstruktivní dialog, ale již o přímou konfrontaci s politickou a státní mocí, směřující ke zvratu socialismu, svědčí o zneužití pietního aktu organizovaného k 50. výročí listopadových událostí roku 1939. Oficiální program povolené manifestace byl narušován pískotem a skandováním nepřátelských hesel: Zrušte monopol KSČ, chceme jinou vládu, pověste všechny komunisty, Zrušte armádu, Státní bezpečnost a Lidové milice, Chceme Chartu apod. Organizátoři vzhledem k vývoji situace neměli možnost zajistit pořádek a důstojný průběh manifestace. Po ukončení oficiální manifestace část účastníků pokračovala ve vyvolávání protistátních hesel, napadala příslušníky Veřejné bezpečnosti a odmítala uposlechnout opakované výzvy k ukončení demonstrace. To vyžadovalo zákrok pořádkových sil. Předem připravená kampaň za využití lži a dezinformací, například o úmrtí studenta Martina Šmída na následky zranění způsobeného příslušníky SNB, šířených západními sdělovacími prostředky, zkreslující hodnocení tohoto zároku vedla k vyvolávání nepokojů mezi studenty, mládeží a částí kulturní fronty. ...., Výzva vedení Federálního ministerstva vnitra všem příslušníkům resortu k obětavému plnění služebních úkolů, In „Deset pražských dnů,“ dokumentace, str. 528, 529

¹¹² Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 1, podepsán František Štálik.

„Praha patří mládí. Těm, kteří nepamatují ani rok 1968, těm, kteří se povinně musili učit marxismus, těm, kteří se narodili normalizovaní a normalizovaně žili, těm, kteří viděli kolem sebe cizí vojáky. S neuvěřitelnou disciplinovaností zakroutili krkem bestii, která sužovala naši zem po více než 40 let. Lze říci s naprostou jistotou, že nynější vývoj by bylo možno zastavit jen čínským způsobem, ale na to v Praze a domnívám se v celé republice nemá ta bestie dostatek lidí. Slyšel jsem, že dokonce i někteří velitelé SNB pluků se dávají k dispozici Občanskému fóru a nezáleží na tom, jaké k tomu mají důvody. Je jisté, že chvíli potrvá, než dojde k té naší skutečné normalizaci, že obnovení skutečné demokracie ve státě Čechů a Slováků. Ani není to jinak možné. Víím, že zde i v Čechách jsou horké hlavy, které by si přály kandelábrovou revoluci. Ale na to my Češi nemáme geny. Nemstili jsme se tímto způsobem ani v roce 1918 a nebyti sovětského zasahování v roce 1945 mnohé události by dopadly jinak. Ostatně i ta hrůzovláda po roce 1948 byla řízena sovětskými poradci, však si je pamatujeme jak z vyšetřování tak i z koncentráků. Tím nechci tvrdit, že v našem národě neexistují bestiální kreatury, ty jsou všude i zde v USA. Rozdíl je v tom, že komunistický režim využívá tyto zločinné živly pro udržení své moci. Co vlastně chci tímto krátkým článkem říci. Revoluce lze provádět různým způsobem. Francouzským, ruským, polským, maďarským, nebo i libanonským. My Češi ji provádíme způsobem českým. Pokládám si za čest být příslušníkem takového národa. „ Štálik se ve svém sloupku, nebo spíše úvodníku, protože text zaplňuje podstatnou část titulní strany a spolu s vyobrazením Hradčan se snaží naladit čtenáře – exulanta do určité slavnosti, netají svým obdivem ke způsobu provedení předání moci, které považuje zřejmě již za definitivní a k iniciátorům revoluce, za které nepovažuje disent, nebo pouze disent, ale studenty a mladou generaci. Vyzdvihuje nenásilný průběh, ale z řádků číší očekávání zřejmě radikální, i když nenásilné formy změny režimu, uspokojující dlouholeté odpůrce pounorových poměrů, očekávání historické spravedlnosti¹¹³ pro generaci

---

¹¹³ Termíny „historický kompromis, a „historická spravedlnost, specifikoval Jiří Suk při analýze postkomunistického Antikomunismu: „*Historický kompromis nebyl jen východiskem revoluce, kterou nikdo nečekal, jeho kořeny ležely hlouběji v minulosti. Heslo „nejsme jako oni, bylo vepsáno již v disidentských úvahách o paralelní polis a moci bezmocných ze sedmdesátých a osmdesátých let. Disent nahlížel na politiku především prizmatem etických a estetických hodnot. Prosazoval dodržování a kultivaci lidských a občanských práv a to nešlo jinak, než prostřednictvím dialogu. ....Postkomunistický antikomunismus promlouval v letech 1990 a 1992 skrze mnoho disponovaných a motivovaných mluvčích a předváděl sám sebe písemných, ústních a obrazových projevech. Jeho mluvčí odmítali historický kompromis a dožadovali se historické spravedlnosti. Jejich politické východisko můžeme vyjádřit zkratkou: nevypořádáme-li se co nejdříve s KSČ nebude naše demokratická transformace úspěšná!„ S touto charakteristikou je možno v zásadě souhlasit s výhradou malého povědomí o intelektuální charakteristice disentu mezi účastníky masových protestů (i když příslušníci disentu byli dlouhodobě popularizováni svobodnou Evropou). Psychologická potřeba dialogu s ozbrojenou mocí, hesel nechceme násilí, nejsme jako oni, vycházela právě z existence ozbrojené moci a strachu z násilného řešení, kterému účastníci protestů nemohli čelit.*

postižených Únorem 1948. Otevírání minulosti ještě nepovažuje za aktuální problém, ostře antikomunistické vyjádření (*Zakroutili krkem bestii*) však jeho možnost více, než naznačuje.

Vydavatelé do stejného čísla Hlasatele, tedy čísla z 10 prosince umístili neoznačený text, který reflektuje další posun událostí v Praze, věcnou a stylistickou formou prakticky totožný s textem „Praha, Československo,“¹¹⁴, uvádím jej pouze proto, že tvoří důležitou část zpravodajského profilu, obdobně jako zpráva o jednodenním zasedání představitelů Varšavské smlouvy¹¹⁵ přijaté prohlášení odsuzující invazi armád pěti zemí v roce 1968 mělo zásadní význam pro turbulentní vnitropolitický vývoj a jistě působilo jako zadostiučinění i na pravicově orientované příslušníky exilu. Čtenáři se mohli také dozvědět, že byly zahájeny přípravy k obnovení čs. Obce sokolské¹¹⁶.

R. C. Longworth byl korespondentem Chicago Tribune, který se znalostí věci reflektoval události ve střední a východní Evropě, mimo jiné v Československu a Rumunsku. Pod dojmem událostí v Praze napsal reportáž, přetištěnou Nedělním hlasatelem a v překladu nazvanou „*Rychlý a disciplinovaný průběh pražské revolty*“,¹¹⁷ neanalyzuje pouze aktuální události, zamýšlí se společenskými důsledky změny režimu v bezprostřední budoucnosti: „*K odplatě může dojít později, mnozí straničtí a vládní představitelé ztratí svá místa.....*“, , všímá

Antikomunistický radikalismus politických vězňů padesátých let a nejen jich dostal prvotní impuls paradoxně zvolením jeho odpůrce Václava Havla do funkce prezidenta, kdy bylo jasné, že k násilnému řešení již nedojde. K jeho rozmachu došlo před prvními svobodnými volbami roku 1990 a letech pozdějších.

¹¹⁴ „V pondělí 5. prosince opět demonstrovalo na Václavském náměstí více než čtvrt milionu lidí na protest proti pokusu komunistické strany udržet si kontrolu vlády. Katolický kněz a člen Charty 77 Václav Malý prohlásil, že je nutné stále naléhat na komunisty, nedělat s nimi kompromis, nic neoddat. Demonstrace započaly ve 4 hodiny odpoledne, kdy všichni pracující skončili práci. Mezi protestujícími byli tedy i pracující. Při demonstracích prohlásil jeden z vůdců stávkujících studentů Michal Sedláček, že se cítí oklamán Adamcovou sestavou nové federální vlády, v níž zůstalo 16 starých komunistů a nebyly splněny ani další požadavky Občanského fóra, týkající se složení této nové vlády, a že proto studenti změnili své plány a budou pokračovat ve stávce. Občanské fórum žádá provedení svobodných voleb v červenci příštího roku. Václav Malý k tomu uvedl, že fórum samo má příliš širokou základnu, než aby mohlo být politickou stranou, ale že se postaví za nezávislé kandidáty a za kandidáty z jiných stran, kteří pomohou v pochodu směrem k demokracii v zemi. Koordinátoři dělnických stávkujících výborů zase prohlásili, že se pokusí přeměnit tyto výbory v nezávislé odbory, jež by nahradily nynější komunistické odborové organizace. Občanské fórum pak zahájilo jednání s ministerským předsedou České socialistické republiky Františkem Pitrou o sestavení nové vlády pro české země. Jednání bylo celkem úspěšné: ze 17 ministerských vládních míst České socialistické republiky bylo 9 vládních křesel předáno do rukou nekomunistů, jako například ministerstvo spravedlnosti, sociální péče a hlavně ministerstvo školství, jak žádali studenti. Komunisté si ovšem stejně podrželi hlavní ministerstva, jako ministerstvo vnitra, ministerstvo mající na starosti ekonomii a místo ministerského předsedy. V nové české vládě je pět nezávislých členů a po dvou členech v každé ze dvou až dosud loutkových stran: Lidové strany a strany národně socialistické. Obě tyto strany se v posledních dvou týdnech odpoutávají od komunistické strany. Komunistická strana pak doznává, že tisíce jejích členů vystupují ze strany a odevzdávají členské legitimize. Počet se prozatím odhaduje na 20 000, z toho většina je jich z Prahy.“, In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 1, 2

In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 1, 2

¹¹⁵ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 2

¹¹⁶ „Zvláštní telefonická zpráva z Československa,“, in Nedělní hlasatel 10 prosince, str. 3.

¹¹⁷ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 3

si, že náhle otevřená minulost a potřeba historické spravedlnosti je přítomná již v době doznívající, ale stále ještě aktuální občanské jednoty: „*Parlament pozměnil předminulý týden ústavu – zrušil marxismus-leninismus jako státní ideologii. Nezdá se snadné nalézt řešení problému obětí zmíněných čistek – učitelů, intelektuálů, stranických funkcionářů, žurnalistů a každého, kdo byl postižen režimem po roce 1968. Po dvacet let konali podřadnou práci. Na jejich místa se dostali jiní, někteří z nich slušní a poctiví. Co by se teď mělo dělat? Odškodnit je? Za jakou cenu? Dát jim zpět jejich místa? Ale mohou je ještě vykonávat? A co se má udělat s těmi, kteří jsou nyní na jejich místech? Přijde další čistka?* Longworth uvažuje nezaujatě, jako nezúčastněný pozorovatel, jímž koneckonců byl. Jako časový mezník nápravy křivd minulosti si sám určil rok 1968, lze se domnívat, že jej považoval za důležitější, než rok 1948, zřejmě v důsledku okupace a z možného kontaktu s účastníky posrpnové exilové vlny. Budoucí konflikt mezi příslušníky disentu a oběťmi perzekuce z padesátých let nemohl předvídat. Tento korespondent je autorem i dalšího textu, převzatého a přetištěného Hlasatelem, úvahy „*Ano, ale je nám líto již nestačí,*“¹¹⁸. Text je psán ve více antikomunistickém duchu, nicméně opět s důrazem na rok 1968 a srpnovou okupaci, nezabývá se problematikou možných čistek, nahlíží do právě otevírané minulosti z pohledu škod a devastace na české společnosti, jichž se dopustila komunistická strana po roce 1968: „*...V Československu zajistila invaze železnou vládu jedné z komunistických stran nejtvrďší linie na dalších 21 let. Ta strana teď říká, že její legitimnost, tak jak byla, byla založena na zločinu. 21 let je jedna generace. Nemůžete si ji odepřát omluvou. Život Čechů středního věku byl zničen tím, co se stalo v srpnu 1968. 21 tříd graduovalo s překrouceným vzděláním. Po dvě desetiletí jeden z nejvíce intelektuálních a kosmopolitních národů byl odříznut od světa, dostával málo a dával světu ještě méně,*“¹¹⁹ Longworth se v další části své úvahy neomezuje pouze na čistku po roce 1968, rozepisuje se v retrospektivě až k arizaci: „*Ubohé Československo. Za posledních 50 let své historie zakusilo jednu čistku za druhou lidí, kteří věci řídili, Židé za Hitlera, kolaboranti s nacisty po válce, demokrati, když přišli komunisté v.r. 1948, stalinisté v.r. 1967-68, reformátoři po invasi. Závan nové čistky je již ve vzduchu, studenti a jiní říkají, že ti profesori a ředitelé posledních 21ti let, kteří nic neumějí a nevědí musejí být potrestáni.*“¹²⁰ Pisatel s odstupem a nadhledem Američana vyjmenovává nucené

---

¹¹⁸ In Nedělní hlasatel 17. prosince 1989, str. 5, přetisk z originálu in Chicago Tribune, autor R.C.Longworth

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

výměny na vedoucích postech z politických (a rasových) důvodů, aniž by mezi nimi dělal zásadní rozdíl, čistky pojmám z hlediska škodlivosti ve vztahu k ekonomickému a společenskému vývoji v dlouhodobé perspektivě. Další aktuální reflexí, stojící za zmínku je opět převzatý text (bez označení původu), nazvaný „Československo na prahu svobody,¹²¹ shrnující klíčové události a pokoušející se o první analýzy. Obsahuje kompletní přepis vůbec prvního vystoupení Václava Havla v televizi. Text se kudálostem a aktérům staví jednoznačně pozitivně, aktuálně publicistické prvky jsou kombinovány s obdivnými pasážemi. Václav Havel je představen jako přirozená autorita, bez nejmenšího náznaku kritiky, nebo odstupu z důvodu nedostatečně radikálního antikomunismu. V tuto chvíli je rozvážným uklidňovatelem davů: „*Nikdy to nechtěl, nechtěl žádnou veřejnou funkci, vždy chtěl jen psát, přemýšlet. Ale ta velká vlna svobody ho postavila, ať chtěl či nechtěl do čela. Václav Havel je nejenom intelektuál a spisovatel, ale ukazuje se jako stoprocentní politik, vyjednávač, rozvážný uklidňovatel davů, a přece tak davy podněcující revolucionář. Je to však až obdivuhodné, jak si v tom víru událostí zachoval chladnou hlavu, chladnou mysl. Jeho projevy jsou věcné, jeho gesta jsou zdrženlivá. Jen jedinkrát projevil více emocí, než je jeho zvykem. To když na tiskové konferenci Občanského fóra v Laterně Magice byla oznámena demise bandy čtyř, anebo Jakeše a spol. To k sobě přivinul Dubčeka a pak ukázal televizním kamerám pozdrav V – Victory. Jinak však všechny svou rozvahu a uvážlivým jednáním překvapuje. Překvapuje zahraniční novináře, profesionální politiky, ale i své přátele. Již dnes si zasluhuje titul hrdina svobody. A co mu všechno komunističtí propagandisté házeli na hlavu: vysoké honoráře z ciziny, syn z buržoazní rodiny, v jeho rodině se scházeli gestapáci. A kdyby mu v roce 45 nebyly čtyři roky, jistě by z něho udělali i nacistu. Jako z tolika českých i slovenských vlastenců. A teď tento poplivaný a zneuctíváný muž stojí v čele a má co říci. A jak to říká!*„

O vzniku NTS (Nezávislého tiskového střediska) informuje stručná zpráva nadepsaná „Národ se brání,¹²² Titulní strana Nedělního hlasatel 17. prosince informuje o ustavení Čalfovy vlády, o pokusu prosadit volbu nového prezidenta referendem, o rozhovoru Václava Havla s komentátorem sovětské televize, o počátku odstraňování pohraničních zátarasů. Soupek je napsán úsporným publicistickým stylem, obsahuje minimum komentářů.

---

¹²¹ Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 5, podepsán František Tomáš

¹²² In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 17

I když se pozornost přispěvatelů a editorů Nedělního hlasatele v tomto klíčovém období soustředila na události v Československu, výrazně nebylo příspěvků živě reflektujících nejen mezinárodní kontext těchto událostí, ale i vnitroamerickou a mezinárodní politiku, případně příspěvků na pomezí žurnalistiky a historiografie, či jiných oborů. Diskurs a ideové zaměření textů se od předcházejícího období také příliš neliší, opět jednoznačně dominuje antikomunismus a republikánský konzervatismus. Jako příklad je možno uvést zamyšlení nazvané „*Liberalismus se nezměnil*,“¹²³ obsahuje kritiku amerického typu liberalismu Demokratické strany, systému zvyšování daní, zvyšování výdajů, zřizování nákladných institucí na řešení sociálních problémů, vzrůst moci byrokracie financované z daní občanů, cílené dotování různých sektorů ekonomiky, další text nazvaný „*Šílené přeludy a sebeklamy amerických komunistů*,“¹²⁴ se zabývá přímo Komunistickou stranou USA a jejím představitelem Victorem Perlem, ostře polemickým způsobem napadá jeho článek „Can capitalism do without militarism“ otištěném ve World Marxist Review. Perlo ve svém původním textu obviňuje Spojené státy z poválečném militarismu a snahy zničit SSSR, článek v Hlasateli naopak považuje Spojené státy s demobilizovanou armádou po druhé světové válce za naprosto bezbranné tváří v tvář sovětské agresivitě a rozpínavosti, současně vyjadřuje údiv nad tím, že Perlo otiskuje takovéto úvahy v době, kdy Sovětský svaz upouští od marxistické ideologie. Obdobným způsobem zaměřený je přetisk úvahy převzaté z „Human Events“, nazvané „*Ne konzervativci, studená válka ještě neskončila*,“¹²⁵, název je natolik výmluvný, že není nutné tento text zvláště komentovat. John O Sullivan je autorem článku, přetištěném v Hlasateli a nazvaném „*Dělejte správnou věc, potírejte zločinnost*,“¹²⁶. Tento text podrobuje „žurnalistické“, analýze navyklá schémata liberálního pohledu na kriminalitu a násilí páchané s reálným, případně domnělým rasistickým podtextem. Jako příklady archetypů různých interpretací uvádí dva případy násilného napadení, napadení sociálně lépe situované bělošky a černého mladíka, kdy napadení černocho je reflektováno jako útok s rasistickým podtextem, kdežto napadení a znásilnění bělošky údajně černými mladíky nikdo rasistický motiv nepřičleňuje, je údajně prezentován jako pouhé

---

¹²³ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 1, 6, autor William R. Hawkins, originál in Human Events

¹²⁴ In Nedělní hlasatel 29. října 1989, str. 8, 9.

¹²⁵ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 3,4, originál in Human Events 30. září 1989

¹²⁶ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 1, 5, autor John O Sullivan, originál in National Review

politováníhodné násilí, pokud by někdo chtěl přepadení připsat rasistický podtext, bude sám obviněn z rasismu.¹²⁷Text je převzatý, pro profil textů Hlasatele ve sledovaném období je však typický. Texty reflektující americkou realitu, případně vnitřní a zahraniční politiku jsou převzaté v naprosté většině, originálních příspěvků, tímto způsobem zaměřených je relativně malé množství.

Ostře antikomunistické zaměření mají na stránkách Hlasatele velmi často články reflektující zločiny spáchané v SSSR za vrcholného období vlády Stalina, zhusta za druhé světové války, v jejím závěrečném období, do těchto textů se pouštějí občasní a pravidelní přispěvatelé v daleko větší míře, než do textů komentujících americkou vnitřní a zahraniční politiku, cítí se zde být „daleko více doma,“ a mají potřebu se vyjádřit, případně pozitivně okomentovat tímto způsobem zaměřenou knihu, či článek. Kajetán Halasa uveřejnil v Hlasateli sloupek nazvaný „O odsunech a odsunářích,“¹²⁸ reflektující násilný odsun příslušníků národa Tannu Tuva v SSSR v roce 1944. O této události nebylo v dobovém kontextu, ani s časovým odstupem mnoho známo.¹²⁹Obdobné pozornosti se na stránkách Hlasatele dostalo knize

---

¹²⁷ „Když byla jedna mladá žena, investiční bankéřka, znásilněna, zbita a ponechána jako mrtvá v newyorském Central parku zdivočelou skupinou černých mladíků v dubnu t. r., měšťtí liberálové nevěděli, co si mají myslet. Ale velmi dobře věděli, co si nemají myslet. Byli jsme znovu a znovu ujišťováni, že zločin nebyl rasistický. Byl to prostě brutální zločin a jako takový byl reportován samými New York Times pod nestranným titulkem: Mládenci znásilnili a zbili běžkyni v Central parku. Přirovnajte titulek těchže z minulého měsíce, kdy mladý černý muž, Yussef Hawkins, byl zastřelen gangem bílých mladých hochů: Černý mladý muž zabit v Brooklynu býlími při napadení zvaném rasistické. Times ukázaly rozhodnou konsistenci v tomto rozlišování. Jeden úvodník v době znásilnění rozlišil mezi tímto případem a napadením na Howard Beach takto: odsoudil násilníky pro tentýž nedostatek soucitu jako měl gang bílých teenagers, kteří zbili černé a jednoho uhonili k smrti, v případě Howard Beach, ale také tvrdili, že tito (bílí) neprojevili tu surovou rasistickou mysl jako skupina na Howard Beach. A tak děvče bylo ušetřeno aspoň toho, ačkoliv byla obětí nedostatku soucitu. Nikdo v dubnu nenaznačil, že lidé z Schomburg Plaza, odkud teenagers přišli nesou jakoukoliv odpovědnost za zbití běžkyně. A byl by obviněn z rasismu, kdyby tak učinil. A tak úvodník z Daily News v tu dobu prohlásil jednoduchou pravdu, že hrozné činy jsou páčány jednotlivými hrdlořezy na jedincích – ne rasou na druhé rase. Avšak zpravodajové okamžitě souhlasili v tom, že vražda Hawkinse byla důsledkem rasové nenávisti, kterou obyvatelé Bansonhurstu, Američané italského původu, cítili k černým. Tentokrát úvodník Daily News se vzdálil od jednoduché pravdy, pro základní příčiny: přes protest některých obyvatel Bensonhurstu, napadení se zakládalo na rase.... je nesprávné pustit případ z mysli, jako že skupina darebáků zašla příliš daleko, motiv je hlubší a zákeřnější atd.. (Tyto dva úvodníky byly nadepsány: zůstaň klidný New Yorku a troufej si zaútočit na rasistické násilí.)Obraz lidem předložený je zkrátka takový, že znásilnění je případ ojedinělý, který nemá širšího významu, třebaže je to čin hnusný, zatímco vražda Hawkinse byla extrémním, avšak předvídatelným důsledkem všude rozšířeného bílého rasismu. Kdyby tomu tak bylo, obyvatelé New Yorku by se každý den vydávali risiku ztráty života. A je to skutečně to, co černí žurnalisté a slavní ted začali prohlašovat. Filmař Spike Lee napsal v Daily News: V Americe být černým je dostatečná příčina být zavražděn. V Times Devin S. Standard, mladý černý podnikatel, v úzkosti řekl: Jsem zvědav, jestli mám být dalším... Nemohu přejít městem, aniž bych se bál o svou bezpečnost – právě proto, že jsem africký Američan. „

¹²⁸ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 8

¹²⁹ „ Stalo se krátce po válce, že německý spisovatel J.M. Bauer se čírou náhodou seznámil s nenápadným mužem, který mu vypravoval o svém neuvěřitelném útěku ze sovětského zlatého dolu na Sibiři. Onen muž byl německý válečný zajatec, pracující spolu se stovkami jiných za hrůzostrašných podmínek pod zemí. Pro tyto lidi nebylo naděje, umírali hladem, žízni, nemocemi, otrávenými chemikáliemi, ale hlavně zoufalstvím a nepřetržitým pobytem v šachtách. Nikdy se nedostali na povrch, na čerstvý vzduch, na slunce. Bauer sepsal na základě zajatcova vyprávění velkou knihu s názvem „So weit

Tolstoj Miloslavského, vydané v roce 1998 v češtině pod názvem „Oběti Jalty“, zabývající se násilnou poválečnou repatriací Rusů žijících v Evropě.¹³⁰ Kniha vyvolala ve Velké Británii silné kontroverze, došlo dokonce k soudní žalobě na autora ze strany aktivních vykonavatelů a organizátorů těchto repatriací, Tolstoj-Miloslavskij musel čelit i značné snaze znemožnit odtajnění příslušných archívních dokumentů. Hlasatel se jednoznačně staví za autora knihy.

Článek „Březen 1939,“¹³¹ se pohybuje na hranici popularizující historiografie a snaží se přednést čtenářům úhel pohledu na činnost čs. policie a četnictva při okupaci Čech a Moravy v březnu 1939, autor je dosud žijící příslušník čs. bezpečnostních sborů té doby, ve svém textu se snaží příslušníky policie a četnictva rehabilitovat, polemizuje s tvrzením o velice aktivní spolupráci čs. policie při zatýkání následujícím bezprostředně po okupaci. Autor

---

die Fusse tragen. „Zajatec měl tu výhodu, že se vyznal v zeměpise a byl rozhodnut utéct ze SSSR za každou cenu. Když se šťastně dostal k sibiřské magistrále, pohyboval se směrem západním tak, že se věšel na vlaky. Pak šel zas pěšky, až stanul na hranici Vnějšího Mongolska. Myslel, že má vyhráno, až mu jeden domorodec řekl: „Jsi blázen, Mongolsko je bolševická země, stejně jako SSSR. Chytnou tě tam a je s tebou konec. A tak zajatec pokračoval ve své nebezpečné pouti Sovětským svazem doufaje, že se dostane k turecké hranici. Pojednou dospěl do hrozného, hornatého terénu, kde našel celé vesnice pusté a zřejmě nedávno vysídlené. Nevěděl, co se stalo s obyvateli, ani jakého národa ti lidé byli. Mohl se aspoň schovávat v opuštěných domech. Putoval dál a nakonec se mu podařilo utéct do Turecka a odtamtud se dostal domů. To dezolátní území, které zajatec poznal, nemohlo být nic jiného, než Tannu Tuva. Nikdo dnes na západě neví, co je to za zemi a kdo jsou ti Tuvané. Ptáte se, kde ji najdete v atlase? V The Times atlas of the World je Tuvinskaja oblast na str. 42 kolem poledníku 95 východní délky. V menších atlasech se slovo Tuva nevyskytuje, vyhledejte Krasnojarsk na Sibiři a pak jděte na jich směrem k mongolské hranici. Tam bývala před rokem 1944 Tannu Tuva. Ve World Book Encyklopedia najdete 13 řádků pod heslem Tuva, z nichž se mimo jiné dozvíte, že tato je dnes autonomní republikou Uvnitř Ruska o rozloze 170 499 kilometrů čtverečních, tedy větší, než celá ČSSR, s 235 000 obyvateli, z nichž polovian je tureckého původu. Hlavními produkty jsou vlna a kůže a hlavní město je Kyzyl. Území byla částí vnějšího Mongolska do roku 1911. Rusko tam získávalo více a více vlivu, až je nakonec anektovalo. O odsunu domorodého obyvatelstva ani slovo! Colliersův naučný slovník o odsunu také zarytě mlčí, ale jinak podává informaci poněkud více. Díváme se, že po čínské revoluci 1911 prohlásili Tuvané, dříve zvaní Urinchové svoji nezávislost. V roce 1913 však carské Rusko, navzdory čínským protestům, zemi anektovalo. Za ruské revoluce 1917 se Tuvané znovu osamostatnili a sovětská vláda je dokonce uznala jako nezávislý stát pod názvem Tannu Tuva. Po roce 1920 se tento znovu dostal pod ruský vliv, hlavně v ohledu hospodářském. Rusové tam posílali „vědecké, a „průmyslové, výpravy, až se země stala lidovou republikou Tannu Tuva. Zemědělství bylo zkolhozováno a zkoschozováno. Tak byli v Asii tři komunističtí sousedé, SSSR, Tannu Tuva a Vnější Mongolsko. Dále říká Colliersův naučný slovník, že v říjnu 1944 SSSR Tannu Tuva zabral a dal jí jméno Tuvská autonomní oblast, jež se 1961 stala Tuvskou autonomní socialistickou republikou. Tedy ani slovo o odsunu, neboť odsun je zatraceně ošidná věc kvůli které by se někdo mohl cítit vinen a přece nebudeme říkat svým bolševickým přátelům „bijte se v prsa vy odsunáři,“. Co se týče odsunu Tatarů, Kalmyků, Čečenů atd., měli bolševici aspoň tu výmluvu, že to byl trest za aktuální, nebo potencionální kolaboraci s Nacisty, ale Tuvané? Ti přece byli až na mongolské hranici a nadto sami vyhlásili svoji bolševickou republiku skoro ve stejnou dobu jako v Rusku!....., Text končí provoláním autora, využívá citát s bible: „Odsunáři většinou jednali jako biblický Kain. Přišel k němu Hospodin a ptal se: „Kde jest Abel, bratr tvůj?, Načež Kain odpověděl: „Což jsem strážcem bratra svého?, Nastala nová epocha lidských dějin, historikové příštích století pro ni jistě vynaleznou nějaké jméno, třeba „pomaxistická éra,“. Je dnes na nás, abychom ze světa vykořenili tu pekelnou mentalitu Kainovu, ono bezcitné „Což jsem strážcem bratra svého,?, Musíme skoncovat s válkami, holocausty, rasismem, nacionálním šovinismem a odsuny. Jinak sbalme své krámy a odeberme se na hnojiště dějin!!!, Kajetán Halasa: „O odsunech a odsunářích, In Nedělní hlasatel 15. Října 1989, str. 8

¹³⁰ Repatriace se měly původně dotýkat tzv. „sovětských občanů, , to znamená osob, bez ohledu na příslušnost k etniku, které se od roku 1939 zdržovali uvnitř hranic SSSR. Jednalo se o příslušníky protisovětských dobrovolnických jednotek, zajatců a nuceně nasazených na práci v Německu. Kromě toho však došlo k násilné repatriaci i příslušníků předválečné „bílé emigrace, a účastníků občanské války, kteří našli v západní Evropě útočiště.

¹³¹ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 12, podepsán Miloš Šebor de Wasseborzic

zobrazuje policii a četnictvo jako sbor profesionálů postupujících korektně, aktivní kolaboranti tvořili, dle jeho názoru, zanedbatelné množství.

Po odmlce se objevuje v Hlasateli originální text profesora Milana Zeleného, ne na téma aktuálních událostí v Praze, nýbrž vrací se k svatořečení Anežky České, svoji úvahu nazval „Nový svěží proud”,¹³² Z řádků nepromlouvá ekonom, Zelený se pouští do filozofického konstruktů odkazu příkladu Anežky České pro současnost: „Sv. Anežka Přemyslovna, pro nás již odedávna světice, vlastně již od Veleslavína, přinesla do naší vlasti nový, svěží, nový proud duchovní revoluce mladému františkánství a založila náš vlastní a snad i jediný duchovní řád, řád křižovníků s červenou hvězdou. Svatořečení Anežčino je dnes skutečností a Anežka se tak stala světicí i pro ostatní svět. Pod barokní její soškou nad klášterní brankou stálo, stojí a nyní bude tedy navždy stát: S. Agnes. Potřebu Anežčina svěžího, nového proudu, duchovní revoluce pociťujeme v dnešní době. Duchovní obrodu národní si přejeme s naivní vroucností a očekáváme s neskryvanou dychtivostí malého, horečnatého, realitou zmateného dítěte. Jsme tedy opět mladí a hloupi, cítíme se nezkušení, nevinní a zmatení, ale – a to je veliké ALE – jsme také plni nadějí, očekávání a slastného trnutí před novým kuropěním. Po desetiletích trpkých porážek a ještě trpčích poníženích, po staletích hoře a útlaku a zklamání a po snad tisíciletých prázdnoty, bezcílnosti a příštípkařského materialismu komunismu a komunistů přes to všechno, přes tu až nepochopitelnou tíhu bytí, jsme dnes členy národů až k úžasu mladých a naivních a nezkušených. Budme jen užaslí a zmatení nad svým znovunalezeným dětstvím! Nestydme se za ten nečekaný vínek naivity a až mystické víry v obnovu, která přichází s novým ránem. To TEMNO, nedávné údobí odcizeného a cizáckého komunismu, to nebylo začátkem něčeho nového, ale dovršením čehosi starého, to nebylo omylem mládí, ale jen posledním záchvěvem stáří, ta doba temna nebyla výsledkem naivisty nezkušených, ale pouze důsledkem přílišné arogance těch nadmíru zkušených....”,¹³³ Pokud chceme nalézt odpovědi na otázku, proč byl Milan Zelený tak zklamán společenským vývojem v druhé polovině roku 1990, je tento text velice cenný. Tento erudovaný ekonom, zvyklý na odbornou reflexi reality, na jejímž základě konstruuje ekonomickou teorii zde vytváří realitu vlastní (míněno s nadsázkou), realitu společnosti toužící po duchovní obrodě, „ s neskryvanou dychtivostí malého, horečnatého, realitou zmateného dítěte,, , dalo by se říci, že text představuje přání, o jejichž splnění může pisatel pochybovat, nicméně je zcela

¹³² In Nedělní hlasatel 12. listopadu 1989, str. 5, M. Zelený

¹³³ Tamtéž

nevylučuje. Z časového odstupu zaujme myšlenka, že aktuální negativní stav vyplývá z existence komunismu, jehož éra končí a nic nestojí v cestě uskutečnění ideálu (a nastolení ekonomické prosperity s využitím znalostí průmyslově vyspělé společnosti s vysokým vzdělanostním potenciálem, podle vzoru systému firmy Baťa). Historická spravedlnost vyžaduje i přiměřeně radikální vypořádání se s minulostí a důslednou nápravu křivd. Tato maxima byla později konfrontována s realitou, do červnových voleb 1990 s určitým očekáváním a vzrůstajícími pochybnostmi, poději se vzrůstajícím roztrpčením a hledáním odpovědí na otázky, jak se mohlo stát, že se nenaplnila. Obraz zklamaných nadějí doplňuje zavádění tržního hospodářství na základě téměř všech prvků, které Zelený v Americe kritizoval – dominantní role bankovního sektoru a půjček, dominantní role kapitálu, především spekulativního kapitálu, popularizace praktik Wall streetu, pumpování kapitálu (včetně předpokládaných půjček) do existujících struktur, namísto postupného vytváření struktur nových, cenová liberalizace v podmínkách monopolů, předpokládaná privatizace do rukou spekulativních vlastníků, namísto privatizace do rukou zaměstnanců – spolujitelů a spolupodílníků, zakonzervování tzv. „*bolševických struktur*„, (tak jak je konzervativní exil a radikální antikomunisté vnímali) v podnicích a jejich pozdější role v malé a velké privatizaci. Ovšem Milan Zelený se neobrací se svým apelem na nějakou abstraktní společnost, obrací se na společnost českou, nacházející se aktuálně v apatii: *„Komunisté nás učili a stále učí aroganci, povyšování, pýše, neúctě a kosmopolitismu, učí nás i nadále poníženosti, politikaření, fatalismu, pochlebování a vrtichostství. Odnaučili nás občanství. Namísto právě vyspělé společnosti občanů jsme se stali jakousi drnkající kolonií chatařů spojených špalíčkem špeku, nostalgickou písničkou a právě se nosící existenční pasivitou. Nejsme doma, jsme na chatě. Naučili nás rozhazovat rukama a odevzdávat se vrtkavosti silných a mocných právě v době, kdy tito již nemají sílu ani moc, pouze aroganci. Tak jako my.....“*

Mozaiku textů Hlasatele ze závěru roku 1989 doplňuji ukázkou textu Jaroslava Moudrého, tento přispěvatel zde pravidelně publikuje sloupek nazvaný „*Z deníku komentátora*„, tento konkrétní ¹³⁴ obsahuje úvahu vyznačující se určitým antisemitským protižidovským laděním: „.....*Je notorickou skutečností, že až do příchodu Hitlera němečtí židé patřili vždy k šovinistické, ne-li nejšovinističtější části německého národa. Pro ně nikdy neexistovala*

---

¹³⁴ In Nedělní hlasatel 3. prosince 1989 str. 15 „Z deníku komentátora, Jaroslav Moudrý

otázka, zda jsou Němci, či Židy. Byli to židé¹³⁵, t. j. v případě tehdejšího Německa, Němci židovského vyznání. Apropo, byli to také němečtí židé, kteří poněmčovali naše pohraniční území, byť ne svou početností ale svým bohatstvím, politickým vlivem v důsledku volebních kurií (za Rakouska) Víra, že komunismus zabil duši židů atd., je v nejlepším případě velmi nepřesná a ukazuje naprostou neznalost, či úmyslnou ignoranci historie. Nejen, že zakladateli komunismu byli židé, ale i základní obsah komunismu je zřejmě židovského původu. Komunismus neučí o tom, jak vzniká hodnota, ale hlavně, jak se hodnota rozděluje. Stvořitel hodnoty je ignorován, ale o jeho plody se rozdělíme. Toto je typická ideologie národů nomádských, kteří dnes pasou dobytek zde, zítra jinde, kteří nesejou, ale jen sklízí, kteří v důsledku svého způsobu života vyvinuli a museli vyvinout speciální oddanost ke všem druhům prostředků směny....., Je jasné, že texty tohoto druhu Jaroslava Moudrého mohly odradit příslušníky exilu židovského původu od četby Hlasatele, není podstatné, jednalo-li se o příslušníky patřící generačně do exilu pounorového, nebo pozdějšího a to navzdory tomu, že se Hlasatel neprezentuje jako list antisemitský (i když vysloveně pro Izraelský text jsem v jeho obsahu nenašel). Je to určitá oběť liberalismu vydavatelů, kteří příspěvky necenzurovali a své aktivní přispěvatele výrazně neomezovali.

Nelze říci, že by se ideová struktura textů nějakým způsobem zásadně lišila od předcházejícího období, tj. období před sametovou revolucí. Zásadní změnou pochopitelně prochází vztah k oficiálním představitelům Československa dle toho, jednalo-li se o představitele normalizačního režimu, nebo již představitele vlády národního porozumění, případně prezidenta Václava Havla. Výrazná antikomunistická a protinormalizační orientace textů přetrvává beze změny. Stejně jako v předcházejícím období, neobjevuje se žádný text, kritizující představitele opozice, nebo později Občanského fóra, v příspěvcích se projevuje jistá zdrženlivost v hodnocení, ve zpravodajských komentářích jako by zaznívaly otazníky, jakým způsobem se nakonec porevoluční moc etabluje. Nechybí samozřejmě články oslavné, velebící zejména studenty, méně již konkrétní osoby Nedělní hlasatel 19. listopadu nereflktuje zásah na Národní třídě ještě vůbec. Československa se dotýká sloupek nazvaný „Zrušení výjezdních doložek v Československu,“¹³⁶, k tomu došlo 14. listopadu. Čtenář se mohl

¹³⁵ Velké a malé písmeno v názvu Žid přepisují v originální podobě

¹³⁶ In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 1, 2

také dozvědět, že „Kulturní činitelé rozhodli, že v zemi mohou být nyní ukazovány všechny filmy natočené v šedesátých letech, jejichž promítání bylo ale zakázáno po sověty vedené invazi a zničení Pražského jara.,“¹³⁷ Zamyšlení nazvané „Revolta mládí, nejpřirozenější věc v dnešním světě,¹³⁸ není reakcí na pražskou demonstraci a její následky. Poslední aktuální reflexí situace v Československu je velice stručný sloupek „Kdo je Václav Havel,¹³⁹“, který je reakcí na jeho životopis uveřejněný v Rudém právu. Absenci informací o demonstraci a následných počátečních reakcích studentů a veřejnosti lze vysvětlit technickými důvody, obsah Hlasatele byl již pravděpodobně vysázen i vytištěn v určitém časovém předstihu před nedělní distribucí. Pozornost širší čs. veřejnosti nepřitáhla také demonstrace sama, původně povolená, ale až fáma o smrti Martina Šmída, rozšířená stanicí Svobodná Evropa, která akcelerovala události do masových demonstrací na Václavském náměstí.

Vlastní průběh demonstrací, realita generální stávky, později vytvoření tzv. Adamcovy vlády je předkládán běžným zpravodajským způsobem, s minimem komentářů, pokud se komentář v textu vyskytuje, jedná se většinou o citaci veřejně činné osoby, případně účastníka události. Styl textů připomíná zpravodajství týdeníků Time a Newsweek.¹⁴⁰ Za pozornost stojí překlad článku R.C. Longwortha nazvaného „Rychlý a disciplinovaný průběh pražské revolty,¹⁴¹“, jak jsem již zmínil, je napsán fundovaným způsobem se znalostí věci, se znalostí reálií a psychologických nálad specifických pro českou společnost a současně vykazuje nadhled pozorovatele pocházejícího z jiného kulturního prostředí. Autor článku byl se vši pravděpodobností nablízku událostí, jsou vsunuty i přímé citace např. Valtra Komárka Pozoruhodná je i obsáhlá reflexe Františka Tomáše „Československo na prahu svobody,¹⁴²“ obsahující prvky chronologické retrospektivy a kompletní znění prvního vyjádření Václava Havla v televizi. Tyto dva příspěvky se vymykají tím, že jsou jejími autory konkrétní lidé, ostatní jsou signovány většinou zkratkou RFE, případně bez podpisu, nebo uvedení zdroje. Přetiskování zpravodajských komentářů Svobodné Evropy mělo se vši pravděpodobností důvod technický a ekonomický, Nedělní hlasatel neměl přímo v Praze svého dopisovatele.

---

¹³⁷

Tamtéž

¹³⁸

In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 18, 19.

¹³⁹

In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 16, 17, podpis „M RFE,“

¹⁴⁰

Míněna stylistika textů obecně, ne pouze zpravodajství z Prahy v roce 1989

¹⁴¹

In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 3,4 L.C.Longworth: Rychlý a disciplinovaný průběh pražské revolty, originál in Chicago Tribune 3.12. 1989

¹⁴²

František Tomáš „Z mnichova a Vídně, Československo na prahu svobody,“ in Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 5

Rozsah zpravodajství v poměru k celkovému obsahu není, vzhledem k tomu, že se jedná pro exulanty o reflexi celkem zásadních událostí, nijak velký. Odhlédneme-li od několika stručných zamyšlení, nebo komentářů, vlastní průběh sametové revoluce je zobrazován vždy jedním zpravodajským článkem v každém vydání, i když obsáhlým a zpravidla na první straně, hned pod titulem. Rozsah Nedělního hlasatele se pohyboval od 13 do 20 normostran A3, zpravodajská reflexe událostí z Prahy z toho zabírala 1, případně 1,5 strany (na titulní straně jsou i jiné články a komentáře). I kdybychom zahrnuli i texty nezpravodajského charakteru (přetištění protestů a provolání) a již zmiňované články Františka Tomáše a L.C.Longwortha, nepřesáhneme, velmi hrubým odhadem 10, maximálně 15 procent celkového rozsahu Nedělního hlasatele. I tak jde o kvantitativní posun, od ledna do října 1989 bylo uveřejněno pouze 47 příspěvků, období zahrnuje i dlouhodobější reflexi tzv. Palachova týdne, kdy byla reflexe aktuálních událostí výraznější. Většina příspěvků je také mnohem stručnější. Obě období však spojuje naprostá absence kritiky představitelů opozice a jmenovitě Václava Havla, což kontrastuje s přetiskováním příspěvků obsahujících konspirativní teorie na vážící se k sametové revoluci o necelý rok později. Pokud příspěvatelem má potřebu se vyjádřit, vyjadřuje se obdivně, viz např. sloupek „*Mládí to vyhrálo*„ Františka Štálíka.¹⁴³ Sloupek Květy Sunové „*Moc bezmocných*„¹⁴⁴ obsahující kritickou pasáž o „reformovaných„ a „nerreformovaných„ čs. komunistech, kteří se vyrojili ve svobodném světě¹⁴⁵ reflektuje události v širších mezinárodních souvislostech.

Zaměření a ideová orientace textů reflektujících mezinárodní situaci, vnitřní situaci v exilu, pohybujících se na hranici historiografie a žurnalistiky, případně zveřejňující osobní vzpomínky se od předešlých také příliš neliší, lze říci, že do první reflexe listopadových událostí v Praze se diskurs v zásadě téměř shoduje. Opět je zřejmé, že i když vydavatelé listu prosazují myšlenku zveřejňovat příspěvky reflektující názor pisatele, s nímž vydavatelé nemusí nutně souhlasit, naprosto převládají texty příspěvatelem, krajanů, zastávajících konzervativní názory ve smyslu klasicky pojímaného politického spektra s přesahem

---

140 In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 1, „*Mládí to vyhrálo*„ František Štálik, titulek „*Mládí to vyhrálo*“ současně zaujímá místo nad zpravodajským článkem nadepsaným pouze „Praha, Československo„ , zřejmě měl upoutávat na oba texty

144 In Nedělní hlasatel 17. prosince 1989, str. 1,4.

145 Tamtéž

k pravicovému radikalismu (ne však extremismu). Stejně je zaměřen i výběr zamyšlení a článků, přetištěných z amerického tisku. Velice pozitivně je hodnoceno funkční období Ronalda Reagana, s nímž nově zvolený George Bush bývá často kriticky porovnáván, je kritizováno pojetí liberalismu Demokratické strany, vstřícný přístup k reformám a pokusům o reformu v Sovětském svazu, pozitivní vztah k osobě Michaila Gorbačova, změny v Sovětském svazu jsou v textech posuzovány s nedůvěrou, nabádá se k ostražitosti, pochybuje se o „upřímnosti“, sovětských návrhů na odzbrojení. Toto ideové zaměření textů má svoji logiku a vychází z vnitřní potřeby přispěvatelů a určité části čtenářů, uprchlíků z Československa po roce 1948 a 1968, pro něž je režim z důvodu osobních zážitků nepřijatelný a přejících si radikální a důslednou změnu. Do pozadí ustupují články na pomezí historiografie a žurnalistiky zabývající se českou novodobou historií, hlavně po první reflexi listopadových událostí, jednoznačně je dávana přednost reflexi aktuálního dění. Také zcela chybí komparativní reflexe událostí let 1968 a 1989, velice častá v českém mediálním prostoru do konce roku 1989 a částečně ještě v první polovině roku následujícího. Specifickým fenoménem jsou pravidelné sloupky Jaroslava Moudrého, nazvané „Z deníku komentátora, obsahující úhel pohledu tohoto přispěvatele na nejrůznější světové kulturně politické události a na novodobou historii Evropy, USA, Blízkého východu. Texty pohybující se na hraně všeobecně pojímané politické korektnosti (tento pojem není možné jednoznačně definovat, vždy bude předmětem diskuse) se opět vyskytují v míře mizivé, lze mezi ně zařadit část již zmiňovaného sloupku Jaroslava Moudrého týkající se Židů¹⁴⁶, text byl v této práci citován, kritiku liberálního pohledu na rasismus a jeho projevy, v přetištěném článku „Dělejte *správnou věc, potírejte zločinnost.*“, i když v tomto případě se jedná spíše o kritiku myšlenkových stereotypů vytvořených v období boje za rasovou rovnoprávnost v šedesátých letech a určitého strachu tyto stereotypy porušit, jedná se tedy o žurnalistické zamyšlení neobsahující prvky pravicového radikalismu ve smyslu propagace rasových předsudků.

Přetisk článku „*Psaní z Jižní afriky*“,¹⁴⁷ zobrazující dojmy z cesty po JAR nepejorativním způsobem a současně kritizující přístup Kanady k sankcím proti Číně v porovnání k sankcím proti JAR. Jihoafrická republika byla sankcionována a kritizována světovým společenstvím pro systém apartheidu.

---

¹⁴⁶ In Nedělní hlasatel 3. prosince 1989, Jaroslav Moudrý: Z deníku komentátora

¹⁴⁷ „Psaní z Jižní Afriky, přetisk článku z NCC Overview, Ted Tafel, In Nedělní hlasatel 19. Listopadu 1989.

7. Nedělní hlasatel v roce 1990

Počátek roku 1990 zásadní změnu ve struktuře příspěvatelů, tematické a ideové profilaci textů nepřináší. Exilová komunita, včetně její konzervativní části, žila v jakémisi očekávání, co přinese příští vývoj. Politická změna byla ukončena, symbolicky zvolením Václava Havla do funkce prezidenta, společnost byla ve stádiu postupně se drolící jednoty občanského protestu, bez ohledu na politickou příslušnost (demonstrací se účastnili i členové KSČ, ne vždy se jednalo o členy pouze z kariérních důvodů). Radikálně antikomunistická část exilu, tvořící jádro příspěvatelů Nedělního hlasatele měla ovšem jasné představy od samého počátku, v tuto chvíli však nemohla zcela přesně vědět, jak se situace bude nadále vyvíjet. Vláda národního porozumění byla považována za jakési provizorium, vyšlé z politického kompromisu, na jehož konci měly proběhnout svobodné volby podle měřítek politického pluralismu. Pozornost byla upřena na termín svobodných voleb, uskutečněných nakonec v červnu 1990, kdy se mělo rozhodnout, jakým směrem se bude společnost nadále ubírat. Václav Havel byl považován za autoritu zajišťující rozchod s minulostí, k níž se upínaly naděje a tužby zájmově a ideově různorodých skupin. Málokdo věděl, jaký politický směr Václav Havel vlastně představuje. Situace na regionální, místní a podnikové úrovni byla charakterizována stále radikálněji vystupujícími „spontánně“, vzniklými místními Občanskými fóry, přičemž Občanské fórum jako takové bylo stále vnímáno jako homogenní celek. Souběžně vznikaly subjekty rodícího se politického spektra, včetně subjektů pravicových, přitahujících sympatie pravicových radikálů exilu. Nedělní hlasatel obsahoval mnoho zamyšlení, úvah, vzpomínek, týkajících se Agrární strany v meziválečném období, jmenovitě osobnosti Antonína Švehly, v menším měřítku i Rudolfa Berana. To mohl být zřejmě jeden z důvodů, proč příspěvatele zaujaly vznikající strany, označující se jako „republikánské“, a proč nakonec před červnovými volbami doporučovali antikomunisticky zaměřeným voličům volit „Sdružení pro republiku, Republikánskou stranu Československa“, Miroslava Sládka. Vládu národního porozumění, včetně jejího premiéra Mariána Čalfy, osobnost Václava Havla, Občanské fórum, reflektuje Nedělní hlasatel na počátku roku 1990 ještě pozitivně, ať již originálními texty příspěvatelů, nebo převzatými texty z jiných periodik, stylistické ladění

působí umírněným, věcně reportážním dojmem. Václav Klaus je aktuálně považován za garanta radikálního zavedení tržního hospodářství. Ladění textů celkově reflektuje spíše očekávání, usměrňování, nabídku pomoci, než rozčarování nebo kritiku. Současně reflektuje již i představy, jakým způsobem by transformace společnosti a hospodářství, dle představ příspěvatelů Hlasatele, měla vlastně probíhat. Takovouto reflexi představuje text, jenž autoři nazvali „19 tezí“,¹⁴⁸ zabývající se úvahami nad možnostmi hospodářské obnovy Československa. Není podepsán, nicméně z řádek je více než patrné, že autorem, nebo dominantním spoluautorem byl Milan Zelený:

„.....Nové podmínky způsobí většině středoevropských ekonomik těžké problémy (role banánových republik západoevropského trhu) Československu se však otvírá okno příležitosti, které by mělo umožnit přechod k nové, znalostně a informačně intenzivní společnosti během jedné generace. Československo má dosud nevyvinuté a zanedbávané lidské a přírodní bohatství: tradice vzdělání a láska k vědě, individuální rodinná i skupinová nezávislost, vynalézavost a řemeslnost, tradice demokratického a účastenského řízení státu i podniků, hodnoty autonomie, soběstačnosti a sousedské podpory, smysl pro kvalitu, dobré intuice podnikavosti i podnikatelství, zájem o cizí kultury i jazyky, kulturně společenská přizpůsobivost, tolerance a pružnost. Některé tradiční, kapitalistické instituce, jako například hierarchické příkazové řízení, spekulční burzy cenných papírů, masová výroba a přehnaná dělba práce, řízení pomocí dluhů, přílišná závislost na bankovním atp., jsou dnes na ústupu právě proto, že jsou v konfliktu s novým důrazem na znalosti, pružnost a soběstačnost podniků světové třídy. Naše bohatství není v uhlí, oceli, surovinách a chemikáliích, není v ocelárnách a loděnicích, železnicích či autostrádách a už vůbec ne v centralizovaných institucích řízení, financování obchodu a výroby. Naše bohatství spočívá v lidech. Následující teze vyplývají přirozeně a spontánně z požadavků výše uvedených trendů. 1. Rozpoznání znalostí a vědě jako základní formy kapitálu na rozdíl od tradiční práce, technologie a peněz vyžaduje též rozpoznání zaměstnance jako celého člověka, jako autonomního spoluvůrce a podnikatele, dlouhodobého spolupracovníka a právního spoluvlastníka. Tradičně se práce dala kupovat po částech, ale vědě, tvořivost a inovační iniciativa lidí se takto kupovat nedá. Zákonem zaručené spoluvlastnictví výrobních

---

¹⁴⁸ In Nedělní hlasatel 14. ledna 1990, str. 1, 7, 8, 9, není podepsán konkrétní autor, pod textem je prvorepublikový tzv. „velký“, státní znak ČSR.

prostředků zaměstnanci a zákazníci je tedy základním požadavkem naší nové znalostní společnosti. 2. Rozsah oddělení vlastníků od zaměstnanců je i dnes mírou výkonu dané ekonomické soustavy. Ideálně každý zaměstnanec je spoluvlastníkem a každý spoluvlastník je také zaměstnancem daného podniku. Největší propast existuje za podmínek státního socialismu, kdy není vlastníkem nikdo a zodpovědnost je rozptýlena nehospodářských sfér byrokracie a anonymity. Méně škodlivé je oddělení vlastnictví a podmínek externího veřejně akciového vlastnictví tradičních podniků západních. Rozpory mezi krátkodobým zájmem o burzovní přecenění akcií a dlouhodobým zhodnocením investic a zaměstnaneckých podílů se stávají brzdou hospodářského rozvoje za podmínek globální soutěživosti a znalostní společnosti. 3. Československo má nyní historickou příležitost přejít k soustavě hospodářského spoluvlastnictví a společensko-politického účastenství a vyhnout se tak již vyčerpanému stadiu tzv. veřejného vlastnictví. Je třeba vyhnout se privatizaci britského typu, která prostě převádí státní vlastnictví byrokratické do veřejného vlastnictví akciového. Je nutno přikročit k privatizaci amerického typu, která převádí veřejné burzovní, podnikových akcií do opravdového soukromého vlastnictví (neburzovní vnitropodnikové akcie či podíly) 4. Je třeba se vyhnout přeceňování role tradičních poválečných kapitalistických institucí, dnes již na ústupu, jako například tradiční burza cenných papírů. Moderní podniky světové třídy dnes vykupují svoje vlastní akcie (go private) a stahují je z burzovního trhu a omezují nabízení akcií veřejnosti (go public) tj. externím investorům, spekulantům a papírovým podnikatelům. Další upadající instituce jsou: dlužní financování, nákladové (spíše i znalostní) účetnictví, nákladové (spíše než investiční) pojetí vzdělání a školení, specializace a dělba práce úkolů a znalostí (spíše než jejich integrace) hierarchické a příkazové vnitropodnikové řízení a podobně. 5. Kapitalismus a socialismus je třeba chápat jako zásadně nesymetrické hospodářské systémy, které nejsou rovnocenným předmětem volby. Kapitalismus vzniká spontánně a přirozeně vždy, když jsou odstraněna omezení a regulace podnikání, rozhodování, spotřeby a výroby. Socialismus je výsledkem opačných a nesouměrných procesů: mocí podporovaných vyhlášení, opatření omezení či regulace volného trhu a rozhodování. Socialismus nevzniká spontánně, ale pouze ideologicko-politickou akcí. Je možno jej zvolit. Soustavu volného trhu však nelze vyhlásit dekretem shora, ale je třeba vytvářet podmínky, aby se mohla samovolně vytvářet zdola. 6. Kapitalismus je spontánně se vyvíjející hospodářsko-spoločenská soustava, která dnes samovolně akceleruje ke znalostnímu spoluúčastenskému systému autonomních

spolupracovníků, směrem ke splývání rolí manažerů a dělníků, odstranění rozdílů mezi vlastníky a zaměstnanci, směrem k rozšiřování demokracie společenské na demokracii vnitropodnikovou. Pro nás je životně důležité koordinovat nově vznikající ekonomiku s novými trendy celosvětového vývoje. 7. Je třeba upustit myšlení, experimentování a společenské inženýrství prostřednictvím kompromisu, či vybírání si toho nejlepšího z různých hospodářských soustav. Životaschopné hospodářské systémy jsou spontánní a evoluční, ne předepsané, vyhlašované, či dokonce šokované do své existence. Je třeba odmítnout tzv. třetí cesty, smíšené ekonomiky, demokratické socialismy a podobné teoretické experimenty. Je třeba vyhnout se ekonomii vlastnictví jako nebo napůl, či zodpovědnosti skoro, nebo téměř. Je třeba odmítnout smrtelnou jugoslávskou kombinaci rozhodovací volnosti bez vlastnické odpovědnosti. Dobrovolná prostřednost ať již v jakémkoli přestrojení by zaručila trvalý úpadek Československa během jedné generace. 8. Je třeba odmítnout jakýkoli a jakkoli přitažlivý švédský model kombinující přímou státní intervenci a regulaci s volným podnikáním a trhem. Tento švédský socialismus (správně sociální demokracie) vznikl demokraticky zvolenou regulací volného trhu. U nás volný trh, který by se dal podobně omezovat, zatím neexistuje. Omezování trhu státem je v praxi možné, do určité míry opačný proces zavádění trhu do státně-socialistické byrokracie je však nemožný a vede k úpadku, spekulaci, inflaci a vykořisťování nerovných podmínek. Na smíšené ekonomice není důležitá její smíšenost, ale proces jejího vzniku. Švédský socialismus nepracuje proto, že zvolil přímou sociální intervenci státem, ale proto, že si dosud udržel Volvo, Saab a SAS. 9. Ve znalostní společnosti je třeba zaručit dlouhodobý a dědičný zájem spoluvlastníků a spolupracovníků na výsledcích podnikání. Kromě zaměstnaneckých akcií a podílů je třeba zavést systém (populární v Japonsku a USA) zaručené zaměstnanosti a společensko-ekonomických jistot. Záruka těchto jistot patří do (již spoluvlastněné) oblasti podnikové, ne do byrokratické sféry státní. Zdravá funkce této podnikové ekologie vyžaduje strategickou řídicí pružnost, snížení rozdílu mezi dělníkem a manažerem a překonání potřeby tzv. obranných odborů a odborové činnosti (v USA je již jen 17 procent zaměstnanců organizovaných v odborech) Je třeba širokého (ne specializovaného) vzdělání zaměstnanců, pravidelná rotace úkolů, rozšíření zodpovědnosti a odpovídající škály odměňování atp. 10. Záruky společenských a osobních jistot (zaměstnání, péče o zdraví, děti a rekreaci, jakož i zajištění ve stáří) musí vyrůst zdola, z podnikové ekologie, ne shora z vůlí a diktátem byrokracie. Je v zájmu spoluvlastněných podniků světové třídy, aby se o své zaměstnance staraly v tradici dlouhodobé investice a

ne tradici krátkodobého nákladu. Podnik se tu nestará o své zaměstnance, ale zaměstnanci sami o sebe skrze svůj podnik. Bohaté tradice Baťovy soustavy podnikového řízení (jako například v dnešních Slušovicích) poskytují Československu další přirozenou výhodu právě v nejdůležitějších směrech. 11. Sociálně ekonomické jistoty a záruky jsou nejen očekáváním, ale musí se stát i právem všech občanů nové Střední Evropy. Přežití strategie nezaměstnanosti a propouštění, inflace, bankrotů a zavírání podniků, jakož i nedostatek volby v oblasti zdraví, vzdělání a sociální péče jsou nevhodné pro zdravou funkci volného trhu. Tyto přístupy jsou výsledkem nerovnováhy mezi spontánností volného trhu a rušivým diktátem byrokracie, monopolu státu, či hierarchického řízení podniků. Je v zájmu spoluvlastněných podniků, aby zajištění zaměstnanců ve všech směrech bylo dostatečné a spolehlivé. 12. Úloha státních, zemských a místních institucí v zajištění všech obyvatel (nejen zaměstnanců) musí být posílena ve smyslu přímosti (ne byrokracie), zodpovědnosti (ne anonymita) a místní svépomoci sousedské. Toho nelze docílit smíšením či dokonce prolínáním úkolů ekonomického výkonu podniků s cíli širšího sociálního zabezpečení občanů státem. Podniky (ne stát) vytvářejí bohatství. Státu je část vytvořeného bohatství předávána demokratickou volbou za účelem splnění celostátních obranných a rozdělovacích mandátů. Největšího sociálního zabezpečení a sociálních jistot lze dosáhnout pouze když hospodářská sféra vytváří největší bohatství. Nejhorší lidské podmínky lze dnes nalézt ve státech chudých, kde stát nemá co rozdělovat, ale i nadále si udržuje monopol na konfiskaci a přerozdělení hospodářských výsledků. 13. Obnova normálních ekologických funkcí a kvality životního prostředí je pro fyzické a psychologické zdraví moderního národa zcela zásadní. Zkušenosti ukazují, že problémy prostředí nelze řešit státními příkazy, pokutami či donucovacími dekrety, byrokratizace péče o prostředí ji efektivně odnímá ze sféry lidí a vede k postupnému zvyšování nákladů a cen. Pouze soukromé podniky spoluvlastníků a místní svépomoc občanů, na základě moderních hospodářských ekosystémů mohou životní prostředí obnovit přirozeně a trvale. Tak jako si pták nezašpiní své vlastní hnízdo, jako si rodina neudělá ze svého bytu chlívek, tak si spoluvlastnický podnik nezničí prostředí v němž působí, v němž jeho zaměstnanci bydlí a v němž se jeho budoucí zaměstnanci rodí a vyrůstají. 14. Svépomocné, soběstačné a neformální sítě občanů (tzv. druhá či paralerní ekonomika) představují robustní, spontánní a spolehlivé podhoubí volného trhu za podmínek nepružné a zkostrnatělé byrokracie. Toto podhoubí je třeba podporovat, posilovat a legalizovat, ne je omezovat, ignorovat či odsuzovat. To co je na něm špatné, je způsobeno nutností spolužit s korupční

byrokracií tzv. ekonomiky formální. To co je na něm dobré je funkce katalyzátoru volného trhu a podnikání, to se státními vyhláškami vytvořit nedá. Lidé v Československu si umí mnohé vyrobit, pořídit, opravit či vymyslet sami – tuto vysoce efektivní schopnost (na západě tzv. self society) je nutno využít, ne omezovat. 15. Vnější injekce či šoky finančního kapitálu vedou, jak ukazují dosavadní zkušenosti západu, k posílení existujících institucí a vztahů a tudíž ke zvýšení cen nákladů existujících úrovní a typů výroby (k hyperinflaci). Je nutné vytvářet nové instituce a vztahy, které by vnější kapitál přitahovaly a ne pouze peníze vstříkovat do existujících institucí a vztahů. Tyto banánové strategie třetího světa jsou nevhodné pro Střední Evropu. Nezávislost, svépomoc a dlouhodobý účelný rozvoj vlastních možností vytvářejí předpoklady pro mezinárodní soutěž a spolupráci. Moderní znalostní a informační státy jako Japonsko a země čtyř asijských draků dosáhly světové třídy ne na základě kapitálových půjček, ale vnitřními investicemi do vzdělání svých občanů, manažerů a podnikatelů. Vzdělání, znalosti, informace a kompetence v podnikovém řízení jsou nejdůležitější formou kapitálu. Československo je schopné, s pomocí všenárodního, svépomocného vzdělávacího programu obrody, podobné úrovně dosáhnout. Je třeba pomáhat našim střeoevropským sousedům ve snižování již dnes nebezpečné závislosti na zahraničním kapitálu, krátkodobých nekompetentních radách odprodeji státních výrobních prostředků a ztrátě národního dědictví. 17. Státní, odvětvové a vnitropodnikové plánování předvídacího a předpisového typu v jakékoli formě či rozsahu, nezaručuje potřebnou adaptibilitu a pružnost. Je nutné urychleně zavádět opravdové plánování, které není založeno na předvídání budoucnosti, ale vychází ze zvýšené pružnosti, schopnosti a rychlosti odpovědi na stále se měnící zájmy zaměstnanců a zákazníků. Vzdělání, rotace pozic, sdílení úkolů, týmová práce, vysoká technologie a nové řídicí systémy jsou u kořene nového principu plánování zvyšováním pružnosti. 18. Zemědělství hraje a bude hrát důležitou úlohu v znalostní společnosti. Jeho vysoká produktivita je základním předpokladem úspěchu (v USA již pouze 2,5 procent pracují v zemědělství). Tradiční zemědělství se musí zbavit závislosti na sezónnosti a doplnit své podnikání vhodnou přidruženou výrobou. Podobně tradiční průmysl musí přijmout mnohé z trvalých principů zemědělských, spolehlivé vlastnictví průmyslové půdy, dlouhodobé investice, trvalá obnova a zhodnocování statků, vztah ke kvalitnímu gruntu, tradice, hrdost a dědičné převody vlastnictví a výsledků. 19. Mladí lidé dneška budou žít v nové znalostně integrované společnosti zítřka. Jejich společnost a způsob života tedy nemůže a nesmí být diktována těmi, kteří v jejich světě žít nebudou a tudíž osobní

*odpovědnost za své oblíbené modely a reformy neponesou. Těchto 19 tezí se snaží vycházet z budoucnosti spíše než z minulosti. Devatenáct tezí předkládáme k posouzení mladým lidem našeho národa – jde o jejich budoucnost. Jen oni mohou rozhodovat o své budoucnosti. Jen pro ně s nimi je dnes potřeba pracovat.,*¹⁴⁹

Některé these se doslovně opakují v knize Milana Zeleného nazvané „*ČSFR očima exilového ekonoma*“, vydané v roce 1990 v Praze, kniha obsahuje i stylisticky zcela shodné obraty („*Naše bohatství není v uhlí, oceli, surovinách a chemikáliích, není v ocelárnách a loděnicích, železnicích či autostrádách a už vůbec ne v centralizovaných institucích řízení, financování obchodu a výroby. Naše bohatství spočívá v lidech,*“). Spolu s odmítnutím tzv. „třetí cesty“, což byl v dobovém kontextu používaný termín pro určitou kombinaci tržního hospodářství a státního dirigismu, či určitou formu socialismu, přesná definice termínu nebyla zcela jasná, vycházela vždy z konkrétní interpretace, these odmítají také mechanické zavádění některých „standardních“, prvků dlouhodobě etablovaných tržních ekonomik, (burza cenných papírů, řízení podniků prostřednictvím bankovního kapitálu, závislost na půjčkách, privatizace prostřednictvím veřejně obchodovatelných akcií a naopak prosazují privatizaci prostřednictvím zaměstnaneckých akcií, přesně dle názoru Milana Zeleného, jenž považuje tuto vnitřní privatizaci (go private) za jediný skutečný převod od anonymního vlastnictví (státu) do rukou zodpovědných spoluvlastníků, naopak privatizaci prostřednictvím veřejně obchodovatelných akcií (go public) za určitou formu anonymního kolektivního vlastnictví nezaručující prioritní zájem na prosperitě vlastněného podniku. Rovněž důraz na lidský potenciál, jeho kultivaci, vzdělání motivaci odpovídá názorům Milana Zeleného v dlouhodobé perspektivě. Text se ještě konkrétně nezabývá implantováním prvků „historické spravedlnosti“, do privatizačního procesu, to znamená otázkou návratu majetku do rukou původních vlastníků, během krátké doby v Hlasateli reflektovanou. Milan Zelený tuto formu privatizace, známou později pod názvem „restituce“, nikdy neprosazoval. O necelý měsíc později publikuje na stránkách Hlasatele zamyšlení nazvané „*Na pospas spekulantům,*“:¹⁵⁰ „*Představitelé komunistické nomenklatury, byrokrati, i tzv. reformní ekonomové, ředitelé a různí přežívající kapitáni průmyslu, jakož i někteří zahraniční odborníci, všichni navrhuji Polsku, Maďarsku i Československu všelijaké burzy, trhy s akciemi a cennými*

---

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ „Na pospas spekulantům“, Milan zelený In Nedělní hlasatel 25. února, str. 1,2.

papíry, odprodej statků a výrobních prostředků do cizincům¹⁵¹, dlužní, bondové hospodářství atp. Je možné, že s úpadkem Wall Streetu a jeho odpadkových bondů (junk bonds), jeho veřejného, tj. nesoukromého vlastnictví akcionářů-absentérů a jeho spekulativní arbitráže mladých, polovzdělaných yuppies, vedených pouze hrabivostí a touhou po mamonu, je možné, že ve střední Evropě jsou tyto úpadkové výdobytky považovány za pokrok? Ano. Byrokratické a reformistické vrstvy nevlastníků, kterým ani statky ani výrobní prostředky nikdy nepatřily a nepatří, se je nyní snaží rychle odprodat za rychlý dolar či marku, pokud jsou ještě při kontrole. Spekuluji tedy s majetkem a penězi, které jim nepatří! Jak snadné! A jak samozřejmé musí být výsledky! Jak by bylo dobré, kdyby jim ti jejich reformní ekonomové a politici mohli přeložit a přečíst některé věci dnes předepsané v kurzech pro studenty v samém srdci Wall Streetu, na Fordham University v Lincoln Centre.¹⁵² Studenti navštíví nejen film Wall Street a výbornou hru Peníze jiných lidí (Other people's money), ale hlavně čtou knihy. Jejich názvy úplně stačí: Connie Bruck – Bál kořistníků (The Predators' Ball), Simon and Schuster, 1988. Michal Lewis - Lhářův Pokr, (Liar's Poker), W. W. Norton and Company, 1989, Bryan Borrough and John Helyar – Barbaři jsou před branami (Barbarians at the Gate), atp. Čtu náhodou výbornou novelu, kterou by měli číst i ministři financí ve střední Evropě a každý občan USA: Michael E. Thomas – Dům Hannover, Warner Books 1989. Po bankrotu firmy Drexel Burnham Lambert Inc., která vychovala stovky zločinců a přivedla na mizinu tisíce zcela nevinných investorů a podnikatelů je v Americe s touto neomezenou vládou kořistníků a dravců konec. Je možné dopustit, aby ve střední Evropě celá tato éra hrabivosti teprve začínala? Stačí vyjmenovat některé chycené a odsouzené zločince: Peter A. Cohen, Ivan F. Boesky, Michael R. Milken, Dennis B. Levine, Jeffrey Sachs. Mnozí byli, či ještě jsou (Sachs) poradci tzv. reformistickým vládám střední Evropy. Milkenův osobní příjem byl přes 500 milionů amerických dolarů ročně – daleko za hranicemi morální neřestnosti, urážka všech občanů tohoto světa. Stačí vyjmenovat jména jejich firem: Solomon Brothers, Kohlberg, Kravis, Robert and Company, Goldman, Sachs and Company, Watchell, Lipton Rosen and Katz, Shearson Lehman Hutton Inc., Drexel Burnham Lambert Inc. Stačí. Stačí to ale opravdu? Nevím. Přes deset let přednáším mladým dravcům Wall Streetu přímo v Lincoln Centre v New Yorku, znám je skrz naskrz. Až nyní se mi daří dokázat otřesnost, bezvýchodnost a morální prázdnotu jejich dosavadní tzv. ekonomické činnosti. Znam je tedy dobře. V USA je s nimi

---

¹⁵¹ Chyba gramatického tvaru v originálním textu

¹⁵² Milan Zelený v této době na této universitě přednášel

konec. Střední Evropu mohu před nimi pouze varovat. Varuji! Žaluji!,, Tento text opět umožňuje odpovědět na některé otázky související s postojem Milana Zeleného ke společenskému vývoji a k některým otázkám ekonomické transformace a důvody jeho návratu do USA, když zřejmě usoudil, že negativní jevy, jež dlouhodobě kritizoval za svého amerického působení pravděpodobně naleznou své naplnění, navíc prostřednictvím těch, jež považoval za hlavní viníky aktuálního stavu, jež sám nazývá „*Představitelé komunistické nomenklatury, přežívající kapitáni průmyslu, byrokrati,,* Odmítal se smířit s tím, že představy o budoucí, dle jeho názoru jediné správné, cestě k ekonomické transformaci s využitím vzdělanostního potenciálu a určitých originálních postupů, jakými se vyznačovala například předválečná společnost Baťa se pravděpodobně nenaplní, naopak, existuje reálná možnost, že se uskuteční scénáře, jež sám označoval jako „*banánové strategie zemí třetího světa,,* Je logické, že nezůstal pouze u konstatování faktu, ale kladl si otázky, jak je něco takového možné. Proč to oslavovaní iniciátoři a realizátoři takzvané „*Sametové revoluce,,* dopustili? Kdo to vlastně byli ti představitelé Občanského fóra? Tyto otázky si pravděpodobně, později v průběhu roku 1990 kladl stále častěji. A nebyl ve svých pochybnostech osamocený, určitou deziluzi prožívala celá společnost, jmenovitě její radikálně antikomunistická část. Jiří Suk ve své studii „*Politické hry s nedokončenou revolucí, účtování s komunismem v čase Občanského fóra a po jeho rozpadu,,*¹⁵³ přichází s teorií takzvané nedokončené revoluce ústící ve snahu o tzv. „*druhou revoluci,,* , jež časově řadí do doby následující po výročí invaze Varšavského paktu 21. srpna 1990: „*Výročí sovětské invaze 21. srpna 1990 opět sehrálo roli významného faktoru jak tomu bylo v letech 1969 a 1988. Tentokrát přineslo symbolický zvrát v pohledu na komunistickou minulost. Především projev prezidenta republiky uvolnil prostor pro její radikálnější pojetí. Václav Havel promluvil jménem těch, kteří volali po nové revoluci a řekl co chtěli slyšet: „Naše revoluce není dokončena,,* Vyšel jim vstříc i v popisu situace s *dramatickým a naléhavým vyzněním. Mluvil o dědictví totalitního systému, který vyvolává všeobecnou nespokojenost a frustraci. V zemi stále působí mocné struktury a byrokratické kolosy. S majetkem, který patří všem kšeftují chapadla neviditelných mafií, proměněných v podezřelé akciové společnosti, s nebytovými prostory, které mají sloužit drobnému podnikání čile obchodují mafie mamutích podniků bytového hospodářství, české pohostinství připomíná nebezpečné džungle, kde jsou lidé špatně obslouženi, často i okradeni a tak dále.*

---

¹⁵³ Suk Jiří: „*Politické hry s nedokončenou revolucí, účtování s komunismem v čase Občanského fóra a po jeho rozpadu,,* In „*Rozdělení minulostí, vytváření politických identit v České republice po roce 1989,,* str. 19 - 60

*Pokud prezidentova slova popisovala skutečnost, měla být sametová politika zásadně revidována.,*¹⁵⁴ Pokud se tedy tímto způsobem vyjadřoval i Václav Havel, reprezentující spíše politiku kompromisu, lze soudit, že radikální antikomunisté doma i v exilu viděli situaci ještě ostřeji. Milan Zelený dospěl ve svých úvahách až k tomu, že sametová revoluce byla domluvené spiknutí. Na počátku roku zatím varoval před nekritickým napodobováním negativních vzorů, před umožněním spekulativních machinací dosavadními nomenklaturními manažery.

Úvahy o způsobu ekonomické transformace však byly na začátku roku 1990 stále ještě ve stádiu zrodu, originální a převzaté texty otištěné v Hlasateli vyjadřovaly zatím spíše očekávání, než kritiku, tomu odpovídá i reflexe aktivit členů vlády národního porozumění a prezidenta Václava Havla. Ministr financí Václav Klaus byl považován za nejradikálnějšího zastánce zavádění tržního hospodářství. V jeho případě zvolil Hlasatel přetisk pozitivně laděného článku Johna H. Funda původně uveřejněném v deníku Wall Street Journal.¹⁵⁵ Výběr tohoto textu signalizuje zatím pozitivní vztah vydavatelů periodika k jeho osobě¹⁵⁶ První zahraniční cesty Václava Havla byly reflektovány obdobným způsobem,

---

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,5, „Československý ministr volného trhu,, John H. Fund Wall Street Journal

¹⁵⁶ „Václav Klaus, nový čsl. ministr tržního finančnictví začal rychlou 24-hodinovou návštěvu proslavem ke skupině exekutivů z Wall Street a k jiným o tom, jak jeho země potřebuje adaptovat tržní hospodářství bez jakýchkoli přídavných jmen. Potom Alice Tepper Marlin, ředitelka levičácké Rady ekonomických priorit, přišla k němu s darem, byla to kniha průvodce její skupiny Shopping for a Better World, jakési morální vysvědčení pro americké korporace a zboží které vyrábějí. Když ji přelístoval, jeho reakce byla zdvořilá ale pevná. „Jestli je toto další snaha udělat třetí cestu mezi kapitalismem a komunismem, to jsme již zkusili. Chtěli jsme stvořit nového člověka, který by měl jen nesobecké myšlenky. Obávám se, že je to nemožné., Ms. Marlin, trochu zaražena východním Evropanem s takovými názory, ustoupila. Pan Klaus, štíhlý, šedivější osmačtyřicátník se suchým smyslem pro humor je jedním ze tří ministrů pověřených čs. hospodářstvím. Je možno říci, že tito tři jsou nejvíce otevřenými zastánci volného trhu v prokomunistické východní Evropě. Obdivuje výherce Nobelovy ceny Milтона Freidma a F. A. Hájka(!) a tvrdí, že základní kompromisy s tržní ekonomikou pouze oddálí řešení stagnujícího hospodářství jeho země. Říká, že trh je nedělitelný, jediným skutečným problémem je vhodné pořadí reforem potřebných k zbavení se statického hospodářství. Pan Klaus se zvláště obává toho, co nazývá reformní pastí, ve které opatrné a částečné reformy jsou horší než vůbec žádné. Klaus nebyl nikdy neschopný ve své opozici ke komunistickému režimu. Poprvé byl vystaven myšlence západní ekonomie během svých postgraduálních studií v Itálii a na Cornell universitě v USA v pozdních šedesátých letech. Právě před pražským jarem r. 1968 vstoupil do sekce ministerstva ekonomiky, která kritizovala hospodářství – jiné než marxistické. Pan Klaus se obrátil ke klasickému liberálnímu myšlení: „Tím, co mi ukázala západní učebnice, vláda jistým způsobem zaplatila za své vlastní podkopání., Ještě před sovětskou invazí psal pan Klaus s potěšením eseje proti statickému hospodářství do České encyklopedie ekonomiky. Byl napomenut za to, že označil Johna Kennethe Goldbraitha za sociálního kritika spíše než ekonomu a byl propuštěn v r. 1970 po tom, co byl citován jako vedoucí kontrarevolucionář v ministerstvu. Většinu dalších 19 let pracoval v opomíjených místech v České ústřední bance. Avšak rychle poznamenává, že představa totální kontroly, jakou komunistická vláda stavěla na odív na západě, měla málo společného se skutečností. Fakticky, avšak ne jménem se stal p. Klaus poradcem předsedy banky. Vloni byl znovu najat ministerstvem ekonomiky a znovu začal režim veřejně kritizovat. Říká, že na západě vloni existovalo špatné pochopení jeho země. Nebyli jsme přední strážci stalinismu,

přetiskováním textů jiných periodik a originálním textem občasného dopisovatele Františka Tomáše.¹⁵⁷

Josef Kalvoda se ve svém zamyšlení nazvaném „*Pouť do Říma*“,¹⁵⁸ se v retrospektivě vrací ke svatořečení Anežky české, ke které došlo 12. listopadu 1989, text obsahuje vyjádření Josefa Škvoreckého:¹⁵⁹ „*Svatá Anežka česká podala pomocnou ruku Václavu Havlovi, bez její pomoci si nedovedu vysvětlit proč a jak se komunistická strana vzdala monopolu moci ve státě*“, „Josef Kalvoda má stále potřebu se vracet ke svatořečení Anežky České, kterému přisuzuje vrcholnou důležitost (podobně jako Milan Zelený), sametovou revoluci a její vyústění vnímá dosud jednoznačně pozitivně, dokonce ji propůjčuje jakýsi mystický rozměr citací Josefa Škvoreckého. Tento radikálně antikomunistický, křesťansky orientovaný pouťorový exulant tedy zatím považoval mocenský zvrat jako takový za důležitější, než možné, z jeho pohledu negativní důsledky vyplývající z historického kompromisu. Očekávání dosud převažuje nad rozčarováním. Dokonce přisuzuje Nedělnímu hlasateli, navzdory malému nákladu, určitý vliv na události v listopadu: „*Nedělní hlasatel inspiroval mnohé z těch, kteří o týden později demonstrovali v Praze a jiných městech. Svátá Anežka z roku Přemyslova nebušila nadarmo křížem o mrtvou skálu. A ti, kteří byli ještě před nedávnem strachem sami v sebe zadrženi, povstali v jeho a jejím znamení. Šli beze strachu do ulic demonstrovat za svobodu národa*“,“¹⁶⁰

Určitým důkazem toho, že konzervativní část exilu necítila ještě na začátku roku 1990 potřebu radikální reflexe polistopadového vývoje je vysvětlující komentář vydavatelů listu k některým „ostřejším“, vyjádřením Jaroslava Moudrého (jeden z jeho textů byl již citován):¹⁶¹

„*Redakce si uvědomuje, že názory autora „Z deníku komentátora*“, (Jaroslava Moudrého) vyvolají u některých čtenářů nepříznivou reakci, ne-li pohoršení. Souhlasíme s kritiky pana

---

říká, komunisté ztratili efektivní kontrolu, všude bylo nové myšlení. I hospodářství se pohybovalo pryč od byrokratů. Strana měla pouze moc rozhánět demonstranty,

¹⁵⁷ První zahraniční návštěvy Václava Havla jsou reflektovány reportáží Františka Tomáše text nazvaný prostě „*Václav Havel v Berlíně a Mnichově*“, má emocionálně neutrální stylistickou formu, stručně informuje o návštěvě a předpokládaných cílech cesty, pozitivním ohlasu. Zajímavá je zmínka o skupince Slováků držících nápis „*Pryč s ČSR*“, František Tomáš je i autorem textu nazvaného „*Československo v německých masových médiích*“, čtenářům Hlasatele podává způsob informování o Československu v Německu, vyjádření německých politiků o Václavu Havlovi v retrospektivě závěru roku 1989.

¹⁵⁸ In Nedělní hlasatel 14. ledna 1990, str. 12, 13, Josef Kalvoda

¹⁵⁹ Tamtéž, vyjádření je přetištěno z New York Times z 12. prosince 1989

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ In nedělní hlasatel 4. února, str. 15

Moudrého v tom, že jeho způsob vyjadřování je obyčejně dost silný, nemilosrdný, někdy i osobní, a ani my v redakci se nedomníváme, že se nikdy nemýlí. Někteří čtenáři ho obviňují též z nemístné povýšenosti, domýšlivosti, ponižování jiných, ba i z neznalosti některých věcí o nichž píše. Pan Moudrý je však velmi obětavý dopisovatel, který denně stráví hodiny svého volného času sledováním světových událostí, psaním komentářů a pak je ještě vzdor velké vzdálenosti do redakce přiveze. Dělá tím Hlasateli dobrou službu a přes všechny nedostatky, které někteří krajané zveličují, ale i právem kritizují, mnoho našich čtenářů se o komentářích pana Moudrého vyslovuje s uznáním, a četbu každého čísla Hlasatele začínají jeho článkem. Tyto komentáře, jak věříme, dělají naše noviny zajímavějšími, pestřejšími a hodnotnějšími.,,

Dalším projevem tohoto prozatímního diskursu může být sloupek podepsaný „Akéla,, , nazvaný „Proč,,¹⁶² Příspěvek reaguje na článek uveřejněný v krajském periodiku Smalansposten vydávaném v jižním Švédsku, tento článek byl přetištěn z deníku The Observer. Článek v Observeru autora Franka Marklanda ironicky komentuje vhodnost osobnosti Václava Havla k výkonu prezidentské funkce vzhledem k údajnému zvyku na bohémský život, častému pití alkoholu atd. Text v Hlasateli s článkem ostře polemizuje a zpochybňuje vývody autora článku.¹⁶³

Červnové volby 1990 a období následující, počátek rozčarování

Po fázi určitého očekávání, počáteční nejasnosti, jakým způsobem se bude porevoluční společnost dále vyvíjet, po euforii spojené s nadějemi v přicházející zadostiučinění, muselo být příslušníkům radikálně antikomunistické části exilu, především pounorového, jasné, že

---

¹⁶² In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 12 „Proč,, , signace: Akéla

¹⁶³ „V minulých týdnech vyšel v krajských novinách jižního Švédska Smalansposten překlad článku z The Observer s názvem „Bohém v paláci,,. Míněn je Václav Havel, kterého prý jeho přátelé označili jako nevhodného pro výkon prezidentské funkce a rozvádí úvahy, jak dalece se tento bohémský dramatik a spisovatel hodí do prezidentského paláce. Tyto spekulace jsou motivovány velice pozoruhodnou charakteristikou. Cituji: Václav Havel má rád zmačkané, pohodlné šaty, hezká děvčata a málokdy vystupuje bez cigarety v jedné a sklenici alkoholu v druhé ruce, rád se baví, žertuje a dokonce i po celodenní práci v Laterně Magice, hlavním štábu Občanského fóra, měl čas na pozdní drinky ve své oblíbené hospodě. Dále se široká veřejnost dozvídá, že Havlův otec byl architekt a podnikatel, čili je buržoazního původu a to je další temná skvrna na štítu dle měřítek všech dobrých a samozřejmě bezúhonných soudruhů socialistů. Na konci článku, jaksi pod čarou, jsou uvedeny Havlovy přednosti, angažovanost, obětavá práce a poctivost Havla člověka, ale to nemění takřka nic, nebo jen velice málo na prvním dojmu zahraničního čtenáře, pro kterého je Havel osobností doposud neznámou. Nevím kdo je Mark Farkland, neznám jeho politické krédo, ale tato forma prezentace je velice mírně řečeno echivokní a neobvyklá, staví autora a překladatele spolu s redakcí shora jmenovaných novin, kupodivu jinak seriózních a nikoli levicových do podivného světla. Za jakým účelem byl tento článek napsán a přeložen, co chtějí autor a překladatel říci a komu, jsou otázky, které se přímo vnučují. Bylo by zajímavé vědět, jestli se svého času tak živě a detailně zabývali vhodností truhláře Gottwalda a dalších výtečníků, obdařených přirozeně těmi nejlepšími lidskými kvalitami a kompetencí na Pražském hradě, že bychom měli prezidentský palác mi ušlo, ale to je jen zanedbatelný detail.....,,

politický a společenský vývoj se po mocenském zvratu v závěru předcházejícího roku neubírá podle jejich představ. Především se jim nelíbila politika konsensu s některými exponenty předcházejícího režimu na centrální, regionální, místní, i podnikové úrovni. Nebyli ve svém postoji osamoceni, obdobné pocity měli v domácím prostředí stále radikálněji vystupující aktivisté místních a regionálních Občanských fór, bývalí političtí vězni a oběti perzekuce, především z padesátých let, radikalizující se polistopadoví antikomunisté. Pro vysvětlení psychologického modelu přechodu od euforie k rozčarování, radikalismu a k sensibilitě na nejrůznější „spiklenecké teorie,, (termín dávám do uvozovek, neboť za spikleneckou je možno označit jakoukoli teorii, dle interpretace) je možno použít již zmíněné termíny „historický kompromis,, a „historická spravedlnost,, (Jiří Suk), posun od historického kompromisu jako východiska předání moci k potřebě nalezení (docílení) historické spravedlnosti. Jiří Suk píše: „V letech 1990 až 1992 promlouval (postkomunistický antikomunismus) skrze mnoho nejrůznějších disponovaných mluvčích a předváděl sám sebe v nejrůznějších písemných, ústních i obrazových projevech. Jeho mluvčí odmítali politický kompromis a dožadovali se historické spravedlnosti. Jejich politické východisko můžeme vyjádřit zkratkou: nevypořádáme-li se co nejdříve s KSCĚ nebude naše transformace úspěšná! Zadostiučinění spatřovali v postavení KSCĚ mimo zákon, pohnání vlastizrádců a zločinců před soud, odchodu někdejších prominentů z veřejného života, zveřejnění jmen pracovníků a agentů Státní bezpečnosti.,¹⁶⁴ Tato charakteristika vystihuje i pravcovou část exilu, s výhradou, že se dožadovali *historické spravedlnosti* celou dobu, fáze kompromisu u nich nikdy nenastala. Na stránkách Hlasatele se tento posun projevoval postupně. Zatímco v lednu, únoru a do určité míry ještě v březnu se kritika polistopadového establishmentu projevovala v minimálním rozsahu, spíše v náznacích, formou nejrůznějších rad, doporučení, varování, o měsíc, dva později následovaly mnohem ostřejší výpady. Kritizováno bylo jmenování nových velvyslanců, terčem útoků byla vystavena zejména velvyslankyně v USA Rita Klímová. Začaly se objevovat texty a apely volající po návratu znárodněného majetku.

Dopis Josefa Kučery, podepsán „Josef Kučera, předseda Denního hlasatele,, tedy Josefa Kučery staršího, vydavatele obou listů osobně nazvaný „Musíme tomu zabránit,,¹⁶⁵, s poznámkou, že byl zaslán americkému senátu a Výboru pro zahraniční záležitosti toto téma

¹⁶⁴ Jiří Suk: „Politické hry s nedokončenou revolucí, účtování s komunismem v čase Občanského fora a jeho rozpadu, In. Rozdělení minulostí, vytváření politických identit v České republice po roce 1989, str. 25

¹⁶⁵ In Nedělní hlasatel 25. března 1990, str. 20, „Musíme tomu zabránit,, Josef Kučera

nastoluje. Kučera vyjadřuje obavy z toho, že komunisty zabavený majetek bude zprivatizován bez toho, aby byli odškodněni původní majitelé:

„.....Podmínkou úspěchu této nové země je prosperující hospodářství, hospodářství volného trhu, jakému se těšíme zde ve Spojených státech. Pro obchod jsou nutné tržní ceny a příležitost ke konkurenci. Sekretář Baker volal po tom, aby Československo opatřilo takové právní prostředí, které by vedlo k předání, nebo prodeji továren do soukromého vlastnictví v naději, že to přitáhne investice ze zahraničí. Sdílíme vděčnost prezidenta Havla Spojeným státům, že udělaly tak mnoho pro Československo, aby se mohlo vydat na cestu k hospodářskému ozdravení a obnově. Avšak je otázka, která nám působí starost a o které se ještě nejednalo, je podle našeho názoru velmi důležitá. Je to problém týkající se dřívějších majitelů a akcionářů těchto továren a obchodů, nyní pod vládní kontrolou, které mají být prodány cizím soukromým majitelům. Doslova tisíce těchto dřívějších majitelů a akcionářů jsou dnes americkými občany a mnozí jsou na pensí. Tito lidé jsou ve skutečnosti zákonnými vlastníky těchto továren a obchodních podniků, které byly komunistickou vládou znárodněny. Znárodnění není v tomto případě vhodný termín – krádež je přesnější označení, protože tito lidé nedostali žádnou náhradu za své podíly a majetky. Mnozí z nich se později stali uprchlíky – utíkali aby zachránili holé životy – mnozí z nich se dostali do Spojených států aby zde začali nový život. ....Obracíme se na Vás, abyste vyjádřili svůj názor o této věci, protože se týká tak mnoha amerických občanů českého a slovenského původu. Mnozí z nich ztratili v Československu všechno co měli. Byla to nespravedlnost, kterou museli přijmout. Měli by být povinni přijmout nespravedlnost znovu, ještě jednou?„

Posun v reflexi polistopadového establishmentu směrem od obdivu ke kritičnosti, později k odmítnutí vystihuje zamyšlení občasného přispěvatele Bohumila Korbáře¹⁶⁶ Osten kritiky je zatím spíše mírný, poučující, usměrňující, neatakující konkrétní protagonisty sametové revoluce, nebo politické činitele. Korbář jej nazval „*Tak už toho máme dost*„

„Jako všichni exulanti i já pozoruji s největším zájmem vyvíjející se politickou a hospodářskou situaci v mé rodné zemi, jako i všechny rady a porady nás exulantů a emigrantů jak by se to mělo dělat správně – nebo aspoň lépe v Československu. Když se sejdeme pospolu, až na

---

¹⁶⁶ In Nedělní hlasatel 25. března 1990, str. 15, „Už toho máme dost,, , Bohumil Korbář

výjimky, všichni spolu souhlasíme. Proto myslím, abychom již tnuli do živého a přestali se mazlit se sametovou revolucí, neboť samet se již brzo omaká, když se dennodenně neudrůže a zbude z něho jenom kus hadru, který je k nepotřebě. Myslím, abychom tam doma přestali již spát na vavřínech a přestali se honosit před světem, že jsme to udělali bez násilí a nekrvavě. To zrovna není docela pravda! Vždyť jsme přece viděli na televizi jak červené barety tloukly studenty i diváky po hlavách, jak do nich kopaly a jak je policie zatýkala. Sametová revoluce byla jenom ze strany opozice. Snad se tedy opozice opravdu řídila pravým sametem, ten je vždycky na jedné straně, na druhé je jenom drsné pletivo. Co tím chci říci je, že by již bylo na čase, aby se v československých novinách začaly objevovat reportáže ohledně identifikování těch surovců, kteří se o poslání baretů proti studentům zasloužili, i proti baretům, které s radostí třískali přítomné po hlavách. Ale to není všechno. Bylo by na čase aby se v novinách uveřejňovala celá jména a adresy těch, kteří bez ostychu chodí stále po Praze a všech dalších městech a vesnicích po Československu a hrozí: Jen počkejte až se to obrátí my s vámi zatočíme! Nedávno jsem četl v Katolickém týdeníku, že jistý – cituji doslova – sesazený plukovník T. tak, jak již zmíněno nahoře vyhrožoval. Kdo tedy sedí v redakci katolického týdeníku, že takového lumpa skrývá za zkratkou jeho jména? Je to přítel pana plukovníka T., nebo zbabělec?,,¹⁶⁷

Bližící se červnové volby nastolily problém sebeidentifikace ostře antikomunisticky orientované části exilu s odpovídajícím domácím politickým subjektem. V této době vzniká napojení listu na politické uskupení známé pod názvem „Sdružení pro republiku, republikánská strana Československa a na jeho periodikum Republika. Toto uskupení nebylo jediné pravicové uskupení etabloující se mimo struktury Občanského fóra a vymezující se ostře antikomunisticky. Petr Roubal uvádí, že po 17. Listopadu se objevila celá řada politických subjektů hlásících se k tradici amerických republikánů, nebo k tradici prvorepublikové agrární Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu.¹⁶⁸ Mezi známější patřila Republikánská unie, dr. Horského, (později neúspěšně kandidovala v uskupení Svobodný blok), Republikánská strana Ivana Ďuriše a Republikánská strana Miroslava Sládka. Miroslav Sládek vymezil působení svého uskupení na krajní pravici politického spektra a brzy na sebe strhl mediální pozornost. Známé byly jeho předvolební

---

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ Petr Roubal: „Proměny revolučního diskursu Sdružení pro republiku, republikánské strany Československa, In Rozdělení minulostí, vytváření politických identit v České republice po roce 1989, str. 315

plakáty vylepené v pražském metru a na veřejných prostranstvích se sloganem „*síla, právo, řád.*“, Později, po úspěšném vstupu do parlamentu, proslul svým komediálním vystupováním, nicméně jeho uskupení tvořilo dlouhodobě dominantní subjekt krajně pravicového spektra. Tyto pozdější aktivity Miroslava Sládka a jeho uskupení vazby na Nedělní hlasatel nenarušily. V předvečer červnových voleb však byla pro kruh exulantů kolem Nedělního hlasatele podstatná jeho ostře antikomunistická rétorika a prezentace sebe sama jako jediné záruky opravdu důsledné dekomunizace. Určitou roli se sehrály také sympatie starší generace přispěvatelů a čtenářů Hlasatele k předválečné Agrární straně (Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu). Projevem vazby na uskupení Miroslava Sládka je apel uveřejněný v předvolebním vydání listu. Text je nadepsán „*Závažné prohlášení pro vážnou dobu,*“, ¹⁶⁹ není podepsán konkrétním autorem, končí provoláním „*Bohu, vlasti, národu!*“,:

„Všichni naši čtenáři a všichni, kterým se toto číslo Nedělního hlasatele dostane do rukou. Dovolím si částečně Vás obeznámit s úmysly a důvody, proč toto číslo otiskujeme v pětistícovém vydání a leteckou nákladní dopravou zasíláme do Československa. Do určité míry je to číslo předvolební. Snažili jsme je zhotovit s dobrými úmysly a jak dalece se nám to podařilo k posouzení ponecháme Vám.....Naši drazí v Československu! Za pár dní naskytne se Vám příležitost k částečně svobodným volbám. Půjdete volit. My víme, že na to nejste připraveni, neboť po dlouhá léta k svobodě a demokracii jste nebyli vychováni. Přijměte prosím náš hlas, hlas volajícího na poušti, abyste odvrhli veškerý socialismus, který je pravým nepřítelem lidstva. Nevolte také kolaboranty komunistů, však je znáte. Ani těm se nedá věřit, i když dočasně oblékli roucho beránčí. Ta mnohá léta utrpení vás mnohých a povšechné strádání mají společně na svědomí s tou bandou komunistickou.....V dnešním našem Československu jsou poměry velmi chaotické. Není snadné předvídat, ale je nutno, pokud je čas, vás poprosit, abyste se nedali svést, tak jako mnoho bylo svedených v roce 1946. V emigraci příznivci třech státoporných stran, strany Agrární, národně demokratické a Živnostenské, sloučili ve světové Republikánské hnutí Československa. V Československu potomci tří těchto zakázaných stran se seskupili v několik skupin, které hájí stejné principy jako Republikánské hnutí ve světě a předsedou jedné, té nejsilnější skupiny, Republikánské strany Československa je PhDr. Miroslav Sládek, U zeměpisného ústavu 1, 160 00 Praha 6, Czechoslovakia, Europe.

---

¹⁶⁹ In Nedělní hlasatel 27. května, str. 27 „Závažné prohlášení pro vážnou dobu,“, nesignováno

*Tento náš drahý Miroslav Sládek se těší naší plné důvěře. Ostatní skupiny vybízíme, aby se ke Sládkově skupině připojily, ovšem bude-li jim panem Sládkem důvěřováno.....,*¹⁷⁰

V období po červnových volbách akceleruje radikalismus a rozčarování přispěvatelů Nedělního hlasatele s polistopadovým vývojem. Nastolení „*historické spravedlnosti*„ se v jejich očích ztrácí v nedohlednu. Milan Zelený se chystá na svůj návrat do USA, své působení v Československu považuje za neúspěch nejen osobní. V této době posuzuje poměry v Československu velmi pesimisticky. Prakticky všechna negativa, před kterými ve svých odborně ekonomických statích varoval, se dle jeho názoru naplnila. Vypořádání se s minulostí nemohlo odpovídat jeho představám. Okolní středoevropské státy již zažívaly první „úspěchy„ šokových terapií a dle aktuálního úhlu pohledu Milana Zeleného byly na rychlé cestě do role banánových republik. V této době publikuje na stránkách hlasatele svůj text, ve kterém jednoznačně označuje mocenský zvrát v roce 1989 za předem připravený puč, čímž si zdůvodňuje současnou situaci:

„Dne 17. listopadu byli pražští občané a studenti zmanipulováni a znásilněni souhrou krajně temných sil komunistických StB, KGB, Charty a podobných organizací. Deprimující následky tohoto ponížení ponese, obzvláště naši mladí lidé, po dlouhá desetiletí.

Toho dne jsme se stali panáky na šachovnici dlouho připravovaného puče. Byli jsme vedeni za nos – až dolů na Národní třídu. Jsme nyní plně v moci lidí, kteří se upsali pučistům t. zv. sametové revoluce, za tento konspirační samet platíme a nadále budeme platit velmi draze. Nyní lze pochopit proč je dnešní vláda složená z bývalých komunistů, či dokonce z přímých funkcionářů komunistického režimu. Nyní lze chápat, proč jsou do diplomatických, ministerských a úředních pozic jmenováni téměř výhradně bývalí komunisté. Porozumíme prezidentským prohlášením, že vůbec nejde o komunisty, ale o to, kdo kradl a kdo ne. Ti, kdo okrádali komunistický stát, komunisté či ne, ti půjdou přes palubu. Ti, kteří tento hrůzný stát budovali a podporovali, zůstanou na vršku.,,

Autor pokračuje konstatováním, že právě vyšla kniha Václava Bartušky, známé „*Polojasno*„ a tvrdí, že se autor (Bartuška) soustředil na tyto dvě varianty:

---

¹⁷⁰ Tamtéž

Reformní křídlo uvnitř KSČ se rozhodlo spolu se špičkami StB, za tichého souhlasu KGB, vyvolat vlnu veřejného odporu proti stávajícímu vedení, s cílem nahradit je perestrojovým týmem mladších funkcionářů.

Druhá varianta – šéfové StB využili svých kontaktů na ostatní politické strany, především jejich obrodné proudy a opozici soustředěnou kolem Charty 77. Navrhli jim změnu společenského zřízení v Československu a podíl na moci za předpokladu, že StB zůstane její síle a vliv. (Bartuška v závěru své knihy skutečně k těmto hypotézám dospívá)

Obsah Nedělního hlasatele v průběhu roku 1990 tvořily samozřejmě, tak jako v letech předcházejících, články a texty týkající se krajanského života, vnitroamerických politických problémů, problémů světové politiky, jádro obsahu je však reflexe reality v Československu a mezinárodních událostí majících na vývoj v Československu přímou, nebo nepřímou vazbu. Určitým specifikem jsou texty Libora Broma. V důsledku americké okupace Kuvajtu a následné narůstání krize v Perském zálivu, se objevily v Hlasateli přetištěné texty, které v naprosté převaze kritizují a odsuzují americkou účast na operacích později nazvaných Pouštní štít a Pouštní bouře, odsuzují válku v zálivu jako takovou. Profesor Milan Zelený publikuje texty odsuzující praktiky na americké burze, zejména přístup finančních žraloků.

Reflexe Hlasatele událostí světové politiky nezaznamenává výraznější ideový výkyv, u převzatých textů jsou volena obdobná periodika jako v roce 1989. Opět je možné spatřit texty Antonyho Harrigana, zamýšlející se například nad rozhodnutím britské justice ohledně historika Alexeje Tolstého¹⁷¹, John J. Metzler vyjadřuje obavy o budoucnost Jihoafrické republiky a nepřiliš lichotivě se vyjadřuje o Nelsonu Mandelovi, právě propuštěnému z vězení.¹⁷² Libor Brom publikuje text nazvaný „Dialektika třetí československé perestrojky“,¹⁷³ kde svým „Bromovským“, stylem rozvíjí svá zamyšlení a teorie:

„Gorbačovská perestrojka není nic nového. Československo prošlo dvěma perestrojkami a nyní je na začátku třetí. První perestrojka byla započata v roce 1945. Podle vševědoucího marxismu-leninismu rodná komunistická strana za vedení soudruha Klementa Gottwalda, podporovaná Národní frontou a socialistickým blokem, vyhlásila svůj Košický vládní program,

¹⁷¹ „Případ Tolstoj“, In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,5 Antony Harrigan. Alexej Tolstoj je autorem mj. práce „Oběti Jalty“, která, jak již bylo řečeno vyšla v českém překladu v nakladatelství Elka Press v roce 1998.

¹⁷² „Nejistá budoucnost“, John J. Metzner, In Nedělní hlasatel 18. března str. 1,4.

¹⁷³ „Dialektika třetí československé perestrojky“, Libor Brom, In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,4.

to jest budování nové, spravedlivé společnosti, moderního humánního státu a mostu mezi kapitalistickým západem a komunistickým východem. Tato první československá perestrojka měla dramatický průběh. Přinesla zkázu všeho možného, zejména opozičních politických stran a změn ve všem možném, zejména cestou rozsáhlých konfiskací, znárodnění a retribucí majetku.....Druhá československá perestrojka započala v roce 1948.....

„...Třetí československá perestrojka je právě v průběhu. Podle vševědoucího marx-leninismu, rozvinutého svým generálním sekretářem Michailem Gorbačovem, Komunistická strana sovětského svazu vyhlásila Eru druhé světové socialistické revoluce, ve které perestrojka je jevem mezinárodním, globálním. Komunistická strana Československa, vždy věrná sovětské linii, v nerozlučitém svazku s Národní frontou a socialistickým blokem putuje do, soudruhem Gorbačovem plánovaného společného evropského domova, který bude neutralizován, zbaven americké armády a ovládán socialistickými stranami.....“¹⁷⁴

8. Závěr

Týdeník Nedělní hlasatel byl pouze jeden z mnoha krajanských a exilových periodik vydávaných v USA a v zahraničí všeobecně. Byl listem orientovaným jednoznačně a důsledně antikomunisticky, sám se tak v některých textech svých přispěvatelů prezentoval. Obráží tedy myšlenkový svět a představy pravicově zaměřených exulantů, jejich představy, naděje a zklamání, což se obráží v profilaci jeho textů. Jako většina krajanských a exilových periodik, určeným relativně omezenému okruhu čtenářů se potýkal s finančními problémy a jeho vydavatelé byli schopni zajistit relativně malý náklad, což se neblaze projevilo na jeho dostupnosti čtenářům a na povědomí čtenářů o něm. V době svatořečení Anežky české, bylo distribuováno celkem 2500 výtisků do celého světa, speciální předvolební číslo (před volbami v červnu 1990) bylo distribuováno v počtu 5000 výtisků. Tato čísla představovala absolutní vrchol, náklad „běžného,, výtisku byl podstatně menší. Hlasatel byl i komunikačním pojítkem mezi krajany především v USA. Jeho profil tvořili především jeho přispěvatelé. Hlasatel tedy tvoří určitou sondu do způsobu myšlení části krajanské komunity daného

---

¹⁷⁴ Tamtéž

období. Protože se na vytváření profilu a obsahu podílí v převážné míře nejaktivnější přispěvatelé, může posloužit i k posouzení profilu těchto osobností.

Exilové a krajanské prostředí bylo a stále je složitý organismus vyznačující se, obdobně jako názorové, myšlenkové a zájmové prostředí domácí, svoji rozmanitostí, vzájemnými, často malichernými spory, myšlenkovými proudy, politickými a osobními zájmy, generačními rozdíly. Hlasatel, navíc pouze v období let 1989 – 1990, tvoří pouze malou část celkové mozaiky. Profilem textů měl blízko k agrární straně, případně k názorům odmítajícím politiku prezidenta Beneše již od roku 1945. Část, především posrpnových exulantů rekrutujících se z řad reformního establishmentu roku 1968, nebo liberálně-levicových intelektuálů nemohly jeho texty oslovit. Bylo by ale velkým zjednodušením domnívat se, že neoslovil pozdější emigrační vlny jako celek. Mezi jeho aktivní přispěvatele se řadili příslušníci posrpnového exilu, příslušníci mladší generace emigrantů zcela jistě patřili mezi jeho čtenáře. Politicky nevyhraněnou expertní emigraci mohly jeho články zaujmout, případně poskytnout úhel pohledu na americkou a mezinárodní politickou scénu, českou historii. Omezený náklad naznačující malý okruh čtenářů a tedy malý význam vyvstane v jiném světle při konstatování, že s malým nákladem se potýkala téměř všechna krajanská periodika. Roli Hlasatele v mozaice krajanských a exilových periodik nelze tedy přeceňovat ale ani podceňovat. Mimoto, díky okolnostem se část jeho textů, jako jednoho z mála exilových a krajanských periodik vůbec, později dostala do povědomí části čtenářů v Československu.

Prakticky každé vydání Nedělního hlasatele se neobešlo bez humorného sloupku, nebo fejetonu Jaroslava (Járy) Kohouta. Neuvádím tyto texty jmenovitě, netýkaly se reflexe situace v Československu, ani nerepresentují ideové zaměření přispěvatelů Hlasatele a jejich vidění světa, případně nezprostředkovávají čtenářům informace. K „tváři,, Nedělního hlasatele však neodmyslitelně patří, mimoto jsem zařadil Jaroslava Kohouta mezi nejaktivnější přispěvatele a právem. Velice hezký sloupek je otištěn v Hlasateli z 18. března¹⁷⁵, netvoří již součást analýzy Hlasatele, přesto si dovolím jej ocitovat:

„Zvířata jsou jako lidi. A lidi jsou někdy jako zvířata. To řekli muži velicí, kteří nikdy nebyli praštěni palicí. Nyní všude je dialog. Z rozhovoru ze starého Rudého práva se leccos dozvídáme. Povídal jeden: Ještě před půl rokem jsem byl u přidavačské úderky. Denně jsem dřel třináct hodin jako kůň. To se ví, byl jsem utahanej jako pes. Hlad jsem měl po šichtě jako

---

¹⁷⁵ In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 17, „Odborníci,, , Jára Kohout

vlk a žízeň jako koroptev. Jen jsem přišel domů převalil jsem se jako moucha a spal jsem jak dudek. Potom byl jeden ze soudruhů vedoucích jako jelen a koukal jsem na ty jejich pitomý rozkazy jako vejr. Jak račte vidět byl to u nás zvěřinec. V bajce mluví tele jako člověk. Často jsem slyšel mluvit papaláše jako telata. Taky ty pětiletky a to plánování podle toho vypadalo. Nevzdělaní nádeníci ve všem vedli. Nebylo divu, inteligence utekla na západ. Bylo to k smíchu! Ti naši mičurinci vypočetli, že na jednoho strávníka připadá jeden žaludek. Najednou se zjistilo, že jsou strávníci, kteří z nepochopitelných důvodů nosí čtyři žaludky. Hned řvali, že je to sabotáž. Nesmírné okrádání krmivové základny! No a trvalo to dlouho, než zjistili, že se jedná o krávy. Několik krav zavřeli jako sabotérky.,,

Literatura

Miroslav Mareš: „Pravicový extremismus a radikalismus v ČR,,

Alena Jaklová: „Čechoamerická periodika 19. A 20. Století,,

Phillip J. Tichenor, George A. Donohue, Clarice N. Olien: Mass media flow and differential growth in knowledge

Miloslav Chlupáč: Aspekty teorie propagandy

Alena Křivánková, Josef Vatrál: Dějiny československé žurnalistiky

Vladimír Strasmajer: Historie a současnost televize ve Velké Británii

Karel Šebesta: Jazyk a styl propagačních textů

Martin Walker: The Cold War

Barbara Wolfe: Czechoslovakia and the absolutely monopoly of power, a study of Political Power in a Communist system

Max Weber: Die Typen der Herrschaft

Petr Fidelius: Řeč komunistické moci

Petr Pithart: Osmašedesátý

Vladimír Bystrov: Svobodná nesvoboda

Stéphane Dufoix: Politiques d'exil, Hongrois, Polonais et Tchécoslovaquies en France après 1945

Brno, Universita obrany: Československý exil 1938 – 1989 v zahraničních archívech, sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 21.- 22. Listopadu 2007 na Universitě obrany v Brně

František Hanzlík, Karel Konečný: Čs. vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948

Jiří Suk: Labyrintem revoluce, aktéři, zápletky, křižovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)

Milan Otáhal: Sto studentských revolucí

Markéta Škodová, Jan Červenka: Agenda Setting, teoretické přístupy

Miloš Zeman: Naše posttotalitní krize a její východiska

Miloš Zeman: Varovná prognostika, kniha, která v roce 1991 nevyšla

Bert a Rockmann, Colin Campbell: The Bush presidency, first appraisals

Frederick Taylor: Berlínská zeď

Historický ústav ČSAV, Historická komise koordinačního centra Občanského fóra:

„Deset pražských dnů (17. – 27. Listopad 1989) Dokumentace

Tim Wipple: After the velvet revolution, Václav Havel and the new leaders of Czechoslovakia
Speak out

Karel Kaplan: Poúnorový exil 1948-1949

Adéla Gjuričová, Michal Kopeček, Petr Roubal, Jiří Suk Tomáš Zahradníček: Rozdělení

Minulostí, Vytváření politických identit v České republice po roce 1989

Václav Bartuška: „Polojasno,,

Ferdinand Peroutka: „Budování státu,,

Václav Havel: „ Do různých stran,,

Josef Kalvoda: „Geneze Československa,,

Josef Kalvoda: „Role Československa v sovětské strategii,,

Milan Zelený: „ČSFR čima exilovéhoho ekonomu

Milan Zelený: „Hledání vlastní cesty,,

Jan Cholínká: „Poutník Josef Kalvoda

Bohumil Koblíha: „Konec věku příběhů,,

